

Prof. Dr. Phisit Jenkai

27 กรกฎาคม 2556



ข้อข้องใจผู้ไฝ่ธรรม

โดย

พระโสภณคณาภรณ์

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิธรรมาภรณ์มหาธาตุวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์

กรุงเทพมหานคร

โทร. ๒๒๑๕๘๑๘, ๒๒๒๑๘๗๘, ๒๒๒๘๐๐๔

เล่ม ๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๕๒๖

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

โรงพิมพ์อักษรสมัย

๓/๑-๓ เชียงสามคมพ่อคำไทย ถนนสายพิจิตร เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๒
นายอิทธิพล อนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา โทร. ๒๑๒๔๑๔๑, ๒๒๒๒๖๔๔





ส.ค.ส.

อธิบดีตนาการ

แต่ _____

จาก _____

_____/_____/_____/_____

คำนำ

หนังสือ “ข้อข้องใจผู้ไฝ่ธรรม” โดย ท่านเจ้าคุณ
พระโสภณคณาภรณ์ จัดพิมพ์ขึ้นมาพร้อม ๆ กันเล่ม ๑
และเล่ม ๒ โดย มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุฯ

จากการเรียกร้องของท่านสาธุชนผู้พึงวิญญานเกราะ
๗๙๒ ในรายการ “พระธรรมนามคุณ” ซึ่งได้นำ “ข้อข้อง
ใจผู้ไฝ่ธรรม” มาเผยแพร่

กราบอนุโมทนาท่านเจ้าคุณพระโสภณคณาภรณ์ ที่
อนุญาตให้จัดพิมพ์เผยแพร่ได้

ภาพหน้าปก จากรายการ “เพลงกับชีวิต” ทางโทร-
ทัศน์ต่างจังหวัด ๔ สถานี ๔๐ จังหวัดกะ

พุทธทศ 1994/10/16

ถาม “ทำไมจึงทราบประวัติพระพุทธเจ้าได้ ทั้งที่
ปรากฏว่าพระองค์ปรินิพพานไปนานแล้ว และเรามีหลักฐาน
อะไร ที่ทำให้เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง พระพุทธเจ้าใน
อนาคตจะมีอีกไหม? ถ้ามีจะมีเมื่อไร?

ตอบ ปัญหาที่ถามมามีหลายตอน จึงขอแยกตอบไป
เป็นตอน ๆ ดังนี้

ประเด็นแรกที่ว่า ทำไมจึงทราบประวัติของพระพุทธเจ้า
ได้ ทั้งๆ ที่ปรากฏว่าพระองค์ปรินิพพานไปนานแล้วนั้น เรา
จะเห็นได้ว่าเรื่องอดีตเป็นอันมาก ไม่จำเพาะแต่ประวัติของ
พระพุทธเจ้าเท่านั้น ที่เราได้ทราบและยอมรับกันอยู่ว่า เป็น
เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ได้เกิดขึ้นจริง สิ่งที่จะช่วยให้เราได้ทราบ
ส่วนมากแล้วก็คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะพระประวัติของพระ-
พุทธเจ้านั้น เราได้ทราบมาหลายทางด้วยกัน เช่น

ก. จากตำรับตำราต่าง ๆ ที่พระโบราณจารย์ได้รจนาไว้ ซึ่งได้รับการส่งสอนศึกษาสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะคือพระไตรปิฎก อันรวบรวมพระพุทธรวณะคือคำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น นอกจากจะเป็นคำสั่งและคำสอนแล้ว ยังได้แสดงประวัติของพระองค์ไว้ในพระสูตรต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญก็คือว่า เรื่องราวเหล่านั้นตรงกันหมดไม่ว่าจะเป็นประเทศไหนก็ตาม ถ้าหากว่าเป็นประเทศพระพุทธศาสนาแล้ว จะลงรอยเป็นอันเดียวกัน เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ที่อาจจะพิสูจน์ได้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ส่วนข้อปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น อาจจะมีแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่หาใช่เป็นประเด็นสำคัญไม่

ข. หลักฐานจากสังเวชนียสถานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เช่น สถานที่ประสูติแสดงปฐมเทศนา ตรัสรู้ และปรินิพพานเป็นต้น ซึ่งเราอาจจะดูได้ในประเทศอินเดีย และเนปาลในปัจจุบันนี้ โบราณสถานเหล่านั้นักโบราณคดีจะบอกให้เราทราบได้อย่างดีว่าเป็นมาอย่างไร และเกิดขึ้นในครั้งไหน นอกจากนั้น หลักฐานในทางอื่นๆ เช่น ทางพุทธศิลป์ เจดีย์-

สถาน ตลอดจนถึงวัฏวาทารามต่าง ๆ อาจจะช่วยให้เราได้ทราบประวัติของพระพุทธเจ้าได้ทั้งนั้น

ประเด็นที่สอง ที่ถามมาว่า เรามีหลักฐานอะไรที่ทำให้เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง เมื่อพูดถึงหลักฐานแล้ว เราก็มียากเหลือเกินที่ทำให้เชื่อเช่นนั้น คือนอกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่จะช่วยยืนยันได้เป็นอย่างดี ประการต่อไปก็คือ

๑. **ความมีอยู่ของพระธรรม** อันเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ ข้อนี้อาจจะมีคนแย้งว่า พระธรรมนั้น ใครจะแต่งเขาก็ได้ เราจะไปรู้ได้อย่างไร ข้อนี้แหละที่น่าสนใจคือคนที่แต่งหรือสอนคำสอนเช่นนั้นแหละที่เราเรียกว่า **พระพุทธเจ้า** ซึ่งแปลว่า **ผู้รู้** หรือเรียกอีกพระนามหนึ่งว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง โดยเราพิจารณาได้จากคำสอนเป็นจำนวนมาก ซึ่งคนธรรมดาคงไม่สามารถสอนได้ เช่นหลักอริยสัจ ๔ ประการ หลักกอนัตตา หลักนิพพาน เป็นต้น ซึ่งเป็นคำสอนที่ละเอียดประณีต และที่เป็นจุดเด่นที่เห็นได้ชัดในคำสอนของพระองค์ ก็คือว่า ไม่มีแต่เพียงหลักการอันสวยหรูเพียงอย่างเดียว แต่มีวิธีการและขั้นตอนแห่งการปฏิบัติที่

ทรงวางไว้เป็นขั้นไป พร้อมทั้งบอกผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติถึงขั้นนั้น ๆ ว่า เมื่อได้ปฏิบัติไปถึงขั้นนั้น จะเกิดผลอย่างนั้น อย่างนี้ เป็นเหมือนคนที่เคยเดินทางในสายหนึ่งมาแล้ว กลับมาบอกให้คนที่ไม่เคยเดินทางนั้นฟังว่า ในหนทางแต่ละตอนมีอะไรอยู่บ้าง คนควรจะทำตนอย่างไร เมื่อเดินทางถึงทางตอนหนึ่ง ๆ และเขาจะได้รับประโยชน์อะไร เมื่อเดินทางไปถึงหนทางตอนนั้น ๆ ด้วย

๒. **ลักษณะคำสอนที่อัศจรรย์** คำสอนที่พระองค์ทรงสอนไปแล้ว จะไม่มีใครคัดค้านได้ ไม่ว่าจะมีเมื่อไหร่ และกาลไหนก็ตาม เช่นพระองค์ทรงสอนว่า

ความเกิด ความแก่ ความตายเป็นทุกข์

หรือคนเราที่ต้องทุกข์กันนั้น ก็เพราะ **ตัณหา** คือความทะยานอยากตัวเดียว ถ้าไม่มีตัณหาเสียได้แล้วก็ไม่ต้องทุกข์กัน คำสอนเหล่านี้นานเหลือเกินแล้ว แต่ก็ยังเป็นจริงที่ใครไม่อาจคัดค้านได้ หรืออย่างที่ทรงสอนว่า

คนที่ประมาทเหมือนคนที่ตายแล้ว ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเป็นต้น ก็เป็นความจริงที่ใครไม่อาจจะคัดค้านได้เช่นเดียวกัน แม้คำสอนข้ออื่น ๆ ก็อยู่ในทำนองนี้ทั้งหมดตรงกันข้าม คำ

สอนของนักปราชญ์ หรือทฤษฎีของนักวิชาการทั้งหลายในอดีต
พอเวลาล่วงเลยมาไม่นานนัก ไม่สามารถทนต่อการพิสูจน์ได้
ต้องล้มไปเป็นจำนวนมากต่อมากแล้ว

แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอัจฉริยะนัก เพราะ
ใครไม่อาจคัดค้านได้

ความอัจฉริยะประการต่อไป คือความบริบูรณ์และ
กระชับแห่งถ้อยคำ เช่น ทรงสอนว่า สติ จะต้องใช้ในการ
ทำงานทั้งปวง คนฟังจะรู้สึกเห็นจริง ๆ และเป็นเช่นนั้นจริง
เสียด้วยหรืออย่างทีพระองค์ตรัสว่า

มารย่อมไม่พบเห็นทางของผู้มีศีลสมบุรณ์ ไม่
ประมาท เป็นปกติ และหลุดพ้นเพราะรู้ชอบดังนี้

จะเห็นได้ว่าแต่ละตอนเป็นคำพูดที่รัดกุม เพราะถ้าจะ
พูดมีศีลเฉย ๆ ความหมายและผลที่เกิดขึ้นก็จะบกพร่องไป คน
ผู้ปฏิบัติอาจจะไม่พ้นจากอำนาจของความชั่วได้เป็นต้น

ความอัจฉริยะประการต่อไป คือคำสอนอันใดก็ตามที่
พระองค์บอกว่าดี และให้ผลเป็นความสุขแก่ผู้ปฏิบัติ ก็จะทำให้
ผลจริงเช่นนั้น หรือว่าสิ่งใดที่พระองค์ทรงแสดงว่าไม่ดี ให้
โทษแก่ผู้กระทำ สิ่งนั้นก็จะให้โทษจริงเสียด้วยคนที่สอนได้

อย่างอัครจริยเช่นนั้น หาใช้วิสัยของคนธรรมดาไม่ ท่านผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้นามว่า พระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย

๓. ความมีอยู่ของพระสงฆ์ ก็เป็นหลักฐานอันหนึ่งที่จะยืนยันได้ว่า มีบุคคลผู้หนึ่งในอดีตกาลได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด และได้สั่งสอนธรรมอันนั้นแก่โลก จนมีพระสงฆ์สาวกสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะพระสงฆ์จะมีไม่ได้เลยถ้าขาดพระพุทธเจ้าเสียแล้ว เนื่องจากว่ารัตนทั้งสามนี้ มีความเกี่ยวข้องกัน อย่างที่ไม่อาจจะแยกกันได้ เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรม พระธรรมเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ พระสงฆ์เล่า ก็เป็นกลุ่มชนที่รับนับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และมีการศึกษาปฏิบัติสืบต่อกันมา จนถึงปัจจุบันคงได้กล่าวมาแล้ว นี่ก็เป็นหลักฐานอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้เชื่อว่า เคยมีท่านผู้หนึ่งซึ่งได้นามว่าพระพุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลก และได้ปรินิพพานไปแล้ว ยังเหลือแต่พระธรรมและวินัยเป็นตัวแทนพระองค์ พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ที่ได้ นับถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ^๕เป็นหลักฐานซึ่งกล่าวมาโดยย่อ พอเป็นแนวพิจารณาประเด็นของปัญหาในตอนต่อไป ที่ถามว่าพระพุทธเจ้าในอนาคตจะมีอีกไหม ? ถ้ามีจะมีเมื่อไร ? เมื่อว่ากันตาม

หลักฐานทางบาลี หรือตำรับตำราที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ท่านก็ได้แสดงไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าในภัทรกัปนี้ จะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นและสั่งสอนสัตว์โลกถึง ๕ พระองค์ด้วยกัน และได้เกิดมาแล้ว ๔ พระองค์ คือ พระกุกกุสันโธ พระโกนาคม พระกัสสป และพระโคตม ในอนาคตจะมีอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรย์ หรือที่เราพูดกันโดยทั่วไปว่าพระศรีอาริย์ จนถึงกับคนเป็นจำนวนมาก หลังจากได้ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการให้ทานเป็นต้น ก็จะอธิษฐานขอให้ได้เกิดพบศาสนาของพระศรีอาริย์ เพราะท่านเล่าไว้ว่าในยุค นั้น จะมีอะไรๆ หลายอย่างดีกว่าในปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีคนต้องการไปเกิดกันมาก คงจะคิดว่าน่าสนุกดี แต่การจะพูดเพียงตำราเท่านั้น บางท่านก็อาจจะคิดว่า ตำรานั้นใครแต่งเขาก็ได้ จะจริงเท็จอย่างไร ใครพิสูจน์ไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องไกลเหลือเกิน จึงน่าจะพิจารณากันในแง่ของเหตุผล และความน่าจะเป็นไปได้หรือว่าจะเป็นไปไม่ได้ได้อย่างไรด้วย

เมื่อว่ากันตามหลักแล้ว ตำแหน่งหรือฐานะความเป็น ทั้งหลายในโลก เช่น เป็นนายกรัฐมนตรื เป็นเศรษฐีเป็นนักปราชญ์เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ไม่ใช่เป็นตำแหน่งผูกขาดทั้งนั้น

ใคร ๆ ก็อาจจะเป็นได้ ถ้าเขามีอุปกรณ์ในการที่จะช่วยให้ได้
ตำแหน่งเหล่านั้นเพียงพอ เช่น ถ้าต้องการจะเป็นนักวิทยาศาสตร์
เป็นต้น ไม่มีใครหวังตำแหน่งนั้นไว้ ถ้าใครมีความหมั่นขยัน
และความตั้งใจจริง เขาก็อาจจะเป็นได้เหมือนกันหมด แต่ถึง
อย่างนั้นเราก็พบความจริงข้อหนึ่งว่า คนอยากจะเป็นนั้นนั้นมีมาก
จริง แต่คนที่ได้เป็นมีน้อยเหลือเกิน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า “การ
ได้เป็นนั้น ไม่ง่ายเหมือนการอยากจะเป็น” เพราะผู้ที่จะเป็น
นักวิทยาศาสตร์เป็นต้นได้ จะต้องประกอบด้วยองค์คุณสมบัติ
หลายประการ มีความขยันเป็นต้น

ตำแหน่งพระพุทธรูปเจ้าก็ทำนองเดียวกัน โดยความเป็น
จริงแล้ว ย่อมไม่มีใครผูกขาดไว้สำหรับตนเลย ถ้าหากจะมีการ
ผูกขาด ก็ผูกขาดไว้สำหรับคนที่ได้นำเพณูบารมีมาบริบูรณ์ ก็
อะไรเรียกว่าบารมีเล่า บารมีนั้นได้แก่การเก็บการสั่งสมความดี
นานาประการมี “ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ
สัจจะ อธิฐาน เมตตา และอุเบกขา” ชั้นธรรมดาสามัญ
จนถึงขั้นที่จะยอมเสียได้ทุกอย่างแม้แต่ชีวิตของตน เพื่อให้ได้
มาซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ และจะต้องทำมาเป็นเวลาหลาย
แสนชาติโดยไม่บกพร่อง เขาผู้นั้นก็จะได้เป็นพระพุทธรูปเจ้าสม
ตามปรารถนา

จากความจริงข้อนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงลักษณะอันเด่นชัดของพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนาที่ถือ **หลักธรรมาธิปไตย** ความเป็นทุกอย่างในพระพุทธศาสนา เปิดโอกาสเพื่อคนทุกคนที่มีความตั้งใจ อาศัยศรัทธาเป็นต้น เป็นเครื่องมือในการก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางที่ทุกคนประสงค์ จึงอาจยืนยันได้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ยกย่อง และเทอดทูนผู้ที่ช่วยตนเอง มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยว เพื่อบรรลุเป้าหมายแห่งชีวิต หรืออุดมคติในทางพระพุทธศาสนา ถ้าทำได้แล้ว เขาจะเป็นใครมาจากไหนก็ตาม ย่อมได้รับผลเสมอกันหมดไม่มียกเว้น การเป็นพระพุทธเจ้าในศาสนา เนื่องมาจากการบำเพ็ญบารมีดังกล่าวแล้วให้สมบูรณ์

ซึ่งท่านแบ่งเป็นสามชั้น คือ **ชั้นบารมีธรรมดา** **ชั้นอุปบารมี** และ**ชั้นปรมัตตบารมี** เมื่อทำได้เขาก็จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ แม้พระพุทธเจ้าเองเมื่อก่อนก็เป็นคนธรรมดาสามัญ แต่ที่พระองค์ได้ตรัสรู้ขึ้นมาได้ ก็เพราะอาศัยบารมีธรรมดังกล่าวแล้ว ที่พระองค์ได้บำเพ็ญมาในชาติก่อน และในปัจจุบันชาติก่อนการตรัสรู้ ดังนั้น เมื่อว่ากันตามหลักทั้งสองประการดังกล่าวมา พระพุทธเจ้าในอนาคตจึงมีได้แน่นอน

ส่วนปัญหาตอนสุดท้ายที่ถามว่า พระพุทธเจ้าในอนาคต จะมีเมื่อไรนั้น เมื่อว่ากันตามตำนานที่มีปรากฏในตำราทาง พระพุทธศาสนา ท่านแสดงว่า เมื่อพระพุทธศาสนา บัจุบัน นี้ ได้เสื่อมหายไปในยุคหนึ่ง ในอนาคตอันไม่ไกลนัก โลกก็จะว่างจากพระพุทธศาสนาไประยะหนึ่งซึ่งก็คงจะเป็นเวลาอีก นานอยู่เหมือนกัน และพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป ก็จะมาบังเกิดและตรัสรู้แล้วสั่งสอนธรรมอย่าง que พระพุทธเจ้าของเราได้ ทรงกระทำมาแล้ว ทำไมจึงต้องเป็นอย่างนั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็ เพราะว่า

พระพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อจะตรัสรู้ ย่อมจะตรัสรู้ อริยสัจทั้งสี่ประการเหมือนกันหมด

ทั้งนี้กาลที่พระพุทธเจ้าจะอุบัติ ก็ต้องเป็นกาลที่ชาว โลกไม่มีความรู้เรื่องอริยสัจอยู่เลย แม้จะเป็นเพียงการรู้ตาม ธรรมดา ด้วยการศึกษาเพียงอย่างเดียวก็ตาม ถ้าไม่ถึงขั้นนี้ แล้ว พระพุทธเจ้าก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดมา

เพราะถ้ามาสอนศาสนา เรื่องอริยสัจอยู่ ในขณะที่ ชาวโลกทั้งมวลยังทราบหลักอริยสัจ เราก็ไม่เรียกว่าเป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า หากแต่เรียกว่า สุตพุทธ หรือ อนุพุทธ ซึ่งแปลว่า ท่านผู้รู้เพราะฟัง และผู้ตรัสรู้ตามเท่านั้น

ถ้าจะถามว่าตรัสรู้ตามใครก็ตอบได้ว่าตรัสรู้ตามพระพุทธรเจ้าเพราะหลักอริยสัจอันนั้น พระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้มาก่อนและสั่งสอนไว้ คนมาตรัสรู้ทีหลังในขณะที่คำสอนของพระองค์ยังปรากฏอยู่ จึงเป็นไปได้เพียงอนุพุทธตั้งกล่าวแล้ว

อย่างไร ๆ ก็พูดเรื่องพระพุทธรเจ้าในอนาคตมาแล้วเห็นจะต้องขอแทรกข้อคิดเห็นเล็กน้อย คือมีคนเป็นจำนวนมากที่ปรารถนาพบศาสนาของพระศรีอารีย์ ซึ่งเชื่อกันว่าจะมาตรัสรู้ในอนาคต จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องแปลกมาก เพราะพระศรีอารีย์หรือพระพุทธรเจ้าพระองค์ใดก็ตามทรงเป็นเพียงผู้สอนเท่านั้น พระองค์ไม่อาจจะช่วยใครให้เป็นพระอรหันต์ได้ โดยที่ผู้นั้นไม่ได้ใช้ความเพียรพยายามเลย และคำสอนของท่านเล่าก็หาได้ต่างไปจากคำสอนของพระพุทธรเจ้าของเราไม่ ผู้ที่ปรารถนาพบศาสนาพระศรีอารีย์ จึงเป็นเสมือนคนป่วยหนักที่พบหมอแล้ว แต่ไม่ต้องการที่จะรักษา กลับปรารถนาพบหมออีกคนหนึ่ง ซึ่งยังไม่แน่ว่าจะมาเมื่อไร และตนจะได้พบกับหมอนั้นหรือเปล่าบุคคลผู้ปรารถนาศาสนาพระศรีอารีย์ ทั้ง ๆ ที่ศาสนานั้นก็ไม่แตกต่างอะไรกับศาสนาในปัจจุบัน เพราะเป็นพระพุทธศาสนาเหมือนกัน จึงเชื่อว่าเป็นผู้ประมาทโดยแท้และเขา

ได้ชื่อว่าปล่อยเวลาแห่งชีวิตให้ล่วงเลยไป โดยไม่ได้รับประโยชน์จากพระศาสนาเท่าที่ควร

ดังนั้น หน้าที่ของศาสนิกที่ดี คือการพยายามกระทำตาม **ศาสนาวาท** เท่าที่เวลาและโอกาสของตนจะอำนวยให้ โดยการไม่พยายามไฝ่ฝันที่จะได้รับผลในอนาคตเพียงอย่างเดียว แต่กลับมาให้ความสนใจในปัจจุบัน ด้วยการดำรงตนอยู่ด้วยความไม่ประมาท ตามพระพุทธโอวาทย่อมได้ชื่อว่า ทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์จะไม่ต้องเสียใจในกาลภายหลัง

ถาม ดิฉัน มีความปรารถนาจะทราบความเป็นมา ความสำคัญและสาระประโยชน์ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวัน **มาฆบูชา** ซึ่งเคยกระทำมาตั้งแต่เป็นเด็ก แต่ไม่ทราบรายละเอียดมากนัก จึงขอความกรุณา ให้เหตุผลในเรื่องนี้ด้วยคะ ?

ตอบ พวกเราชาวพุทธ ย่อมทราบกันเป็นอย่างดีว่า วันมาฆบูชา^๑ เป็นวันสำคัญวันหนึ่ง ในวันสำคัญทั้ง ๖ วันในหนึ่งปี ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่เพื่อที่จะให้เรื่องนี้ดำเนินไปไม่ขาดใจความสำคัญ เป็นการจำเริญที่จะพูดถึงมูลเหตุ ซึ่งทำให้วันเพ็ญกลางเดือนสาม หรือเช่นปีมี **อธิกมาส** กลางเดือน ๔ ว่าเป็นมาอย่างไร ? และเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างไร ?

พระพุทธเจ้าของเรา^{นี้} ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือน ๖ หลังจากนั้นมา ๘ สัปดาห์ คือในวันเพ็ญเดือน ๘ ก็เริ่มแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกต่อจากนั้นมาไม่นานนัก พระองค์ก็ได้พระสงฆ์สาวก ที่เป็นพยานแห่งการตรัสรู้ของพระองค์ถึง ๖๐ รูป พระองค์เห็นว่า เป็นเวลาอันสมควรที่ชาวโลกจะได้รู้ธรรม ซึ่งพระองค์ได้ตรัสรู้นั้น จึงให้มีการประชุมกันขึ้น แล้วมีพระพุทธดำรัสในท่ามกลางพระสงฆ์สาวกทั้งหลายเป็นใจความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัด^{นี้}เราและท่านทั้งหลาย ได้หลุดพ้นแล้วจากบ่วง^{นี้}ทั้งปวง (คือหมายถึงหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสหมดแล้ว ไม่ว่าบ่วงคือกิเลสที่เป็นทิพย์หรือว่าเป็นของมนุษย์ก็ตาม) บัด^{นี้}ขอให้พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในคาม นิคมชนบท และราชธานีต่าง ๆ จงประกาศธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังธรรม และให้แยกย้ายกันไปทางละรูป”

^{นี้}เป็นหน่วยงานศาสนิกกรรมทูตรุ่นแรกของพระพุทธศาสนา ซึ่งถ้าเราลองพิจารณาให้ดี ก็จะเกิดความซาบซึ้งในพระคุณของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกเหล่านั้น ที่ท่าน

ยอมทนทุกข์ลำบากในหนทาง เพื่อต้องการที่จะให้ชาวโลกได้รู้
 ธรรม และได้รับความสุข ด้วยตัวของเขาเอง โดยที่พระพุทธ
 เจ้าและพระสงฆ์เหล่านั้นหาได้รับประโยชน์อะไรจากผู้ที่ท่านสั่ง
 สอนไม่ ซึ่งอาจจะพูดได้ว่า ท่านเหล่านั้นเริ่มงานตามอุดมคติ
 โดยตัดความทุกข์ยากลำบากออกไปเสีย และจากการเริ่มงาน
 เผยแผ่ของพระพุทธเจ้า และพระสาวกในครั้งนั้นเอง ชั่วระยะ
 เวลาไม่กี่เดือน ก็มีพระสงฆ์สาวกที่เป็นพระอรหันต์เป็นจำนวน
 พันๆ รูป อันแสดงว่าพระพุทธศาสนากำลังยังรากลงอย่างหมั่น
 คง เพื่อที่จะให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายและมั่นคงยิ่งขึ้น
 จึงในวันเพ็ญเดือนมาฆะคือเดือนสาม ในขณะที่
 พระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ อันมีจำนวนถึง ๑,๒๕๐ รูป
 ได้มาประชุมกันที่พระเวฬุวัน ซึ่งท่านถือว่าเป็นเหตุการณ์
 ที่อัศจรรย์มาก เนื่องจากว่า

วันนั้นเป็นวันเพ็ญแห่งเดือนมาฆะ

พระเป็นจำนวนมากมาประชุมกันเฝ้าพระพุทธ-
 เจ้าโดยที่ไม่ได้นัดหมายกันมาก่อน

ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการบวช
 จากพระพุทธเจ้าทั้งหมด

และที่สำคัญคือพระพุทธเจ้า ได้แสดงโอวาท
ปาฏิโมกข์ในท่ามกลางสงฆ์ที่ประชุมกันอยู่ ซึ่งเป็น
การแสดงครั้งสุดท้าย

เพราะพระโอวาทปาฏิโมกข์นี้ ได้รวบรวมหลักการอัน
สำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพระ
โอวาทปาฏิโมกข์นี้ เป็น ธรรมนูญ ของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยว
หลักใหญ่ ๆ ที่ท่านได้ทรงวางไว้นั้น แบ่งเป็นตอน ๆ ได้สาม
ตอนด้วยกัน ซึ่งจะได้นำมากล่าวในที่นี้แต่โดยย่อ

ใจความในตอนแรก เป็นการพูดถึงหลักธรรมสาม-
ประการคือ ขันติ ได้แก่ ความอดทน พระองค์ทรงแสดงว่า
เป็นตบะคือความเพียรที่อาจจะเผากิเลสได้ดีที่สุดอันเป็นการแสดง
ว่า ความสุขความสมหวังในชีวิต บุคคลอาจจะให้เกิดขึ้นได้
ก็ต้องอาศัยธรรมะคือขันติความอดทนไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จ
ในการเรียน การงาน หรือความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่งก็
ตาม จะไม่เกิดขึ้นแก่ใคร ๆ โดยที่เขาไม่ได้ใช้ความเพียร
พยายาม และความอดทน ต่อทุกขเวทนาเป็นต้น

ธรรมะประการที่สอง เป็นการประกาศถึง **อุดมคติ** คือ จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนาว่า อยู่ที่นิพพานขั้นนี้เป็นหลักธรรมตา ไม่ว่าใครจะดำเนินงานอะไรก็ตามจะต้องมีจุดหมายอันสูงสุดที่ได้วางไว้ และหาวิธีการเพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายอันนั้น ซึ่งพระพุทธศาสนาก็ได้แสดงว่าเป้าหมายที่เป็นจุดสุดท้ายแห่งการประพฤติปฏิบัติโดยอาศัยความอดทนทั้งกล่าวแล้วว่า อยู่ที่ **พระนิพพาน** คือความดับกิเลสได้หมด

ประการที่สาม ทรงแสดงถึง **สัญลักษณ์ของความเป็นสมณะ** ซึ่งหมายความว่า **เป็นผู้สงบ และ บรรพชิต** คือท่านที่เว้นจากกิจกรรมอันเป็นโทษว่า จะต้องไม่เป็นผู้เบียดเบียน เช่นฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนคนอื่น คือหมายความว่าถ้าใครยังฆ่าสัตว์ยังเบียดเบียนสัตว์อยู่แล้ว จะเรียกว่าตัวเองเป็นสมณะหรือบรรพชิตหาได้ไม่ ทั้งนี้เพราะว่าขาดลักษณะของความเป็นเช่นนั้น ธรรมทั้งสามประการนี้ย่อมเป็นเหตุผลที่สัมพันธ์กัน คือ ท่านที่เป็นบรรพชิตหรือสมณะ ผู้ที่ปฏิบัติเพือนิพพานนั้น จะต้องอาศัยความอดทนเป็นหลัก และในขณะที่ดำรงตนอยู่ในภาวะเช่นนั้นก็จะต้องเป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนหรือฆ่าสัตว์อื่น ความอดทนของเขาจึงจะบังเกิดผลเป็นนิพพานขึ้นมาได้ แต่ตัวยังมี

การสร้างเวรเช่นนั้นอยู่ เขาจะใช้ความเพียรพยายามและอดทน
อย่างไรก็ตาม หากได้ถึงจุดหมายปลายทางได้ไม่ เพราะจะเป็น
เหมือนคนพายเรือร่วมากเข้าฝั่ง ย่อมถึงฝั่งไม่ได้

ตอนที่สอง เป็นการสรุปขึ้นแห่งการประพฤติ
ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลเป็นความสุขความเจริญแก่ตน โดยแบ่ง
เป็นชั้น ๆ ได้สามชั้นคือ

การเว้นไม่กระทำบาปทั้งปวง คำว่าบาปทั้งปวงใน
ที่นี้ หมายถึงท่านจะได้รับผล คือนิพพานสำหรับคนธรรมดา
แล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะเว้นบาปได้ทุกชนิด ถึงกระนั้นก็
หาได้หมายความว่า คนธรรมดาสจะไม่ได้รับผลของธรรมไม่
เพราะการปฏิบัติธรรมะนั้นเหมือนกับนักเรียนหนังสือ ซึ่งผู้
เรียนหนังสือจำเป็นที่จะต้องหัดอ่านพยัญชนะสระไปก่อน จน
กว่าเขาจะอ่านหนังสือได้ทั้งหมด การหัดอ่านมาทีละตัวนั่นเอง
เมื่อนานเข้าสามารถทำให้เขาอ่านหนังสือได้ทุกตัว

การจะละบาปได้ทั้งหมด ก็ต้องเริ่มจากการพยายามละ
บาปหยาบ ๆ เท่าที่ตนจะละได้ไปก่อน เมื่อนานเข้าก็จะได้รับ
ผลเป็นการละได้หมด

ต่อไปทรงแสดงว่า ให้ทำกุศลคือความดีให้ถึงพร้อม ก็หมายถึงว่าอะไรที่เป็นความดีก็ทำได้ทุกอย่าง เพราะว่าคนไม่ทำบาป เราจะเรียกว่าเป็นคนทำบุญไม่ได้ จะเรียกได้ก็เพียงผู้ไม่ทำบาปเท่านั้น

ดังนั้นคนที่ไม่ทำบาปอย่างเดียวจึงไม่เป็นการเพียงพอ ต้องทำความดีด้วยจึงจะเรียกว่าเป็น คนดี การทำกุศลจนถึงขั้นที่จะเรียกได้ว่าถึงพร้อม ก็ต้องเริ่มจากการทำไปทีละเล็กทีละน้อย ตามความสามารถไปก่อน เหมือนการหยดของน้ำจากชาม น้ำที่เติมตุ่มนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นน้ำที่เริ่มมาจากทีละหยดนั่นเอง

ประการสุดท้ายทรงแสดงว่า ทำจิตให้ขาวรอบหรือ ว่าเป็นบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว จิตที่จะบริสุทธิ์ได้ด้วยประการทั้งปวง ก็คือ จิตของท่านที่บรรลุนิพพาน แต่เมื่อยังไม่อาจบรรลุธรรม เช่นนั้นได้ ก็ต้องพยายามให้จิตพ้นจากอำนาจของกิเลสทั้งหลาย ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แม้เป็นการบางครั้งบางคราวก็ยังดีกว่าการไม่เริ่มกำหราบกิเลสเสียเลย เพราะการไม่เริ่มหักชนะ กิเลสที่อยู่ในจิตของตคนนั้น ก็คือการยอมแพ้อย่างหมดประตุสนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่า ข้อปฏิบัติทั้งสามขั้นนี้ เป็นการสรุปคำสอนในพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมดได้อย่างรัดกุมที่สุด

ตอนที่สาม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ที่จะต้องติดต่อกับ
 หา และแนะนำสั่งสอนเขา ซึ่งจำเป็นจะต้องมีหลักในการวาง
 ตน เพื่อให้ได้รับผลทั้งแก่ตนเองและคนอื่น เพราะคนเราจะ
 สอนเขานั้นอาจจะไม่ยากนัก แต่การสอนแล้วเขาเกิดความเชื่อ
 ความเลื่อมใส จนถึงกับปฏิบัติตามนั้น ไม่เป็นการง่ายเลย ถ้า
 ไม่มีความดีอะไรอยู่บ้างแล้ว เป็นการยากเหลือเกินที่คำสอนจะ
 ได้ผล ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงประทานให้หลักสำหรับคนผู้
 ที่จะไปสั่งสอนคนอื่น โดยก่อนที่จะสอนเขาก็ให้มีธรรมะใน
 ตนเองเสียก่อน เพื่อจะได้ไม่ต้องเดือดร้อนใจในกาลภายหลัง
 หลักธรรมเหล่านี้ท่านจัดเป็น ๖ ข้อ ด้วยกันคือ

๑. เวลาจะพูดอะไรกับใคร ก็ให้ใช้คำพูดที่ดีอย่ากล่าว
 ร้ายกับใคร ๆ เพราะเป็นธรรมตาเหลือเกิน คำว่าคำต่ำว่าร้าย
 ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของผู้ฟัง ถึงแม้จะเป็นการกล่าวด้วยเจตนา
 ดีอย่างไรก็ตาม

๒. อย่าล้าลงผลาญเบียดเบียนคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นการ
 ทำให้เสียใจ เสียทรัพย์สิน หรือว่าเสียหายอย่างอื่น เพราะผู้ที่ล้า
 ผลาญ เป็นผู้ที่มีการกระทำเยี่ยงโจร และแสดงออกถึงความ
 ไม่มีคุณธรรมอันเหมาะสมที่จะเป็นผู้สั่งสอนคนซึ่งแน่นอนเหลือ
 เกินว่า ถ้าหากเขาไปสอนอะไรใครเขาก็ดูจะไม่ได้รับผลแต่ประ-

การใด จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อไป
ประกาศศาสนาในครั้งนั้น ได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ ก็เพราะ
ท่านไม่เบียดเบียนใครมีการกระทำ และเรื่องที่พูด เพื่อประ-
โยชน์ของผู้ฟังทั้งนั้น

๓. ให้สำรวมระวัง ตามหลักวินัยหรือระเบียบที่เป็น
หลักปฏิบัติของตน ถ้าเป็นพระก็สำรวมระวังในศีล ถ้า
เป็นข้าราชการ ก็อยู่ในระเบียบวินัย เพราะว่าคนที่ขาด
ระเบียบวินัยเป็นเสมือนว่าที่ไม่มีสาย นอกจากจะขึ้นอยู่ไม่ได้
นานแล้วจะต้องถูกทอดทิ้งจากเจ้าของ กลายเป็นสิ่งที่ไม่มี
ประโยชน์ไป

๔. ในการกินอยู่ ก็ต้องรู้จักประมาณ อย่าเป็นทาส
ของความอยาก โดยให้คำนึงถึงฐานะของตนว่าควรกินอยู่
อย่างไร เช่น เป็นพระท่านก็สอนให้คิดอยู่เสมอว่าการเลี้ยงชีวิต
ของเรา ต้องอาศัยคนอื่นเขา มีอะไรก็กินเข้าไป เพื่อให้ชีวิต
อยู่ได้เท่านั้น อย่าทะเยอทะยานให้มากเกินไป

๕. การเลือกที่อยู่อาศัย ควรจะหาที่สงบเงียบจากเสียง
หรือบุคคลรบกวน โดยเฉพาะท่านที่เป็นพระภิกษุแล้ว การอยู่
ในที่อยู่อันสงบจากเสียงรบกวน ย่อมเป็นความจำเป็นมาก
เพราะจำเป็นจะต้องบำเพ็ญเพียร ตามหลักข้อสุดท้าย คือการ

บำเพ็ญเพียรทางจิต อันจำเป็นจะต้องอาศัยความสงบเยียบจาก
เสียงรบกวนเป็นเครื่องช่วยเหลือ จากหลักธรรม สามกลุ่มซึ่ง
พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงแก่พระอรหันต์ที่มาประชุมกันใน
ครั้งนั้น จะเห็นว่าเป็นธรรมะสั้นๆ และกินความได้กว้างขวาง
เป็นธรรมนุญของพระพุทธศาสนาโดยแท้ เพราะพระองค์ทรง
แสดงสรุปแต่ละตอนว่า นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
อันเป็นการแสดงว่าท่านที่เป็นพระพุทธเจ้า มีการตรัสรู้และ
การสอนเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ไหนก็ตาม

สิ่งที่เราจะได้จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นมีเป็นจำนวนมาก
ทั้งส่วนแห่งคำสอนที่เป็นประโยชน์แก่คนทุกชั้น ความกรุณาของ
พระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อโลก ด้วยการมอบธรรมที่พระองค์ทรง
ใช้เวลาอันคว่ำมาเป็นเวลานานเพื่อให้เป็นสมบัติของโลก พระ-
อรหันตสาวก ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่าง ที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อ
สังคมหรือจะเรียกว่านักสังคมสงเคราะห์ตัวอย่าง เพราะท่าน
ทำทุกอย่างเพื่อสังคม ในขณะที่เดียวกันท่านก็ไม่ต้องการอะไร
จากสังคม ซึ่งเป็นลักษณะที่หาไม่ได้ในปุถุชนทั่วไป ที่ยังมีความ
เห็นแก่ตัวอยู่ จะทำได้เช่นท่าน

อันที่จริง มูลเหตุแห่งการที่เราถือกันว่า วันมาฆบูชา
เป็นวันสำคัญนั้น หาใช่มีเพียงเหตุการณ์ที่ได้กล่าวมาแล้ว เพียง

อย่างเดียวกัน โดยที่แท้แล้ว มีเหตุการณ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งได้เกิดขึ้นในวันเช่นวันนี้เหมือนกัน

วันนี้คือ การปลงพระชนมายุสังขาร คือการกำหนดวันที่จะปรินิพพานของพระพุทธเจ้าในปีที่พระองค์มีพระชนม์ ๘๐ ปี ยังไม่เต็มศต โดยทรงพิจารณาเห็นว่า หน้าที่ของศาสดาผู้สอนธรรม หวังเกื้อกูลแก่โลกของพระองค์นั้น ได้กระทำสำเร็จโดยสมบูรณ์แล้ว อะไรที่เป็นประโยชน์แก่โลก พระองค์ก็ได้สอนหมดแล้ว ไม่มีอะไรที่บงบังสวาทของพระองค์

เมื่อพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองเวสาลี จึงได้ตัดสินพระทัยว่า จากวันนี้ไป ๓ เดือน พระองค์จะต้องปรินิพพานแล้ว และวันที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยว่าจะปรินิพพานนั้นก็เป็วันเพ็ญแห่งเดือนมาฆะเช่นวันนี้

หลังจากการตัดสินพระทัยจะปรินิพพานแล้ว เวลาสามเดือนที่ยังเหลืออยู่พระองค์ได้ใช้ให้หมดไปด้วยการสอนธรรมแก่พุทธบริษัททั้งหลาย จนถึงวินาทีสุดท้ายแห่งพระชนมายุเนื่องจากชาวพุทธถือว่า วันนี้เป็นวันที่เราได้ทราบข่าวการจากไปของพระพุทธองค์ ผู้เป็นพระบรมศาสดาแห่งโลก จึงถือว่าเป็นวันที่ควรให้เกิดความสังเวชสลตจิตของบุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่

เพราะว่าขึ้นชื่อว่าสังขารทั้งหลายแม้อยู่ในฐานะอันสูงส่งเช่นพระพุทธรเจ้า ก็ยังมีการแตกทำลายไปเป็นธรรมดา

พระศาสดาของเราทั้งหลายนั้นผู้ก่อเกิดแก่โลก ได้ประทานพระธรรมอันสูงส่งด้วยคุณค่า และได้ตัดสินพระทัยจะปริณิพพาน ในวันคล้ายกับวันนี้ พระองค์ทรงเหลือไว้เพียงแต่พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์เมื่อโอกาสเช่นนี้มาถึงเข้า เป็นหน้าที่ของศาสนิกที่ดี จะพึงแสดงออกด้วยการกระทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการเวียนเทียนเป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างสมบุญ และบูชาพระองค์ในโอกาสอันพิเศษนี้

ถาม วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา รู้สีกว่าตอนนี้เป็นเวลาแห่งการบุญการกุศล กระผมใคร่จะขอทราบถึงความสำคัญ จุดเด่นของวันอาสาฬหบูชา กับวันเข้าพรรษามีความสำคัญอย่างไร ? และชาวบ้านควรจะทำอะไรบ้าง ? ในวันหรือในไตรมาสนี้

ตอบ จากคำถามที่เป็น วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา นั้น แสดงว่าท่านเจ้าของปัญหาให้ความสนใจในวันสำคัญพอสมควร แต่ประเด็นที่ต้องการทราบ อยู่ที่จุดเด่น ความสำคัญ และข้อปฏิบัติในวันสำคัญทั้งสองนั้นว่า ควรทำอย่างไร ? และเป็นมาอย่างไร ? เป็นต้น

สำหรับวันอาสาฬหบูชา เราเพิ่มมีการบำเพ็ญกุศลเป็นพิเศษ เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง โดยมติของคณะสังฆมนตรีในสมัยนั้น ได้พิจารณาเห็นว่า

เรามีวันมาฆบูชาเพ็ญเดือนสาม เป็นวันระลึกถึงคุณของ “พระธรรม”

มีวันวิสาขบูชาเป็นวันระลึกถึงคุณของ “พระพุทธเจ้า”

ก็น่าจะมีวันระลึกถึงคุณของ “พระสงฆ์” บ้าง จึงมีมติให้ถือเอาวันเพ็ญเดือนแปดก่อนเข้าพรรษาหนึ่งวัน เป็นวันระลึกถึงคุณของพระสงฆ์

เพราะในวันเพ็ญนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ไม่นาน ได้แสดงธรรมจนมีผู้เข้ามาบวชเป็นคนแรกในพระพุทธศาสนา และเราก็ได้มีการทำสักการบูชากันพิเศษตั้งแต่นั้นมา ส่วนและจุดเด่นความสำคัญที่เกี่ยวกับวันนี้ คือ

๑. เป็นวันที่พระพุทธเจ้า ทรงเริ่มงานเผยแผ่ธรรมะที่พระองค์ได้ตรัสรู้มาเป็นครั้งแรก ในรูปของการแสดงธรรมซึ่งได้เรียกว่า ปฐมเทศนา และในปฐมเทศนานั้น ได้แสดงหลักการและวิธีการ ที่จะทำให้คนทำตนเองให้หลุดพ้นจาก

ความทุกข์ได้อย่างเด็ดขาดด้วย **ก๊อหลักอริยสัจ ๔ ประการ**
 อันถือได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ทั้งยังได้บอกให้เรา
 ทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไรและตรัสรู้โดยวิธีอย่างไร
 ด้วย

๒. หลังจากจบพระธรรมเทศนา ปราภฏว่าท่านโกญ-
 ทัณณะได้ดวงตาเห็นธรรม คือมีความเข้าใจโลกและชีวิตว่า
**“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่ง
 หนึ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับเป็นธรรมดา”**

อันเป็นประจักษ์พยานแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า
 ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้นั้น อาจจะทำอานวยผลให้แก่ผู้ปฏิบัติได้
 และไม่เป็นของยากเกินไปที่จะทำความเข้าใจ

ส่วนชาวพุทธควรทำอย่างไรในวันเช่นนั้น พิจารณาต่าง ๆ
 เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ทำนองเดียวกันกับวันมาฆบูชาและวิสาขบูชา
 คือการไปบำเพ็ญกุศลรักษาศีล ให้อุทิศตนแด่พระสวามิภักดิ์ และเวียน-
 เทียนกระทำประทักษิณเจติยสถาน หรือพระพุทธปฏิมา พร้อม
 กับการน้อมจิตใจระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยเป็นอารมณ์ เพื่อ
 ให้เกิดเป็นอนุสสติทั้งสามประการมีพุทธานุสสติเป็นต้น

หลังจากนั้นก็สมควรอย่างยิ่งที่จะพึงธรรมเทศนา ซึ่งท่านจัดให้มีภายในพระอุโบสถหรือศาลาการเปรียญ เพื่อจะได้ใช้เวลาของชีวิตในวันสำคัญเช่นนี้ ให้ประกอบพร้อมไปด้วย **ไตรสิกขา** คือ การรักษาศีล ทำจิตใจให้สงบด้วยการเวียนเทียน และเจริญภาวนาด้วยการฟังธรรม ให้สมกับวันสำคัญอันมาถึงเข้า นี่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชาโดยสังเขป

สำหรับวันเข้าพรรษานั้น เดิมทีเดียวทรงปรารภถึงกาลฝน ที่พระภิกษุยังไม่มรณอยู่เป็นหลักแหล่งต้องเร่ร่อนจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ ตลอดปี แม้ในฤดูฝนก็ไม่ได้หยุดบางครั้งไปทำความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ต้นข้าวของชาวนา เพราะต้องเดินเหยียบย่ำไปในนา จึงทรงบัญญัติให้ภิกษุอยู่จำพรรษาคือหยุดการจาริกไปอย่างแต่ก่อนตลอดระยะเวลาสามเดือนแห่งฤดูฝน จุดเด่นของการเข้าจำพรรษา อาจจำแนกได้ดังนี้

๑. **การขอมาโทษต่อกัน** ของพระภิกษุสงฆ์ เป็นการแสดงถึงการรู้จักขอโทษและให้อภัยต่อกัน ในความผิดพลาดล่วงเกินที่อาจจะเคยมี เป็นการปลุกฝังอัธยาศัยที่ดี และความรู้จักผิดรู้จักถูก ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน ช่วยให้การ

อยู่ร่วมกันของคนมาก ๆ เป็นไปด้วยความสามัคคี มีความ
เคารพยำเกรงและเมตตาปรานีกัน

เพราะการขอมานั้น ชื่อว่าได้กำจัด **มานะ** คือความ
ถือตัว และการอดโทษให้ ชื่อว่าได้กำจัดความโกรธเป็นต้น
เสียได้ อย่างน้อยก็เฉพาะกรณี เฉพาะบุคคล

๒. เป็นระยะแห่งการเที่ยวจาริกต่าง ๆ ได้รับการงดเว้น
อย่างเด็ดขาด นอกจากกรณีที่น่าจำเป็นจริง ๆ ซึ่งท่านอนุญาตไว้
ในพระบาลีไม่กี่อย่าง ทั้งนี้ในระยะสามเดือนแห่งฤดูฝนนี้
จึงเป็นระยะแห่งการละเว้น และการบำเพ็ญโดยแท้ ที่ว่าละเว้น
หมายถึงการละเว้นจากการเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ การละเว้น
จากการครองเรือนเข้ามาบวชของกุลบุตรทั้งหลาย และอื่น ๆ
ส่วนที่ว่าเป็นฤดูแห่งการบำเพ็ญนั้น หมายถึงเป็นระยะแห่งการ
บำเพ็ญความดีนานาประการ เช่น การศึกษาเล่าเรียนกันอย่าง
จริงจัง เพราะได้อยู่ร่วมกันเป็นหมู่ ไม่เที่ยวสัณฺจนไปอย่างใน
เวลาอื่น และชาวพุทธที่ต้องการบวชเพียงสามเดือน ก็เป็น
โอกาสที่จะศึกษาและปฏิบัติกันเป็นพิเศษ เป็นต้น

ส่วนข้อที่ว่า ชาวบ้านควรจะทำตนอย่างไร ในโอกาส
เช่นนี้บ้างนั้น ?

เมื่อว่าถึงมูลเหตุแห่งการเข้าพรรษากันแล้ว เริ่มต้นจากต้องการให้พระหยดจาริกเป็นข้อสำคัญ ต่อมาก็มีการขยายออกไปเรื่อย ๆ เพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ชาวพุทธทั่วไป

ในที่บางแห่งหรือบุคคลบางคน จะมีการฟังธรรมตลอดไตรมาส บางคนก็สมาทานศีล ๕ ศีลแปดตลอดไตรมาส หรือทำไม่ได้ถึงอย่างนั้น ก็งดเว้นคนละอย่างสองอย่าง เช่นคนที่เคยกินเหล้า ก็เอาเหล้าเข้าพรรษาเสีย ไม่ยอมดื่มตลอดไตรมาส แต่ทางที่ใดแล้วไม่ควรจะดื่มยกยอดเมื่อตอนออกพรรษาไปแล้ว หรือบางคนเคยเล่นการพนัน ก็ไม่ยอมเล่นตลอดพรรษา เคยด่าเคยว่าคนอื่นก็ถือไม่ยอมด่าตลอดไตรมาส เป็นต้น

สรุปความว่า โอกาสสามเดือนแห่งเข้าพรรษาของพระนั้น นับเป็นโอกาสพิเศษที่ชาวพุทธ ได้ใช้เป็นโอกาสแห่งการบำเพ็ญความดีนานาประการ ถ้าหากว่าคนที่ชอบเที่ยวกลางคืนจะเข้าพรรษาโดยการงดเที่ยวเสียสามเดือน ก็จะเป็นการดีหาหน่อยไม่ เพราะมักจะปรากฏว่า ผู้ที่เที่ยวกลางคืนประสพความลำบาก บางทีถึงแก่ชีวิตกันบ่อย ๆ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้เดือดร้อน อย่างน้อยที่สุดก็ชั่วระยะเวลาสามเดือน คน

อื่นเขาบวชกายบวชใจกัน เราบวชกายไม่ได้ก็น่าจะบวชใจ คือ หักใจไม่ยอมเที่ยวกลางคืนเสีย ที่จริงการเที่ยวกลางคืนนั้น ท่าน ก็ได้แสดงโทษไว้มาก

๑. เช่นชื่อว่าไม่รักษาตนเอง
๒. ไม่รักษาบุตรภรรยาสามี
๓. ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
๔. คนอื่นเขาอาจจะระแวงว่าเป็นคนไม่ดี
๕. มักจะถูกใส่ความเอาง่าย ๆ

และประสบความลำบาก ที่เห็นได้ง่ายคือลำบากในการ ระวังรักษาศั่ว ดีไม่ดีอาจถูกนักเลงเล่นงานเอาได้ง่าย อย่างที่ ปราภฏเป็นข่าวบ่อย ๆ และลำบากในด้านอื่น ๆ อีกมาก

อนึ่ง การขอขมาและให้อภัยต่อกันและกันของพระนั้น ชาวบ้านอาจจะนำมาใช้เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันมาก ๆ ได้เป็นอย่างดี

เพราะคนที่อยู่ร่วมกันนั้น มีอัธยาศัยความรูสึก นึกคิดแตกต่างกัน มากบ้างน้อยบ้างเป็นธรรมดา เมื่อ เป็นเช่นนี้การกระทบกระทั่งกันก็อาจจะมบ้าง ถ้าหาก ว่าไม่มีหลักอะไรอยู่บ้าง จะทำให้เกิดการแตกร้างกัน จนถึงเป็นศัตรูกันได้

ดังนั้น เมื่อมีการล่วงเกินกัน ผู้ล่วงเกินท่านควรขอขมาโทษ ด้วยความสำนึกผิด ฝ่ายที่ได้รับการขอขมา ก็ควรจะอดโทษให้ด้วยความเห็นใจและเข้าใจกัน เมื่อทำได้ทั้งนี้ความรักนับถือกันก็จะเกิดขึ้น ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความปกติสุข และความเข้าใจอันดีเมื่อมีกิจการงานเกิดขึ้นก็อาจจะช่วยเหลือกันให้สำเร็จได้ง่ายเข้า

แม้การกระทำอื่น ๆ อันเป็นการละความไม่ดี และบำเพ็ญความดี บุคคลควรกระทำในโอกาสพิเศษ^๕ อย่างน้อยทำให้ได้ตลอดสามเดือน ก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเสียเลยตลอดทั้งป^๕

ส่วนการที่มีความยินดีจะพยายามทำเช่นนั้นให้ตลอดไปย่อมเป็นกรณีที่ควรสรรเสริญโดยไม่ต้องสงสัย ที่ว่าจริงการทำความดีหาจำเป็นที่จะต้องทำในพรรษาไม่ เพราะจะทำเมื่อไรก็เป็นความดีเมื่อไร ถ้าทำไม่ได้ตลอดไป แม้เพียงวันหนึ่งหรือสามเดือนก็เป็นการดีดังกล่าวแล้ว

ถาม ขอเรียนถามว่า วันมหาปวารณา มีความเป็นมาอย่างไร ? พระและชาวบ้านจะได้อะไรจากวันมหาปวารณาบ้างและทำไมวันนี้จึงต้องเรียกวันมหาปวารณา

ตอบ เรื่องเกี่ยวกับวันมหาปวารณานั้น เราถือกันว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันที่พระศาสดา ทรงมีพระพุทธานุญาต ให้พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาตลอดสามเดือน ได้ปวารณากันในวันนี้ สำหรับความเป็นมาของวันนั้น ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับวันเข้าพรรษา คือวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๘ โดยมีพระพุทธานุญาตให้พระสงฆ์เข้าจำพรรษา ด้วยการอธิษฐานใจว่า จะไม่ไปแรมคืนที่อื่น นอกจากมีเหตุจำเป็นจริง ๆ ตลอดระยะเวลาสามเดือน

ดังนั้นเมื่อนับจากวันเข้าพรรษาเป็นต้น วันออกพรรษาจึงมาตกวันแรมค่ำหนึ่ง กลางเดือน ๑๑

ส่วนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เราเรียกว่า วันมหาปวารณา

ถ้าจะมีคำถามว่าทำไม ? จึงต้องมีคำเรียกสองอย่าง ก็จะตอบได้ว่า ที่เรียกวันออกพรรษาก็เพราะว่าเป็นวันที่พระออกจากการอยู่จำพรรษา แต่นอกจากจะเป็นวันออกพรรษาแล้ว พระที่อยู่จำพรรษาในวัดนั้น ๆ ยังมีกิจกรรมที่สำคัญและน่าสนใจประการหนึ่ง คือ

การปวารณา หมายถึงยอมตนเอง หรือการขอร้องให้คนอื่นว่ากล่าวตักเตือน ในเมื่อได้ยิน ได้เห็นหรือรังเกียจสงสัยว่า ตนมีความประพฤติบางอย่างที่ไม่สมควร ซึ่งอาจ

จะเกิดผลเสียทั้งแก่ตนและส่วนรวม ก็ให้ว่ากล่าวตักเตือน
โดยอาศัยความกรุณาเป็นหลัก

และข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง ก็วันนี้พระไม่
ต้องมีการทำอุโบสถตามปกติ เพราะมีธรรมเนียมอยู่ว่า พระ
ภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น จะต้องประชุมกันทำอุโบสถ คือ
การชำระโทษที่บกพร่องของตน พร้อมกับฟังข้อห้ามในพระ-
พุทธศาสนา อันเรียกว่า ปาฏิโมกข์ เพื่อเป็นการเตือนใจ ให้
มีความสำรวมระวัง ในอันที่จะกระทำความชั่วบางอย่าง จะได้
อาศัยหลักวินัยนั้นเป็นเครื่องตัดสินว่าสิ่งที่จะทำนั้นถูกหรือผิด
แต่เมื่อถึงวันปวารณา กลับมีพระพุทธานุญาต ให้งดอุโบสถ
ไว้ แต่ให้ใช้การปวารณาต่อกันและกันแทน

ดังนั้น วันปวารณา จึงเป็นวันที่พระทุกรูป จะปวารณา
ต่อกัน โดยยอมให้ทุกรูปว่ากล่าวตักเตือนกันได้ โดยไม่คำนึง
ว่าใครจะอ่อนหรือแก่กว่ากันอย่างไร แต่เมื่อเห็นความบกพร่อง
ของอีกรูปหนึ่ง จะโดยได้เห็นมากับตา ได้ยินคนอื่นพูด หรือ
เกิดรังเกียจสงสัยขึ้นมา ก็สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ถ้า
ฟังดูเพียงแค่นี้ ดูเหมือนจะไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไรนัก แต่
ถ้าลองพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปแล้ว จะเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่
และมีความสำคัญมากทีเดียว เพราะว่า

- พระที่เข้ามาบวชนั้น ต่างคนต่างก็มาจากตระกูลต่าง
กัน มีพื้นเพอศยาศัย ใจคอ การศึกษา ความสำนึกต่าง ๆ
ไม่เหมือนกัน เมื่อเกิดมาอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีญาติ ผู้ใหญ่
มีมารดาบิดาเป็นต้นมาอยู่ด้วย เรื่องการทำตนให้ถูกต้อง จึง
ไม่เป็นการง่ายนัก ยิ่งเป็นคนหัวดีว่ายากด้วยแล้ว ก็เป็นการ
ยากอย่างยิ่งที่จะได้รับผลดีในการเข้ามาบวช

ดังนั้นการปวารณาหรือการยอมตนเองให้คนอื่นว่ากล่าว
ตักเตือนได้ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องกระทำ เพราะถ้าไม่มี
การปวารณากันไว้ ก็เป็นการยากที่ทุกคนจะเอาใจใส่ต่อกัน
เพราะไม่ทราบความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง และในการที่พระ
ผู้น้อยปวารณาต่อท่านผู้อาวุโสกว่านั้น ออกจะไม่เป็นการยาก
เท่าไรนัก แต่การที่คนแก่กว่า มาปวารณาตน ให้ผู้ที่อ่อน
กว่าเป็นฝ่ายตักเตือนว่ากล่าวเมื่อมีเหตุควรว่ากล่าวตักเตือนนั้น
ว่ากันตามหลักทั่วไปแล้ว หาเป็นการทำได้ง่ายไม่ แต่พระทุก
รูปทำได้ หรือจะต้องทำให้ได้ การทำได้ดังนี้ นอกจากจะ
เป็นการถ้อยถอนมานะ ความถือตัวว่าเก่งแล้วดีแล้วออกไปได้
ยังเป็นการรักษาระเบียบอันดีงามตามพระพุทธรบัตยัตติอีกด้วย

- อีกประการหนึ่ง การที่คนเราอยู่ร่วมกันแล้ว
สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้นั้น ย่อมเป็นผลดี ที่จะ

สร้างความรักสามัคคี ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะนั้น ทั้งเป็น
การบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยประเพณีปฏิบัติอันจัดเป็นการ
บูชาอย่างสูงอีกด้วย อันพระศาสนานี้ นอกจากศาสนิก
จะช่วยกันรักษาคำสั่งสอน และปฏิบัติตามแล้ว ระเบียบ
ประเพณีต่าง ๆ ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องช่วยกันรักษาไว้อีก
โสดหนึ่งด้วย การปวารณาและออกพรรษาของพระ จึงชื่อ
ว่าได้รับประโยชน์ และได้กระทำสิ่งที่ดีดังที่ได้กล่าวมาข้อนี้จัด
ว่าเป็นผลที่พระจะพึงได้จากวันปวารณาโดยย่อ

ส่วนชาวบ้านนั้น ถึงแม้ว่าการปวารณา ไม่ได้เป็นข้อ
บัญญัติสำหรับชาวบ้านโดยตรง แต่คนที่ฉลาด ย่อมอาจเลือก
หาเอาสาระจากสิ่งต่าง ๆ มาให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้เป็น
วิสัยแห่งบัณฑิต

ว่ากันตามหลักความเป็นจริง เราจะเห็นได้ว่า สิ่งใด
ก็ตามจะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ อยู่ที่บุคคลผู้จะ
นำไปใช้ มากกว่าสิ่งของนั้น เพราะสิ่งของบางอย่างที่ในสาย
ตาของคนบางคน ไม่รู้จักคุณค่าของมัน แต่ก็มีคนเป็นจำนวน
มากเหมือนกัน ที่กลับได้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นเช่น พวก
ที่เอาเปลือกมะพร้าวที่เขาทิ้งแล้ว ไปทำเป็นแปรงถูพื้นบ้าง
เบาะบ้าง และใช้ประโยชน์ในทางอื่นบ้างจนบางครั้งแม้สิ่งที่

เป็นโทษในสายตาของคนทั่วไป เช่นพิษร้ายของอสรพิษเป็นต้น ก็ยังมีคนผู้ฉลาดนำมาใช้ในทางรักษาโรคได้ ก็ทำไมเล่า วิธีการปวณา เพื่อให้คนอื่นตกเตือนตน คือให้ช่วยสวดสวด ความประพฤตินำในสิ่งที่ควรแนะนำ ห้ามปรามในสิ่งที่ควรห้ามปรามซึ่งเป็นกุศลธรรมโดยแท้ จะไม่อาจอำนวยการประโยชน์แก่บัณฑิตได้

ดังนั้น การปวณาของพระ หรือวันปวณานั้น นอกจากเป็นโอกาส บำเพ็ญกองการกุศลตามประเพณีนิยมแล้ว เราอาจจะนำหลักการปวณา คืออนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนตน เมื่อเห็นว่ามีสิ่งอะไรไม่เหมาะสม ในด้านความประพฤติ หรือการกระทำ การกระทำอย่างนี้ ฟังดูแล้วน่าจะจำได้ง่าย แต่เมื่อจะลงมือทำเข้าจริง ๆ จะเห็นว่าไม่ง่ายเลย

ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

ก็เพราะว่าคนเรานั้น มีกิเลสอยู่อย่างหนึ่ง ที่ท่านเรียกว่า มานะ คือความถือตัว และมักจะสำคัญตัวเองว่าทำอะไร ไม่ผิด หรือรู้อะไร ๆ ก็พอแล้ว ไม่จำเป็นที่คนอื่นจะมาตักเตือนว่ากล่าวอีก โดยเฉพาะความรู้สึกอันนี้ มักจะเกิดแก่คนที่เริ่มเจริญวัย ท่านจะเข้าใจว่าท่านโตพอแล้วและจะมีปฏิกิริยาต่อคำตักเตือนว่ากล่าวของคนอื่นอย่างรุนแรง

จนบางครั้งแม่แต่กับพ่อแม่ของตนยังถกเถียง
หรือบางทีครูบาอาจารย์ก็สั่งสอนอะไรก็ไม่ได้ และ
มานะอันนั้นจะเจริญไปตามอายุ ยิ่งอายุมากขึ้น หรือถ้า
ยังมีสมมติตำแหน่งอะไรด้วยแล้ว ความรู้สึกอันนี้จะ
ทวายน

จนบางคนไม่ถึงกับไปตักเตือนซ้ำข้อบกพร่อง
อะไร แม่แต่คนอื่นพูดจาไม่ถูกหูหน่อย ก็พาลจะเกิด
เรื่องราวไม่ดีไม่งามเสียแล้ว

ในสังคมของชาวโลกนั้น โดยทั่วไปแล้ว ผู้ใหญ่เท่านั้น
ที่อาจตักเตือนผู้น้อยได้ และดูเหมือนจะเป็นเอกลักษณ์ที่สงวน
ไว้โดยเฉพาะด้วยซ้ำไป จนถึงกับมีคำพูดที่ออกจะติดปากของ
คนแก่บางคน เมื่อถูกเด็กเตือนสติอะไรเข้าหน่อย ก็บอกว่า
ข้าอาบน้ำร้อนมาก่อนแก

จนเด็กขยาดแม้จะเห็นตำตา ว่าผู้ใหญ่ทำอะไรไม่ถูก
ก็หากกล้าเตือนไม่ จนภาวะต่าง ๆ ในสังคม เกิดสิ่งที่ไม่พึง
ปรารถนาขึ้นมากมาย

สมมติว่า เราจะเอาหลักปวราณา คือเปิดโอกาสให้ตัก-
เตือนกันได้ โดยที่ผู้ตักเตือนนั้นมีความรักและความหวังดีเป็น

หลัก ไม่ใช่ว่ากล่าวกันอย่างไม่มีเหตุผล โดยมากคำนึงถึงหลักว่า “สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” ความผิดพลาดอาจจะเกิดขึ้นแก่ใครก็ได้ โดยไม่จำกัดเพศและวัย แล้วเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ร่วมกัน หรือความเคารพนับถือกันตักเตือนกันได้ดังกล่าไปแล้ว ความผิดพลาดทั้งมวลไม่ว่าจะเกิดมาจากเหตุอะไรก็ตาม มีแต่จะลดน้อยถอยลงไปและการทำได้เช่นนี้ จะสร้างความรักความเคารพอย่างจริงใจให้เกิดขึ้นแก่คนที่อยู่ร่วมกัน นี่เป็นผลที่ชาวบ้านจะได้จากวันปวารณาของพระถ้าหากว่าปวารณาจะได้เพราะของดีจะมีประโยชน์เฉพาะแก่ผู้ที่รู้จักใช้เท่านั้นหาประโยชน์แก่คนโดยทั่วไปไม่

ถาม รู้สึกว่าชาวพุทธโดยมาก ติดอยู่ในศาสนพิธีและประเพณีต่าง ๆ แต่มิได้มุ่งปฏิบัติธรรมโดยแท้จริงจะพอสรุปได้ไหมว่า ศาสนพิธีและประเพณีเหล่านั้น เป็นเครื่องกันไม่ให้คนเข้าถึงธรรม (เพราะมาติดแค่ประเพณีเท่านั้น)

ตอบ เกี่ยวกับคำถามนี้ มีข้อที่ควรสนใจอยู่หลายประการด้วยกัน คือ

ประการแรก เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนพิธีและประเพณี ศาสนพิธีนั้นเป็นพิธีการทางศาสนาประการหนึ่ง สำหรับเป็นหลักปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งพระอาจารย์ทั้ง

หลายในปางก่อนได้วางไว้ และได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นอุบายวิธีในการที่จะดึงดูดใจให้เข้ามาสนใจในทางพระศาสนา ได้ประการหนึ่งเหมือนกัน เมื่อล่วงกาลผ่านมา ความวิจิตรพิสดารต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น บางอย่างก็กลายเป็นเรื่องที้ออกจะหยุ่มหยุ่มยุ่งยากเกินไป แต่ก็มีบางอย่างที่มีส่วนคล้ายเหมือนกัน นอกจากนั้นศาสนพิธีต่าง ๆ ยังเป็นสัญลักษณ์ ของพระศาสนาในชั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง

ส่วนที่เกี่ยวกับประเพณีนั้น ก็เป็นระเบียบแบบแผนที่นิยมกระทำกันมาแล้วแต่อดีต โดยท่านผู้ก่อตั้งประเพณีต่าง ๆ ขึ้น คงจะมีจุดมุ่งหมายในทางที่ดี เช่น ก่อให้เกิดความรักสามัคคีของกลุ่มชน ความเข้าใจกัน ตลอดจนการพบปะรู้จักกันและปรึกษาช่วยเหลือกันเป็นต้น และที่สำคัญประเพณีต่าง ๆ นั้น ย่อมเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ เช่น ประเพณีการแต่งกาย และประเพณีอื่นย่อมบ่งบอกถึงความเป็นชาติของกลุ่มชนนั้น ๆ

ฉะนั้น เมื่อทุกคนในชั้นธรรมตา ๆ แล้ว ศาสนพิธีและประเพณีต่าง ๆ ก็มีส่วนที่อยู่เหมือนกัน แต่เมื่อมาคำนึงถึงการศึกษาและปฏิบัติธรรมแล้ว ศาสนพิธีนั้นจะเปรียบได้กับประตูของพระราชวังอันวิจิตรด้วยเครื่องประดับนานาประการ

เมื่อบุคคลผู้ต้องการจะเข้าชมพระราชวังก็ต้องเข้าไปทางประตู แต่ประตูกับพระราชวังหาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ คนที่มองหรือเพลินอยู่ที่ประตู ย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้ชมพระราชวังอันสวยงามนั้นใด พุทธศาสนิกชนที่มาติดอยู่แต่ประเพณีหรือศาสนพิธีต่าง ๆ ย่อมจะไม่มีโอกาสได้ลืมนิสัยแห่งธรรม ตามสมควรแก่ฐานะของตน ที่จะพึงได้รับเช่นเดียวกันนั้น

การจะให้สรุปเอาว่าศาสนพิธีและประเพณีต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นเครื่องกันไม่ให้คนเข้าถึงธรรมเพียงอย่างเดียว นั้น จะเป็นการรุนแรงไป แต่ถ้าจะพูดเพียงว่าเป็นเครื่องกันประการหนึ่ง ในบรรดาเครื่องกันเป็นอันมากพอจะจัดได้เหมือนกัน

แต่จะอย่างไรก็ตาม ในชั้นธรรมดาสาณญ์แล้วศาสนพิธีและประเพณีก็ยังมีความจำเป็นอยู่มาก ถ้าหากว่าคนจะไม่ยึดติดในพิธีการต่าง ๆ จนไม่ยอมสนใจถึงความเหมาะสมว่าสมควรจะมีสักแค่ไหน ตลอดจนไม่ให้เกิดการขัดแย้งกัน ในเมื่อความเห็นในวิธีการปฏิบัติไม่ตรงกับความเห็นของตน เพราะเป็นการแน่นอนเหลือเกิน ที่ศาสนพิธีและประเพณีบางอย่าง จะให้เหมือนกันทุกท้องถิ่นย่อมเป็นสิ่งที่มิอาจเป็นไปได้ ชอบที่จะอนุโลมตามกันพอสมควร ในเมื่อไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย

ในส่วนที่ทำให้คนมิได้มุ่งปฏิบัติธรรมโดยแท้จริงนั้นนอกจากการยึดติดอยู่ในประเพณี จนกลายเป็นงมงายในบางอย่างแล้ว อาจจะมีเรื่องมาจากเหตุอื่นอีกมากเช่น

๑. เราขาดตัวอย่างท่านผู้สงบอย่างแท้จริง เช่น พระพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์

๒. คนส่วนมากติดและนิยมในทางสุขสัมผัสทางวัตถุมากเกินไป

๓. การศึกษาหนักไปในทางแสดงโวหารโต้ตอบกันตลอดถึงบางครั้งหักล้างกันเอง

๔. กิเลสอาสวะของคนอาจจะหนาขึ้นกว่าแต่ก่อนเพราะแม้แต่ตอบสนองความอยากทางร่างกาย จนไม่นำพาเรื่องจิตใจกันเท่าที่ควร เพราะตกเป็นทาสของตัณหานั่นเอง เป็นต้น

ฉะนั้น เรื่องศาสนพิธีและประเพณีนั้น เมื่อเราอยู่ในโลก ก็ควรจะคล้อยตามโลกพอสมควร แต่อย่าถึงกับยึดติดจนกลายเป็นงมงาย และให้รู้สึกตัวอยู่เสมอว่า “จุดมุ่งหมายของพระศาสนาหาได้อยู่ที่ศาสนพิธีไม่ และหน้าที่ของศาสนิกที่ดีก็คือ การพยายามก้าวผ่านสิ่งเหล่านั้นไปให้ได้ เพื่อจะได้รับรสพระธรรมอันแท้จริง เพียงแค่นี้ก็จะได้ว่า ไม่ทำตนเป็นคน

ขัดกับโลก และชาตธรรมะอันตนพึงได้พึงถึง ในฐานะเป็น
พุทธศาสนิกผู้มีความเคารพหนักแน่นในพระรัตนตรัย”

ถาม “การที่เราใช้สถานที่ที่เรานอนทุกวัน เป็นที่
ไหว้พระสวทมนต์ไปด้วยทุกวัน จะเป็นการไม่สมควรไหม ?
และจะถือว่าไม่เคารพได้หรือไม่”

ตอบ - สำหรับปัญหาข้อนี้ รู้สึกว่าไม่มีอะไรนอกจาก
เกิดจากความวิตกกังวล และต้องการที่จะทำอะไรให้ถูกต้อง
ของท่านเจ้าของปัญหา อันที่จริงการสักการบูชาพระรัตนตรัยนั้น
หาได้ขึ้นอยู่กับสถานที่จะใหญ่เล็กไม่ เพราะกฏของพระตามความ
หมายอันแท้จริง ก็เป็นเพียงกระท่อมเล็ก ๆ ซึ่งพระในสมัย
ก่อน และบางแห่งในปัจจุบัน ใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรม
มีการไหว้พระสวทมนต์เป็นต้นดังนั้นจึงขอให้เข้าใจว่า การ
กระทำสักการบูชาด้วยความเคารพนับถือศรัทธาของตน ที่มีต่อ
พระรัตนตรัย เราจะทำที่ไหนก็ได้ เพราะความสำคัญอยู่ที่
ใจซึ่งเลื่อมใสนับถืออันแท้จริง หาได้ขึ้นอยู่กับความกว้างแคบ
ของสถานที่ไม่

ดังนั้น การใช้ห้องนอนเป็นที่ไหว้พระสวทมนต์ก่อน
นอน จึงเป็นความดี เหมาะสมที่สุดสำหรับท่านที่ไม่อาจจะมิ

ห้องพระเป็นสัดส่วนจากห้องนอน เพราะนอกจากจะทำให้ใจเราไปยึดเหนี่ยวอยู่ที่พระรัตนตรัยก่อนจะหลับด้วยแล้ว ยังช่วยให้หลับเป็นสุข และตื่นเป็นสุขด้วย แต่จะอย่างไรก็ตาม ถ้าในห้องนั้นมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้วย ศาสนิกชนที่ดีไม่ควรจะเหยียดเท้าไปทางที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการขาดความเคารพ “แต่ไม่ว่าในสถานที่ใด เวลาใดก็ตามที่บุคคลทำไปด้วยความเคารพเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัยแล้วมีแต่ผลดีเพียงอย่างเดียว หามีผลร้ายแต่ประการใดไม่ ศาสนิกชนที่ดี จึงควรบูชาพระรัตนตรัยตามฐานะกำลังของตนที่จะกระทำได้ ย่อมได้รับความอบอุ่นใจ ความสงบใจ และความสะอาดแห่งจิตใจได้ตามสมควร จึงไม่จำเป็นต้องกังวลในเรื่องนี้

ถาม “การที่เราจุดเทียนไหว้พระ พอไหว้เสร็จแล้วเราก็บั่นที โดยที่เทียนนั้นยังไม่หมด พอวันต่อมาก็ไปติดเทียนเล่มเก่านั้นอีก เพื่อจะไหว้พระอีกได้หรือไม่ ? เพราะเทียนนั้นยังเหลืออีกมาก ดิฉันได้ทำเช่นนี้เสมอถ้าจะรอให้หมด บางทีกลัวจะลืม และอาจจะเกิดเพลิงไหม้เพราะความประมาทของเราได้ ถ้าทำไปเช่นนี้จะเป็นการไม่สมควรไหมคะ ? ”

ตอบ - การที่เราจุตเทียนบูชาพระ เมื่อทำการบูชา สวกมน์เสร็จแล้ว ในเมื่อเป็นการบูชาก่อนจะนอน ให้อุพระ เสร็จแล้วก็นอน การดับเทียนเสียก่อนเป็นการเหมาะสมที่สุด เพราะได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ป้องกันไม่ให้เกิดอัคคีภัย ขึ้น เพราะเทียนอาจจะถูกลมพัดล้มลง หรือเปลวเทียนแลบไป ติดสิ่งที่เป็นเชื้อไฟเข้า อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ดังที่มักปรากฏเป็นข่าวกันอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังเป็นการประหยัดสิ่งที่ควรใช้ได้หลายครั้งก็ควรใช้ให้ได้หลายครั้ง เพื่อให้ สมกับคุณค่าของสิ่งนั้นนี้หมายเอากรณีนี้ที่ให้อุพระแล้วนอน ถ้า มีความมั่นใจ ทั้งเทียนเป็นทองเหลือง จะไม่ดับก็เป็นการดี แต่ถ้ายับเสียก่อนที่จะนอนหรือเมื่อจะไปในที่อื่น จะได้ประโยชน์มากดังกล่าแล้ว

ส่วนในข้อที่นำเทียนซึ่งเคยจุตบูชาพระมาจุตบูชาอีกในวันรุ่งขึ้นนั้น ไม่เป็นความเสียหายอะไร แม้แต่พระพุทธเจ้าของเราเอง ยังเคยรับบิณฑบาตอาหาร ที่พราหมณ์คนหนึ่ง กำลังกินอยู่นำมาถวาย พระองค์ทรงรับสั่งแก่พราหมณ์นั้นว่า “อาหารที่บุคคลยังไม่บริโภค หรือบริโภคค้างอยู่ หรือเป็นอาหารที่เหลือเป็นเดน ควรแก่เราทั้งนั้น” อันเป็นการแสดงว่า

ของที่คนนำมาบูชาพระพุทธเจ้านั้น ถ้าเป็นของที่ได้มาโดยชอบธรรม ถึงแม้จะเป็นเดนก็ยังถือว่าเป็นของสมควรอยู่

เพราะในการบูชา^{นี้}สิ่งที่^{นี้}เป็นปัจจัยสำคัญคือจิต ถึงแม้วัตถุที่นำมาบูชาจะไม่ประณีต เช่นเทียนที่เคยใช้แล้วทิ้งในปัญหา แต่ถ้าหากผู้บูชาทำด้วยจิตที่ประณีต เขาย่อมจะได้รับประโยชน์จากการบูชาอัน^{นี้}เพราะเป็นการบูชาที่ได้ทำต่อพระรัตนตรัย อันเป็นสิ่งที่ควรแก่การบูชาอย่างยิ่ง การบูชา^{นี้}จึงจัดเป็นอุดมมงคลผู้บูชาจึงชื่อว่าได้ประสบมงคลแห่งชีวิต บัณฑิตในปางก่อนอาศัยเพียงจิตใจที่บริสุทธิ์ด้วยศรัทธา และความเลื่อมใสเพียงอย่างเดียว บูชาพระรัตนตรัยด้วยดอกบวบขาบ ยังประสบผลที่น่ายินดี “ทั้ง^{นี้} การบูชาพระรัตนตรัย การกระทำด้วยจิตที่ประณีต ย่อมมีความสำคัญกว่าวัตถุประณีต แต่ถ้าประณีตทั้งจิตใจและวัตถุที่บูชา ย่อมจะมีผลอันยิ่งใหญ่โดยไม่ต้องสงสัย”

นอกจาก^{นี้} การบูชาพระเสร็จแล้วก่อนจะนอน หลังจากบูชาแล้วก็ดับเทียนแล้วนอน^{นี้}มีผลคืออยู่หลายประการคือ—

๑. เป็นการป้องกันอัคคีภัยอันอาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะเหตุผลดังกล่าวแล้ว

๒. เป็นการช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ คือไม่ต้องจ่าย
มากจนเกินไป

๓. เมื่อเรากระทำด้วยจิตใจที่ประณีต ศรัทธาแม้การ
นำเทียนไขแล้วมาบูชาพระรัตนตรัย ก็ไม่เป็นผลเสียหายอะไร
ทั้งยังมีผลเช่นเกี่ยวกับการบูชาด้วยรูปเทียนใหม่ ๆ ด้วย จึงเชื่อ
ว่าเป็นผู้กระทำความดีด้วยไม่ประมาทและจัดเป็นการกระทำ
อันสมควรด้วย

ถาม “ขณะที่ไหว้พระสวत्मन्ต์ บางครั้งจิตใจก็ฟุ้ง
ซ่าน คิดไปถึงเรื่องต่าง ๆ ทำให้ท่องบทสวत्मन्ต์ผิด ๆ ถูก ๆ
เมื่อรู้ตัวว่าผิดก็กลับมาเริ่มต้นใหม่ ทำเช่นนั้นนี้อานิสงส์ไหมคะ ?
และจะบาปไหมคะ ?

ตอบ— การไหว้พระสวत्मन्ต์ มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ให้ผู้
กระทำมีจิตใจสงบจดจ่ออยู่ที่พระรัตนตรัย การที่มีพระพุทธรูป
เป็นต้นอยู่ข้างหน้า ก็เพื่อให้จิตของบุคคลไปจับอยู่ที่องค์พระ
แม้การสวดก็ทำนองเดียว บุคคลผู้สวत्मन्ต์ควรจะมีใจจดจ่ออยู่
กับบทที่ตนกำลังสวดอยู่ จึงจะเป็นการถูกต้อง ถ้าเวลาสวत्मन्ต์
อยู่แต่ใจกลับไปคิดเรื่องภายนอกต่าง ๆ วัตถุประสงค์ในการ
สวत्मन्ต์ไหว้พระ ก็จะมีผลเพลาลงไป แต่การที่คนจะทำให้

ได้ตามที่กล่าวมานี้ หาใช่เป็นการง่ายที่จะกระทำได้ไม่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สภาพจิตของคนนั้น โดยปกติแล้ว มักจะเหวี่ยงตัวส่ายไปในเรื่องราวต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา บางทีก็ไปเหวี่ยงเสียไกลกว่างานที่เรากำลังทำอยู่มาก อย่างที่มักพูดกันว่าทำงานด้วยใจลอย เป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องพยายามฝึกพยายามกระทำไปตามลำดับ จนกว่าตนเองไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจจิต คือสามารถควบคุมจิตใจให้แน่วแน่ในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ได้ ถึงแม้การสวดมนต์บางครั้งใจยังวิ่งพล่านอยู่ตลอดเวลาก็ไม่ควรทอดทิ้ง ให้เพียรพยายามโดยใช้สายตาจับอยู่ที่องค์พระ หูฟังเสียงที่ตนสวดอยู่ ใจกำหนดบทที่ว่าที่สวดอยู่นาน ๆ เข้าความสงบจะเริ่มเกิดขึ้นแก่ใจของตน จนสามารถจะควบคุมใจของตนให้สัมพันธ์กับงานที่ตนกำลังกระทำอยู่ได้ ไม่ยากนัก

ในที่นี้ ก็บอกว่าพอใจฟังชันไป การสวดมนต์ก็เริ่มผิด ๆ ถูก ๆ ต่อเมื่อรู้สึกตัวจึงเริ่มสวดใหม่ ก็แสดงว่ากำลังพยายามควบคุมใจของตนอยู่ โดยอาศัยสติสำหรับระลึก และระลึกได้ทันในระดับที่ไม่ชำรุดเกินไป ขอให้พยายามต่อไปเถิด เรื่องของใจคนเป็นอย่างนี้เอง อันเป็นวิสัยของคนผู้มีปัญญาจะต้องพยายามฝึกตามพระพุทธภาษิตที่ว่า “คนมีปัญญาทำจิตที่

คินรณ กวักแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ให้ตรง (คือไม่ฟังชาน
ได้) เหมือนช่างศรดัดลูกศรให้ตรงฉะนั้น” เพราะคนที่ทำได้
ดังนี้ จะได้รับความสุขจากความสงบของจิตเพราะว่า “จิตที่
อบรมดีแล้วนำสุขมาให้”

ส่วนที่ถามมาว่า ทำอย่างนี้จะมีอานิสงส์ไหม? นั้น
อานิสงส์ แปลว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

ส่วนมากท่านหมายเอาผลของการกระทำความดีโดย
เฉพาะ

เรื่องการไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนหรือเมื่อตื่นนอน
ใหม่ ๆ หรือว่าในตอนใดก็ตาม ย่อมมีอานิสงส์ทั้งนั้น คือ
หมายความว่า มีผลทั้งนั้น แต่ผลจะมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับ
กับว่า เวลาที่เราสวดมนต์นั้น

ศรัทธา-ความเชื่อ ปสาทะ-ความเลื่อมใส สัจ
ความสะอาดแห่งจิตใจ สันติ ความสงบแห่งจิตเป็นต้น

ได้เกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน ถ้าเกิดมากอานิสงส์ก็มาก
ถ้าเกิดน้อยอานิสงส์ก็น้อย แต่อย่างน้อยที่สุด เราก็ได้ทำใจ
ตนให้มี พุทธานุสสติ เป็นต้น ให้เกิดขึ้นได้ในเวลานั้น ๆ
อานิสงส์จึงมีแน่ แต่มากน้อยแค่ไหนเพียงไร ก็อยู่ที่เหตุผล

ดังกล่าวนั้นว่า ในขณะที่ทำและหลังจากทำ เราได้รับความสงบ
ความสะอาดแห่งจิตใจมากน้อยแค่ไหนเท่านั้น

ข้อที่ถามว่าจะบาปไหม? นั้น โปรดเข้าใจว่า “สิ่งที่
เรียกว่าบาปนั้น คือสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจแล้ว ทำจิตใจของ
ของเราให้เศร้าหมอง เช่น ความริษยา ความโกรธความฟุ้ง
ซ่าน เป็นต้น

เมื่อบาปแสดงตัวออกมาทางกายวาจา เป็นการพูดเท็จ
พูดหยาบ ซ้ำและเบียดเบียนกัน เป็นต้น บาปจึงเกิดขึ้นแก่ใจ
ของคนทุกคนที่ยังมีความขุ่นมัวเศร้าหมอง เพราะความรัก ความ
ชัง เป็นต้น

การพยายามทำความดีในทางพระพุทธศาสนานี้ จึง
ข้อว่าเป็นการเพียรพยายามเพื่อให้เกิดบาปน้อยลง ใจตน
ประกอบด้วยบุญมากขึ้น โดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่บาป
หมดไป มีจิตใจเต็มด้วยบุญ ในขั้นของชาวโลกทั่วไป

ขั้นของพระอริยเจ้า อยู่กับการละหมดทั้งบุญทั้ง
บาป

เพราะฉะนั้นเรื่องจะตัดสินว่าการกระทำอะไร หรือใจ
ขณะไหนเป็นบาปหรือไม่นั้น ก็ให้สังเกตดูว่า “ใจเศร้าหมอง
ด้วยความโกรธหงุดหงิด ฟุ้งซ่าน ริษยาเป็นต้น ในเวลาใด
เวลานั้น ชื่อว่ากำลังประสบบาป”

ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าตกใจอะไรมากนัก เพราะบุญชื่อย่อม
เป็นเช่นนั้น แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือความเพียรพยายามเพื่อละบาป
ให้ได้มากที่สุด และทำจิตใจของตนให้สะอาด สงบได้มากที่สุด
ในวันหนึ่ง ๆ อย่าทำความพอใจความรักในบาป หรือสิ่งที่ทำ
ให้จิตใจเศร้าหมอง เมื่อพยายามอยู่เสมอ บาปจะน้อยลง บุญ
จะมากขึ้น นี่เป็นงานโดยตรงของศาสนิกคือ “การละบาป
บำเพ็ญบุญ และพยายามทำใจของตนให้สะอาดเท่าที่จะกระทำได้

**ตราบใดที่ใจยังไม่บริสุทธิ์เต็มที่ ตราบนั้นจิตใจ
ของเราก็ต้องมีบุญ-บาปปะปนกันไปตามสิ่งที่เกิดกับ
ใจ และบังคับกายวาจาให้กระทำไปตามนั้น**

เพราะพระพุทธเจ้ารับสั่งว่า “สัตว์โลกคือคนและสัตว์
โดยอ้อม อันจิตย่อมนำไป อันจิตย่อมชักไปสัตว์ทั้งปวงจึงไป
สู่อานาจรธรรมอันเดียวคือจิต” ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชน
พยายามฝึกจิตที่ขมขื่น ที่เบามักชักส่ายไปในอารมณ์คือ (รูป

รต กลิ่น เสียง สัมผัส) ที่ตนรักใคร่ชอบใจ ช้อนย่อมเป็น
ความดี เพราะว่าจิตที่ฝึกแล้วดีนำสุขมาให้”

ดังนั้น เรื่องจะเป็นบาปหรือไม่นั้น สำหรับในขณะ
หน้าที่ของคนผู้ยังเป็นปุถุชน คือ คนมีกิเลสอยู่จะต้องการ
กระทำคือ

สำรวมระวัง ไม่ให้สิ่งที่เป็นบาปเกิดขึ้นมากนัก
บาปอันใดที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เพียรพยายามละ
ออกไปเท่าที่จะทำได้

พยายามเจริญบำเพ็ญความดี ให้เกิดขึ้นในจิต
คุณความดีอันใดที่มีอยู่แล้ว ก็พยายามรักษา
อย่าให้เสื่อมไป อันสรุปเรียกว่า ปหานะ คือละความ
ชั่วหรือบาปกรรมต่าง ๆ อย่างหนึ่ง และ ภาวนา คือการ
เจริญกระทำบำเพ็ญ ให้กุศล คือความดีเกิดขึ้นประการหนึ่ง
ขอให้พยายามและพยายามต่อไป นี่เป็นวิสัยของบัณฑิตใน
พระพุทธศาสนา เพราะท่านที่ละบาปได้ ก็ได้เดินมาตามหน
ทางเหล่านี้เช่นกัน

ถาม เราใช้กระดาษหนังสือพิมพ์รายวัน มาใช้ติดไฟ
หุงอาหาร จะถือว่าเป็นการเผาตบัตถุญาของเราเองไหมคะ ?
เพราะหนังสือพิมพ์ ก็เท่ากับเป็นหนังสือที่ให้สติปัญญาเรากี่

ตอบ คำถามนี้ออกจะแปลกอยู่มาก เพราะไม่เคยได้
ยินมาจากที่ไหนเลย นับว่าเป็นการให้ข้อคิดที่น่าสังเกตอยู่
เหมือนกัน ว่ากันตามหลักฐานแล้ว การใช้กระดาษหนังสือ
พิมพ์มาติดไฟหุงอาหารนั้น ไม่เห็นจะเป็นการเสียหายอะไร
ซ้ำกลับเป็นการรู้จักใช้สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพราะได้ใช้อ่าน
มาแล้ว ให้กลับเป็นของมีประโยชน์ขึ้นมาอีก จะเรียกว่าเป็น
คนรู้จักใช้ของได้อยู่

แต่ในตอนที่ท่านอธิบายธรรมการวะ คือการแสดง
ความเคารพต่อพระธรรมนั้น ท่านอธิบายหมายรวมถึงการเดิน
เหยียบย่ำไปบนหนังสือจารึกพระธรรม การวางไว้ในที่ไม่เหมาะ
สม ตลอดจนการนำอักษรที่จารึกพระธรรม ไปใช้ในทางไม่
เหมาะสมด้วย ส่วนหนังสือพิมพ์ ไม่ใช่เป็นเอกสารจารึก
พระธรรม จึงไม่จัดเข้าในข้อนี้ และไม่ควรจะถือว่าเป็นการ
เผาตบัตถุญาของตน เพราะสติปัญญาจะเกิดขึ้น หรือเสื่อมไป
นั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

- โยคา เว ชายตี ฐริ แปลว่า ปัญญาจะเกิดขึ้น
 เพราะการประกอบ โดยวิธีต่างๆ ดังที่ท่านแสดงไว้ เช่น

สุตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับตรับฟัง หมายถึง
 ถึง การอ่าน การฟังจากคนอื่น

จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด คือหลังจาก
 ได้ฟังไปแล้ว ก็นำไปคิดพิจารณาหาเหตุผล ว่าที่ท่านสอนมา
 อย่างนี้เชื่อได้ไหม ? ถ้าทำตามจะได้รับผลดีไหม ? เป็นต้น

ภาวนามยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการกระทำ
 หรือบำเพ็ญให้เกิดให้ขึ้น เหมือนคนเรียนตำราทำอาหารมา
 แล้ว คิดไตร่ตรองวิธีทำจนเข้าใจแล้ว จึงลงมือปรุงและบริโภค
 อาหารนั้นๆ

ส่วนการเสื่อมไปของปัญญามีความหมายตรงกันข้ามตาม
 ภาษิตที่ว่า **อโยคา ฐริ สงฺขโย** ความสั้นไปแห่งปัญญาก็ด้วย
 การไม่ประกอบ เช่น ไม่ฟัง ไม่อ่าน ไม่ถาม ไม่จด ไม่คิด
 เป็นต้น เป็นการตัดทางเจริญงอกงามของปัญญาส่วนการเผา
 กระจายหนังสือพิมพ์ธรรมดา หาได้เกี่ยวข้องกับความสั้นไป
 ของปัญญาไม่

แต่จะอย่างไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน และพสกนิกรของประเทศ การนำกระดาษหนังสือพิมพ์ไปเป็น เชื้อไฟ หรือทำอย่างอื่น มีการห่อของเป็นต้นก็น่าที่จะละเว้น “ไม่เอากระดาษแผ่นที่มีพระพุทธรูป รูปพระสงฆ์ รูปปูชนียสถาน ไปใช้ในการนั้นๆ ในฐานะพสกนิกรผู้มีความจงรักภักดี ก็ควรละเว้นที่จะใช้กระดาษซึ่งปรากฏพระบรมฉายาลักษณ์อยู่ ไปใช้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควร เพราะการกระทำเช่นนั้น ถึงแม้จะ ไม่เป็นทางเสื่อมปัญญา แต่ก็ไม่เป็นมงคลนักสำหรับพุทธศาสนิก และพสกนิกรที่ดี จึงควรละเว้นไม่กระทำ”

เคยทราบมาว่า ท่านผู้หนึ่งมีความเคารพในพระบรมฉายาลักษณ์มาก แม้แต่เงินชนิดต่างๆ ท่านผู้นี้จะไม่เก็บไว้ในที่ต่ำกว่าสะเอวลงไป เพราะถือว่าเป็นการขาดความเคารพ ต่อองค์พระประมุข และปรากฏว่าท่านผู้หนึ่งมีความเจริญรุ่งเรือง ในหน้าที่การงาน และหลักฐานทางทรัพย์สิน จนในที่สุดกลายเป็นเจ้าของเหมืองแร่ ทั้งๆ ที่ทุนของตนก็ไม่มีมากนัก เป็นเรื่องที่ได้ยินมานานแล้วและปรากฏเป็นข่าวเชิงสารคดีในหนังสือพิมพ์ด้วย และปรากฏว่าท่านผู้หนึ่งนอกจากจะถือธนบัตร เป็นสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายแล้ว ยังถือเป็นเครื่องรางเพียง

อย่างเดียวในการต่อสู้ผจญอิทธิพลต่าง ๆ และอยู่ตลอดมาด้วยความปลอดภัยด้วย

แต่จะอย่างไรก็ตาม การใช้กระดาษที่ปรากฏภาพสิ่งหรือบุคคลที่เคารพ ไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม นับว่าเป็นสิ่งที่คนดีไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง ส่วนกระดาษธรรมดาไม่เป็นปัญหาอะไรทั้งกล่าว แต่ก็ต้องระวังไฟลุกไหม้ที่อื่นอยู่บ้างเหมือนกัน

ถาม การที่เราท่องหนังสือไม่จำนั้น เป็นเพราะเราใช้หนังสือเป็นเชื้อไฟ และเอามารองนั่งจริงหรือเปล่าคะ ?

ตอบ - ปัญหานี้ก็เช่นกัน ถ้าหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวธรรมดา เราอ่านแล้วบางครั้งจะใช้เป็นเชื้อไฟ หรือรองนั่งก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาอะไร แต่สำหรับนักเรียนไม่ควรเอาหนังสือที่ตนเรียน หรือทำเรียนต่างๆ มารองนั่ง ศาสนิกในศาสนาใดก็ตาม ไม่ควรเอาหนังสือที่จารึกคำสอนในศาสนานั้นมารองนั่ง เพราะเป็นการประกาศความไม่เคารพนักเรียนสมัยโบราณท่านสอนให้กราบหนังสือเสียก่อนที่จะเริ่มเรียนด้วยซ้ำไป เพราะถือว่าหนังสือนั้นคือครู เหมือนนักศึกษาแพทย์จะต้องแสดงความเคารพ ต่อซากศพของคนตาย ที่ใช้เป็นอุปกรณ์ใน

การศึกษาของตน ใครขึ้นไปล่วงละเมิดเข้า ส่วนมากแล้ว มักจะไปไม่รอด คือไม่ค่อยประสบผลดีในการเรียนเท่าไรนัก

นี่ว่ากันตามความเชื่อถือ และความนิยมปฏิบัติกันในหมู่นักเรียน ศาสนิกชนที่ดี แต่ที่คนท้องหนังสือไม่จำเราจะถือว่าเป็นผลของการเอาหนังสือรองนั่ง หรือเป็นเชื้อไฟ ออกจะไม่ตรงนัก เพราะคนที่ท้องหนังสือไม่จำอาจจะมีสาเหตุอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่นที่ท่านแสดงไว้ในตอนหนึ่งว่า

๑. ขณะเรียนหนังสือ หรือท้องหนังสือ จิตใจกลับไปคิดถึงเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ หรือคิดถึงคนอันเป็นที่รักของตน จนไม่อาจสลักอารมณ์เหล่านั้นออกไปได้

๒. ไม่อย่างนั้นก็ไปคิดถึงสิ่งหรือบุคคล ที่ทำให้ตนโกรธไม่พอใจ จนเกิดพยาบาทในสิ่งหรือบุคคลเหล่านั้นทั้งไม่อาจจะสลักให้หลุดออกไปจากจิตใจได้เช่นกัน

๓. ขณะท้องหนังสือหรืออ่านหนังสือ ถูกความง่วงครอบงำ จนจิตไม่พร้อมที่จะเรียนและจะจำอะไร และไม่อาจบรรเทาความง่วงนั้นให้หายไป

๔. เป็นคนมักสงสัยไปเสียทุกอย่าง ทำให้เกิดลังเลอยู่ตลอดเวลา ทั้งไม่ยอมไต่ถามใคร เพื่อคลายความสงสัยของตน

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเราจะพบว่าคนที่ท่องหนังสือไม่
จำนั้น นอกจากประสิทธิภาพของสมอง ซึ่งเราอาจจะแก้ไขได้ด้วย
การเพิ่มความเพียรพยายามให้มากขึ้นกว่าปกติแล้ว ความเกียจ
คร้านขาดความตั้งใจจริง ไม่ค่อยมีความพอใจในสิ่งที่ตนกำลัง
เรียนอยู่ และขาดสมาธิในการเรียนความจำจึงไม่อาจจะเกิด
ได้ดีเท่าที่ควร ถ้าใครแก้ความบกพร่องต่าง ๆ ดังกล่าวได้
ก็จะเป็นอันว่าหมดปัญหาในการที่ท่องหนังสือไม่จำ

ถาม บางครั้งเราอยากจะเขียนจดหมายถาม หรือ
สนทนาธรรมะ หรืออ่านหนังสือธรรมะบ้าง บางครั้งก็อ่าน
หรือเขียนไม่สำเร็จ ข้อนี้จะถือว่าเป็นมารมาขัดขวางได้หรือไม่
ทั้ง ๆ ที่ใจอยากจะอ่านและเขียน **มาร นิเวธน์** กับความ
เกียจคร้าน ต่างกัน หรืออย่างเดียวกัน

ตอบ - การที่คนเรายังใจจะทำอะไรแล้ว ในที่สุดไม่
สามารถทำงานเหล่านั้นให้สำเร็จได้นั้น ท่านบอกว่าเป็นเพราะ
เราขาดอธิษฐานธรรม คือธรรมะที่คนควรมีเป็นหลักในการ
ทำงานทุกอย่าง คือ

๑. **สัจจะ** ความจริงใจ ได้แก่การที่เราตั้งใจจะทำอะไรแล้ว ต้องทำงานนั้นให้ได้จริงๆ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นก็ตามไม่ยอมทำลายความตั้งใจจริงของคน

๒. **ปัญญา** ความรอบรู้ สิ่งที่เราควรรู้ควรเห็น เข้าใจคุณ และโทษของสิ่งต่างๆ ว่าอะไรควรเว้น อะไรควรประพฤติ

๓. **จาคะ** สละความรู้สึกที่เป็นข้าศึกหรืออันตรายต่อความตั้งใจที่เราได้ตั้งไว้ออกไป อย่าไปคิดถึง แม้จะเกิดขึ้นก็สลัดออกไปเสีย ถ้ายังไม่สำเร็จท่านให้ใช้ข้อที่ ๔ คือ

๔. **อุปสมะ** สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ หมายความว่าอย่าไปสนใจเรื่องอื่นใดทั้งนั้น นอกจากเรื่องงานที่เรากำลังทำอยู่ในปัจจุบัน หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ถ้าทำได้ จะช่วยให้การงานเสร็จได้เร็ว มีประสิทธิภาพทั้งคนผู้ทำงานนั้นๆ ก็จะไม่เป็นคนแพ้ใจตนเอง อยู่ตลอดเวลาอย่างที่เคยเป็นมาด้วย

การที่เกิดข้อแก้ เบื่อหน่าย จนทำงานไม่สำเร็จอย่างในปัญหานี้ เรียกว่ามารมาขัดขวางได้ แต่เราจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่ามารคืออะไร เมื่อว่าโดยทั่วไปแล้ว “สิ่ง บุคคล ความรู้สึก อันใดที่เกิดขึ้นทำลาย หักล้าง เป็นอุปสรรคต่อคุณความดีของ

บุคคล หรือต่อบุคคลผู้กำลังทำความดีอยู่ ตลอดถึงชีวิต
ของบุคคล ท่านเรียกว่ามารแปลว่าผู้ล้าง ผลิตาญ คุณความดี
และทำให้คนเสียนิสัยหรือเสียคน” ท่านจัดมารออกไปเป็น ๕
ประเภท คือ

๑. **จันธมาร** มารคือเบญจจันธได้แก่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่บางครั้งทำให้บุคคลเหนื่อยหน่าย
จนอยากฆ่าตัวตาย และบางคนที่ฆ่าเอาจริง ๆ ก็มี

๒. **กิลเลสมาร** มารคือกิเลส เช่น ความโกรธเป็นต้น
ที่คนตกอยู่ภายใต้อำนาจของมันแล้ว ถูกกิเลสบังคับให้ทำความ
ชั่วความผิดต่าง ๆ จนเสียผู้เสียคนไปก็มี

๓. **อภิสังขารมาร** คือบาปกรรม ที่บุคคลกระทำให้
มาให้ผลทำให้เป็นบุคคลพิกลพิการ ไม่สมประกอบบ้าง และ
ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ เป็นต้น

๔. **มัจจุมาร** คือความตาย ที่มาตัดความดีอันบุคคล
อาจจะได้รับ ถ้าไม่ต้องมาด่วนตายเสียก่อน เช่น คนที่ต้องตาย
ในขณะที่ชีวิตยังสามารถทำประโยชน์ ได้อีกมากอย่างที่เรามักพูด
ว่าไม่น่าตายเลย

๕. **เทวปุตตมาร** มารคือผู้หลักผู้ใหญ่ที่รังแกผู้น้อย
หรือเทวดาที่เป็นอัมรินทร์พาล ชอบทำลายเบียดเบียนคนอื่น

ส่วน นิเวศน์ นั้น แปลว่าสิ่งที่กันจิตบุคคลไว้ไม่ให้
บรรลุความดี ท่านแบ่งออกเป็น ๕ เช่นกัน

๑. กามฉันท์ ความพอใจรักใคร่ ในรูป รส กลิ่น
เสียง สัมผัส ที่น่ารักใคร่พอใจต่างๆ

๒. พยาบาท ความโกรธที่เกิดขึ้น จนกลายเป็น
พยาบาทปองร้ายคนอื่น

๓. ถีนมิทธะ อาการที่จิตใจหดหู่ เบื่อหน่าย เชื่อง
ซึม ง่วงนอน เคลิบเคลิ้ม ใจลอย เกียจคร้าน คือ

๔. อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่าน รำคาญ จิตใจ
ไม่สงบ

๕. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจ
ในการกระทำ หรือสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ ทั้ง ๕ ประการนี้
อยู่ในจำพวกมารคือ กิเลสมารนั่นเอง

ส่วนความเกียจคร้าน เป็นอาการของถีนมิทธะ จึงเป็น
มารเช่นเดียวกัน ทั้งเป็นนิเวศน์กัวย จะเห็นได้ว่ากิเลสมารเป็น
ที่รวมของกิเลสคือเครื่องเศร้าหมองใจทั้งหมดนิเวศน์เป็นส่วน
หนึ่งของกิเลสมาร ความเกียจคร้านเป็นส่วนหนึ่งของนิเวศน์
ทุกอย่างจึงถือว่าเป็นมาร เพราะล้างผลาญคุณความดี และทำ

ให้เสียคนเพราะอำนาจของสิ่งนั้น ๆ

ถาม การที่เราเขียนจดหมายสนทนารธรรมะบ่อย ๆ จะเป็นไปได้ไหมคะว่า ช่วยให้เกิดปัญญา?

ตอบ ซ่อน^๕ นับว่าเป็นความเห็นและความเข้าใจที่ถูกต้องดีแล้ว ทั้งนี้เพราะว่า

การสนทนารธรรมะนั้น ไม่ว่าจะทำโดยวิธีใดก็ตามพระพุทธรเจ้าทรงแสดงว่าเป็นมงคลอันสูงสุด ตามพระพุทธรภาษิตที่ว่า กาเลน รัมมสากจุลา เอตมมมงคลมุตตม^๖ การสนทนารธรรมตามกาล เป็นมงคลอันสูงสุด

อนึ่ง ในทางเกิดของปัญญาดังได้กล่าวมาแล้วว่า ต้องอาศัยสุตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟังเป็นสำคัญ ดังที่ท่านกล่าวว่า สุตฺตฺสฺสํ ลกฺเต ปญฺญํ^๗ ฟังถ้ายึดยอมได้ปัญญา คนที่ฟังถ้อยวิธีใดก็ตาม จะทำให้กลายเป็นพหุสัจจบุคคล คือผู้มีการสับถับริบฟังมาก ซึ่งท่านแสดงคุณธรรมที่ช่วยให้คนเป็นพหุสัจจะได้ไว้วาง

สุตา ได้แก่การฟังเทศน์ ปาฐกถา การสนทนากัน และการอ่านถ้อยตนเป็นต้น

ธตา ทรงจำสิ่งที่ฟังเป็นต้นมาไว้ได้มาก ๆ

วจสา ปริจิตา สามารถท่องจำในข้อที่ควรท่องจำไว้
ได้ จนสามารถว่าได้คล่องปาก

มนฐานุเปกฺขิตา เมื่อฟัง จำได้แล้วก็ไปเพ่งพินิจ
พิจารณาด้วยใจของตน โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาธรรมะ
เหล่านั้น ไม่ใช่คิดอย่างคาดเดาเอาตามความพอใจ

ทัญญูยา สุปปฏิวิทูธา แทะตลอดด้วยทิวี่ หมายความว่า
สามารถใช้ปัญญาของตน อันมีหลักฐานพอสมควร ขบคิด
เรื่องเหล่านั้นแล้ว ได้รับความเข้าใจในสิ่งนั้นแจ่มแจ้งก็จะเห็น
ได้ว่าสิ่งที่ตนจำได้นานที่สุด คือสิ่งที่ตนเข้าใจ อันเกิดจากผล
ของการทะตลอด หรือเข้าใจด้วยปัญญานั้นเอง

นอกจากนี้แล้ว ในการสนทนาธรรม หรือในการฟัง
ธรรม ท่านยังแสดงอานิสงส์ คือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น
ว่า

- ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- สิ่งใดเคยฟังมาก่อนแล้ว แต่ยังไม่ค่อยจะเข้าใจ
สิ่งนั้นชัดเจนนัก ก็จะเข้าใจชัดขึ้น
- บรรเทาความสงสัย ในเรื่องราวต่างๆ ที่เคยมี
ไปได้ ตามสมควร

– ทำความคิดเห็นของตนให้ถูกต้อง ก็อยู่ในแนว
ของธรรมะในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นคนมีความคิดเห็น
นอกกริตนอกรอย จากศาสนา ลัทธิประเพณี วัฒนธรรม
ของตน

ในขณะที่คุยกัน หรือฟังกันและกันพุทธธรรมะ จิตของ
ผู้ฟังย่อมผ่องใส ผิดกับการสนทนาเรื่องบ้าน ๆ ซึ่งมีแต่ความ
สิ้นดี้น เร้าร้อน หวาดผวาหวั่นเกรงเป็นต้น มากกว่าจะได้
ความสบายใจ

ดังนั้น คนจึงควรวหาโอกาสสนทนา เรื่องราวที่เป็น
ธรรมะกันบ้าง ตามโอกาสอันสมควร เพื่อสร้างมงคลชีวิตให้
เกิดขึ้นแก่ตน ตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

“การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันสูงสุด
ดังนี้”

เพราะว่าการสนทนาธรรมนอกจากจะเป็นมงคลแล้ว คน
ที่มีปัญญาท่านยังกล่าวว่า “ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัย คือตัด
สินสิ่งที่เราฟังมาว่าผิดหรือถูกอย่างไรปัญญาจึงเป็นเครื่องเพิ่ม
พูนเกียรติคุณและชื่อเสียง นรชนในโลกนี้ประกอบด้วยปัญญา
แล้ว แม้กำลังเผชิญกับความทุกข์ ก็ประสบสุขได้”

ดังนั้น บัณฑิตจึงเป็นวิเศษของนรชน, บัณฑิตแล
ประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งปวง แต่คนเกียจคร้านในการสนทนา
การฟังเป็นต้นหาอาจประสบทางด้วยปัญญาไม่ เพราะบัณฑิตจะ
พึงรู้ได้ด้วยการสนทนา เหตุนั้น บัณฑิตจะเกิดและเจริญด้วย
วิธีใด คนควรดำเนินไปในวิธีนั้น

ถาม การให้ทานแก่คนจน กับการถวายของแก่พระ-
ภิกษุ อย่างไหนได้บุญมากกว่ากัน ?

ตอบ บัณฑิตท่านเจ้าของปัญหาต้องการจะทราบถึง
ผลบุญ อันเกิดขึ้นจากการให้ทานแก่บุคคลสองฝ่าย คือการให้
ทานกับคนจน กับการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ว่าอย่างไหนจะ
มีผลเป็นบุญมากกว่ากัน เมื่อผู้ถามต้องการทราบผลในทาง
เปรียบเทียบเช่นนี้ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงหลักที่พระพุทธ
เจ้าตรัสไว้ อันปรากฏในคัมภีร์ เพราะในการที่จะให้เกิดผลดี
จากการทำทานนั้น ท่านแสดงว่าขึ้นอยู่กับบุคคลสองฝ่าย

“**“ก็ฝ่ายผู้รับอันเรียกว่าปฏิภาณ**
และฝ่ายผู้ให้อันเรียกว่าทายก”

โดยท่านจำแนกประเภทของทานที่ให้ผลในลักษณะ
ต่าง ๆ สี่ประการด้วยกันคือ

๑. การให้ทานบางอย่างบริสุทธ์ฝ่ายทายก แต่ไม่บริสุทธ์ฝ่ายปฏิภาทก อันหมายความว่า ผู้ที่บริจาคทานเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมอันดีงาม แต่ปฏิภาทกคือผู้รับกลับเป็นคนทุศีล ทั้งไม่มีกัลยาณธรรม การบริจาคทานในลักษณะนี้ ถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ก็อาจจะได้ผลเพียง ๕๐ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

๒. “ทักษิณา” หรือการให้ทานบางอย่าง ไม่บริสุทธ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิภาทก หมายความว่า บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่มีพื้นจิตที่ประกอบด้วยศีลหรือกัลยาณธรรมเมื่อทั้งสองฝ่ายเป็นเช่นนั้น ทานที่ให้ลงไป จึงเปรียบประดุจการหว่านเมล็ดพืชที่มีคุณภาพต่ำลงบนแผ่นดินที่ขาดปุ๋ยเป็นการยากยิ่งที่จะงอกขึ้นมาได้ เมื่อมองกันในแง่ผลบุญ ถึงแม้จะได้เป็นบุญก็น้อยมาก เพราะการทำบุญของคนที่ไม่คุ้นเคยกับบุญ หรือมีพื้นจิตที่ปราศจากศีลธรรมดังกล่าวย่อมเป็นการยากที่จะเกิดความสุขซาบซึ้งหรือปราโมทย์ยินดีในการกระทำเช่นนั้นของตน

๓. การให้ทานบางอย่าง บริสุทธ์ฝ่ายปฏิภาทกแต่ไม่บริสุทธ์ฝ่ายทายก คือผู้รับทานเป็นผู้ทรงศีล มีธรรมอันงาม สมบูรณ์ด้วยศีลและอาจาระ ทานที่ทายกผู้ทุศีลคือไม่มีศีลบริจาคแก่บุคคลเช่นนั้น ท่านกล่าวว่าจะมีผลถึงหนึ่งคือ ๕๐ เปอร์เซ็นต์

เห็นดังที่เรากล่าวมาแล้ว

แต่เมื่อพิจารณาตามหลักฐานที่ปรากฏในข้อ ด้วย สัตยา
ทิกฏ ของปฏิกาทกผู้สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมความดีดังกล่าวนี้
อาจจะช่วยให้เกิดเป็นผลบุญเป็นอันมากแก่ท่านผู้บริจาคได้เหมือน
กัน ซึ่งปรากฏเรื่องราวอันท่านแสดงไว้หลายแห่ง

๔. การให้ทานบางอย่าง บริสุทธิ์ทั้งสองฝ่าย คือทายก
ก็เป็นคนมีศีลมีกัลยาณธรรมเป็นอันดี แม้ปฏิกาทกเล่าก็สมบูรณ์
ด้วยศีลเป็นต้น ท่านแสดงว่า ท่านเช่นนั้นย่อมมีผลและอันสูงส่ง
เป็นอันมาก เปรียบเหมือนการหว่านพืชคุณภาพดีลงในดินที่อัน
อุดมด้วยปุ๋ย พืชย่อมงอกงามเป็นประโยชน์แก่คนผู้หว่าน และ
สถานที่ที่พืชงอกเป็นอย่างดี

ดังนั้น เมื่อเราจะพิจารณากันตามหลักที่ว่า ย่อม
เป็นเกียรตินัยได้เป็นอย่างดีว่า ในการทำทานนั้น ท่านถือ
เอาความสมบูรณ์ด้วยศีลและกัลยาณธรรมของบุคคลทั้งสอง
ฝ่ายเป็นสำคัญ ในเมื่อผู้รับทั้งสองฝ่ายมีคุณธรรมเหมือนกัน
ก็ต้องอาศัยความมากน้อยของคุณธรรมเป็นหลัก ถ้าใครมี
คุณธรรมมากกว่า การให้ทานแก่ผู้นั้นย่อมมีอันสูงส่งมาก
กว่า โดยไม่ต้องสงสัย เหมือนการหว่านพืชบนพื้นดินที่ด

กว่า ย่อมจะให้ผลมากกว่า พืชที่หว่านบนพื้นดินที่คุณภาพต่ำ ๕๗ เป็นหลักความจริง

แต่เมื่อเราพูดถึงผลบุญ อันจะพึงเกิดขึ้นจากการทำทาน นอกจากจะอาศัยหลักทั้ง ๔ ประการดังกล่าว เป็นเครื่องวินิจฉัยตัดสินแล้ว ท่านยังได้กล่าวถึงเจตนา ในการบริจาคของทายกเป็นสำคัญด้วยคือ ในการให้ทานนั้น จะเป็นการให้แก่ใครก็ตาม ทายกจะต้องประกอบด้วยเจตนาที่สมบูรณ์ทั้งสามกาลคือ

ก่อนที่จะให้ทาน ก็ต้องมีความยินดี ที่จะบริจาควัตถุสิ่งของ ๆ คน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นโดยพิจารณาเห็นโทษของความตระหนี่ และอันิสต์ของการบริจาค ทั้งวัตถุสิ่งของที่ตนนำมาบริจาคแล้ว ก็จะต้องเป็นของที่ได้อาหรือเกิดขึ้นโดยธรรม ไม่ได้มาในทางทุจริตผิดศีลธรรม

ในขณะที่กำลังบริจาคอยู่ ก็มีจิตใจอาจหาญรื่นเริงบันเทิงใจ ไม่เกิดความเสียดายในสิ่งของเหล่านั้น หมายความว่าจิตใจก่อนที่จะให้ทานเป็นอย่างไร แม้ในขณะที่กำลังให้ทานอยู่ ก็ยังมีความรู้สึกพร้อมที่จะเสียสละอยู่เช่นนั้น

และหลังจากได้ให้ทานไปแล้ว ก็มีจิตใจรื่นเริงยินดีตลอดจนถึงเมื่อคิดถึงทานที่ตนได้บริจาคขึ้นมามีครั้งไร จะมีใจยินดีไม่มีความรู้สึกเสียดายเกิดขึ้น อันเป็นสาเหตุให้จิตใจเศร้าหมอง

เมื่อทานที่บุคคลได้บริจาคไป พร้อมด้วยเจตนาทั้งสามกาล และวัตถุที่ตนบริจาคเช่นนี้ ถ้าเป็นการบริจาคต่อท่านที่สมบูรณ์ ด้วยศีลและกัลยาณธรรมดังกล่าว ย่อมจะมีผลเกิดเป็นบุญมาก ตามอำนาจของทายกและปฏิภาณทั้งสี่ประเภทที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นแล้ว

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงการหวังผลบุญ อันเกิดจากการทำทาน รู้สึกว่ามีเรื่องที่น่าพิจารณาอยู่หลายประการด้วยกัน เนื่องจากมีคนเป็นจำนวนมาก ที่ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว ก็มีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง ที่จะให้บุญนั้นมาช่วยตน ให้ได้ประสบสุขความเจริญ ตามที่ตนปรารถนา เมื่อไม่ได้สมตามความปรารถนาแล้ว อาจจะเกิดความน้อยใจ หรือจนถึงกับไม่ยอมทำบุญไปเลยก็มี

ในกรณีเช่นนี้ ถ้าเราลองมาศึกษาถึงคำว่า บุญ ว่าหมายความว่าอย่างไรแล้ว ก็น่าจะเป็นการช่วยเหลือในการเสริมสร้างทัศนคติ เกี่ยวกับคำว่าบุญซึ่งเรานิยมทำและพูดถึงกัน

ได้บ้าง

“บุญ” นั้น เมื่อว่าโดยส่วนเหตุแล้ว หมายถึงการกระทำอะไรก็ได้ อันมีผลในการชำระล้างจิตใจของตน ให้บริสุทธิ์จากกิเลส หรือเป็นการบรรเทากิเลสของตนลงได้บ้าง เช่น การทำทานอันจัดเป็นบุญ ส่วนเหตุประการหนึ่งมีผลในการชำระล้างความตระหนี่ ความโลภเป็นต้นให้เบาบางลงไป

เมื่อเป็นการกระทำเช่นนี้ ผู้ทำก็จะได้รับบุญที่เป็นส่วนผล คือความสุขใจ ที่ได้ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ทั้งได้บรรเทาอำนาจกิเลสลงไปได้

ถ้าพูดถึงบุญในขั้นนี้ การทำทานของคนเรานั้น จะเป็นการให้แก่ใครก็ตาม ถ้าให้ผลเป็นความสุขใจได้มาก ถือว่าการให้ทานนั้น ย่อมมีผลเป็นบุญมาก

ส่วนบุญ ในแง่ที่จะลดบันทาลให้เกิดผล เต็มรูปเป็นความสุขความเจริญ หรือความสมหวังอย่าง que ทุกคนเข้าใจนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุผลดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

ดังนั้น ปัญหาเกี่ยวกับทานที่ให้แก่พระและคนจนที่ท่านเจ้าของปัญหาสงสัย จึงอาจได้ข้อยุติที่นำไปตัดสินใจเอาเองได้เลย ว่า ระหว่างพระกับคนจนใครมีศีลมีกัลยาณธรรม ถ้ามีทั้งสอง

ฝ่าย ๆ ไหนมีมากกว่ากัน

และผู้ให้เล่ามีศีลและกัลยาณธรรมเช่นนั้นด้วยไหม ?
ถ้ามี เมื่อเขาให้ทานแก่ท่านผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมมาก พร้อม
ด้วยวัตถุและเจตนาตั้งกล่าว เขาก็คย่อมจะได้บุญมากกว่าการให้
แก่คนที่ไม่มีศีลหรือกัลยาณธรรมน้อยกว่าโดยไม่ต้องสงสัย

ปัญหาข้อนี้ จึงได้รับคำตอบที่แน่นอน โดยไม่จำเป็น
จะต้องตอบลงไป เพราะเป็นความง่ายที่จะเข้าใจ ในเมื่อมีหลัก
วินิจฉัยที่แน่นอนดังได้กล่าวมาแล้ว

ถาม การที่มีคำกล่าวว่า การให้ทานนั้นเป็นเหมือน
กับการออกสงคราม ผู้ที่สามารถให้ทานได้จึงเท่ากับผู้นะสง-
ครามนั้น มีอธิบายว่าอย่างไร ? เพราะกระผมดูเหมือนว่าจะ
เป็นคนละเรื่องกัน

ตอบ ปัญหาข้อนี้ เป็นการกล่าวถึงคำพูด ซึ่งดูเหมือน
ว่าในทางพระศาสนา ท่านก็มีการกล่าวเอาไว้ทำนองนี้เป็นเรื่อง
ของการเปรียบเทียบให้เห็นว่า การให้ทานและการตั้งไป
ราชการสงครามนั้น มีส่วนที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือบุคคล
ผู้ให้ทานหรือจะไปราชการสงคราม ก็จะต้องทำสิ่งนั้นด้วยความ
สำนึกอันสูง และการเสียสละในทำนองที่คล้ายคลึงกัน

คือธรรมดาว่า คนที่จะต้องไปราชการสงครามนั้น ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ ก่อนที่จะออกไปทำสงครามกับเขาได้ ก็ต้องมีการฝึกหัดการต่อสู้ และการป้องกันตัวให้เกิดความรู้ความชำนาญเสียก่อน เมื่อถึงคราวจะต้องไปก็ต้องมีการตระเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ ที่จำเป็นแก่ตน นอกจากนั้นยังต้องตัดใจ ความอาลัยถึงทรัพย์สินสมบัติญาติพี่น้องพ่อแม่ และสิ่งอื่นซึ่งให้ความสุขกายสบายใจแก่ตนด้วยมีจุดหมายอยู่กับการทำลายข้าศึกให้พินาศไป เพื่อป้องกันประเทศชาติอันเป็นที่รักของตนเอาไว้ ไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของศัตรู เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าคนที่กล้ายอมเสียสละไปราชการสงครามนั้น ไม่ใช่เป็นการกระทำที่ง่ายเลย เขาจะต้องต่อสู้กับศัตรูภายในคือจิตใจที่ยังมีความอาลัยโยติ ต่อบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตนและศัตรูภายนอกคือข้าศึก

คนที่จะให้ทาน หรือเสียสละทรัพย์สินสมบัติหรือวัตถุสิ่งของ ๆ ตน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นก็ทำนองเดียวกัน เมื่อจะทำเข้าจริง ๆ แล้ว จะเห็นว่าคนที่จะให้ทานได้นั้น ทำได้ไม่ง่ายเลย เพราะว่าโดยปกติทั่วไปแล้ว คนเราย่อมมีความรักและหวงแหน ในทรัพย์สินสมบัติหรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ของ

“คุณ ไม่ต้องการที่จะให้สิ่งนั้นพลัดพรากไปจากคุณ เมื่อจำเป็น ที่จะต้องให้คนอื่นเกิดขึ้น เขาก็จะต้องคิดเสียตายอาลัยในสิ่งนั้น จนบางครั้งหรือบางสิ่งก็ไม่สามารถที่จะให้แก่ใครได้

ดังนั้นการที่จะช่วยให้ทำงาน หรือเป็นคนสามารถให้ งานได้ โดยที่ไม่ต้องรู้สึกเสียตายในกาลภายหลังนั้น จึงเป็น การจำเป็นที่จะต้องฝึกหัด ให้ตนเองเป็นคนเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเริ่มที่ญาติพี่น้องที่ตนรักออกไป จนถึงคนที่ตนไม่รักไม่เกลียด และคนที่ตนไม่รู้จัก จะทำให้เกิดความรู้สึกถึงคุณค่าของการให้ ว่าเป็นอุบายวิธีที่จะช่วยให้คนอื่นประสบสุข และทำจิตของตนให้สูงขึ้นไป จนเป็นผู้ยินดีในการบริจาคในกรณีและบุคคลที่สมควร เมื่อมีการฝึกหัดได้ดังนี้แล้ว ก็ต้องมีการตระเตรียมวัตถุสิ่งของที่ตนจำเป็น จะต้องใช้ ในการบริจาคทาน เมื่อมีวัตถุสิ่งของสำหรับให้ทาน แล้วก็ต้องพยายามไม่ยึดถือในสิ่งนั้น จนกลายเป็นความรู้สึกเสียตาย เมื่อจำเป็นจะต้องให้ และเมื่อเห็นว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นเพราะทานนั้น ก็ตั้งใจทำลายความตระหนี่เหนียวแน่น ที่เกาะกินจิตใจตนอยู่ให้ออกไป เพื่อตนจะได้ไม่ต้องตกเป็นทาสของความโลภและเห็นแก่ตัว

ดังนั้นคนที่ให้ทานได้ จึงชื่อว่าเป็นผู้ชนะข้าศึกคือ
 ความโลภเป็นต้น เช่นเดียวกับคนเข้าสงครามชนะข้าศึกของตน
 ฉะนั้น แต่การชนะก็เลื่อยมอดดีกว่าชนะข้าศึกภายนอก เพราะ
 ไม่มีใครต้องเดือดร้อนและล้มตาย จากชัยชนะอันนั้น เพราะ
 เป็นเรื่องที่ท่านเอามาเปรียบเทียบกัน จึงคล้ายกับว่าเป็นคน
 ละเอียด

ถาม “การกรวดน้ำเมื่อพระไหยดา - มีความเป็นมา
 อย่างไร? และการกรวดอย่างไร? จึงจะเป็นการถูกต้อง เวลา
 กรวดน้ำควรว่าอิมินา หรือยังกิญจิติ ขอความกรุณาได้อธิบาย
 ให้เข้าใจด้วย

ตอบ - ความเป็นมาของการกรวดน้ำนั้น น่าจะมีมา
 ก่อนพุทธกาล เพราะตามตำนานที่เป็นชาดก คือเรื่องราวก่อน
 สมัยพระพุทธเจ้า ก็ได้มีการพูดถึงการกรวดน้ำอยู่มากเหมือน
 กัน แต่ถ้าจะกล่าวเฉพาะหลักฐานทางพระพุทธศาสนา คือ
 นับแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มาแล้ว การกรวดน้ำได้เริ่มขึ้นครั้งแรก
 ในปีที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นเอง โดยพระองค์ทรงแนะนำให้
 พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า
 เป็นประมุข ให้พระองค์กรวดน้ำเพื่ออุทิศกุศลส่งให้ญาติของ

พระองค์ในอดีตชาติ ซึ่งไปเกิดเป็นเปรตอยู่เป็นจำนวนมาก

วิกรวดของพระองค์ก็คือ หลังจากถวายทานแล้ว เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุโมทนา ท่านก็เอน้ำหลังลงบนพื้นดิน ที่ทำเช่นนั้นน่าจะเป็นเพราะในครั้งนั้น พระพุทธรูปเจ้าคงประทับอยู่ที่ป่าไผ่ คืออารามอาจจะยังไม่ทันได้สร้างเสนาสนะเรียบร้อย การประชุมทำบุญก็คงจะทำกันบนพื้นดิน แต่ปรากฏในการกรวดน้ำของท่านผู้อื่นในครั้งนั้น บางท่านก็ไม่มีกรวดน้ำลงบนพื้นดิน เพียงแต่กล่าวคำที่ท่านต้องการจะกล่าว หรือที่ท่านปรารถนา หลังจากได้ถวายทานไปแล้ว

ส่วนคำว่าที่พระนำมาใช้นุโมทนานั้น ปรากฏว่าเดิมเป็นคาถาอนุโมทนา ของพระปัจเจกพุทธเจ้า สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ บางคราวปรากฏว่าเป็นเพียงการกล่าวคาถาภาซิด เป็นการแสดงธรรม เพื่อให้ผู้ถวายทานได้รับประโยชน์จากการฟังธรรมอีกต่อหนึ่ง ส่วนที่เป็นการว่า ยถา วาริวหา อย่างปัจจุบันนั้น น่าจะมีมาตอนหลังและได้ใช้กันแพร่หลาย จนเป็นธรรมเนียมไป โดยเฉพาะพระสงฆ์ในประเทศไทย

ส่วนคำถามที่ว่า การกรวดน้ำอย่างไรจึงจะเป็นการถูกต้องนั้น? เรื่องนี้พูดยาก เพราะเป็นความนิยมกันมากกว่า ที่

จะเป็นความเป็นจริง คือหมายความว่าเรื่องอย่างนี้ใครอาจจะ
 ทำอย่างไรก็ได้ เมื่อเขามีศรัทธาที่จะทำ เพราะเป็นเรื่องของ
 พิธีการ ที่มีความนิยมแตกต่างกัน ตามความพอใจของคนแต่
 ละกลุ่มหรือแต่ละท้องถิ่น

ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับการกินข้าว เราจะพูดว่ากิน
 แบบไหนจึงจะเป็นถูกต้องย่อมไม่ได้ ใครจะกินอย่างไรก็ย่อม
 จะทำได้ เพราะจุดมุ่งหมายอยู่ที่ให้ท้องอิ่ม การกรวดน้ำก็
 เหมือนกัน มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การบำเพ็ญ ภัตติทานมัย คือบุญ
 ที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ แก่บุรพชนของตนและสรรพสัตว์
 ทั้งหลาย ใครชอบใจจะทำวิธีไหนก็น่าจะทำได้ ในเมื่อมีจุด
 มุ่งหมายอันเดียวกัน แต่อาจจะพูดในแง่ที่ควรจะเป็น คือ
 หมายความว่าเมื่อพิจารณาตามหลักฐาน ในที่ต่าง ๆ แล้ว การ
 กรวดน้ำควรจะทำดังนี้คือ

เมื่อพระภิกษุองค์ที่เป็นหัวหน้า เริ่มว่า ยถา เป็นต้น
 ไป ควรเริ่มเทน้ำที่เตรียมไว้ลงในภาชนะที่รองรับ พร้อมกับ
 การแผ่ส่วนบุญที่ตนได้กระทำ ไปถึงบุคคลที่ตนต้องการจะให้
 ได้รับส่วนบุญ เพราะว่าเนื้อความของคำบาลีที่พระท่านว่ารูป
 เดียวนั้น แปลเป็นใจความว่า

“ห้วงน้ำอันเต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มได้ฉันใด
 ทานที่ท่านบริจาคแก่ผู้ท่วลงลับไปแล้ว ย่อมสำเร็จแก่
 ท่านเหล่านั้นฉันนั้น ขอความปรารถนา ความต้องการ
 ของท่านจงสำเร็จโดยพลัน ขอความดำรงทั้งปวงจงเต็ม
 ที่ เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ เหมือนแก้วมณีอันสว่าง
 ไสวควรยินดี”

อันเป็นการแสดงว่า พระท่านได้ช่วยอุทิศกุศลของเจ้า
 ภาพ ไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมกับขอให้ความ
 ปรารถนา ต้องการและความดำรงของเจ้าภาพสำเร็จด้วย พอ
 องค์ที่สองรับแล้วพระสงฆ์ทั้งหมดสวดพร้อมกัน ควรเทน้ำให้
 หมด เพราะตอนนั้นเป็นคำอำนวยการแก่เจ้าภาพ

ซึ่งเมื่อพระให้พรก็ควรประนมมือรับพร อย่าไปกรวด
 น้ำอยู่อีก เพราะเป็นการทำงานที่ผิดเวลาไป และดูเหมือน
 จะไม่เป็นการจำเป็นอะไร ที่จะต้องเอาน้ำมอไปรับน้ำที่หลั่ง
 ลงมา เพราะน้ำนั้นท่านให้ใช้แทนเป็นสื่อ ในการอุทิศกุศล
 ไปให้ญาติพี่น้อง ท่านจึงให้เอาน้ำที่บริสุทธิ์

เพราะเป็นการแสดงว่า ท่านผู้ให้ได้ให้ด้วยจิตใจอัน
 บริสุทธิ์ การเอามือไปรับน้ำที่หลั่งลงมา จะทำให้น้ำไม่สะอาด

ไปดูจะเป็นการขัด ๆ กันอยู่ น้ำที่ได้ทดลองในภาชนะเมื่อกรวดน้ำ
ท่านนิยมให้เอาทดลองเป็นพื้นดิน ทั้งนั้นจะเป็นสัญลักษณ์ว่า
น้ำเมื่อลงถึงพื้นดินแล้ว ก็ไหลซึมเข้าไปในพื้นดิน เช่นเดียว
กับท่านที่ได้บริจาคหรือความดีที่ได้กระทำขอให้ไหลไปสู่ท่านผู้
ที่เป็นญาติมิตรและสัตว์ทั้งหลาย เช่นเดียวกับน้ำที่ไหลซึมไปใน
แผ่นดินฉะนั้น

ส่วนข้อที่ว่า จะควรกรวดน้ำด้วยคาถาบทไหนดีนั้น ข้อ
นี้ก็ยากจะอยู่เหมือนกัน เพราะว่าทั้ง **คาถาอมิณา** และ**คาถา**
ยังกิณฺณ ก็เป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป แต่ถ้าพิจารณาถึงหลัก
ที่ควรจะเป็นแล้ว ก็น่าจะทำความเข้าใจอยู่มาก เพราะว่าที่จริง
การกรวดน้ำนั้น ถ้าจะเปรียบในปัจจุบัน ก็ทำนองเดียวกับญาติ
เขียนจดหมายถึงญาติ บอกการกระทำความดีของตน เพื่อให้
ญาติได้แสดงความยินดีด้วย เมื่อญาติของตนเป็นชนชาติไหน
ก็น่าจะเขียนด้วยภาษาของชาตินั้น จึงจะรู้เรื่องกัน ถ้าเขียน
เป็นภาษาอื่นที่ญาติไม่เข้าใจก็เป็นอันไม่รู้เรื่องกันเลย

การกรวดน้ำก็ทำนองเดียวกันนั่นเอง เมื่อญาติเป็นคน
ไทยตายไป ก็น่าจะพูดเป็นคำไทยมากกว่า เพราะญาติที่ตายไป
จะได้รู้เรื่อง และได้อนุโมทนาส่วนบุญที่เราอุทิศให้ไป เพราะ

การกรวดน้ำถึงกันนั้น ผู้ที่บุคคลกรวดน้ำให้จะต้องรับรู้และ
อนุโมทนาด้วย จึงจะเกิดประโยชน์ถึงที่หวังกัน ซึ่งท่านเรียก
ว่า **ปัตตานุโมทนามัย** บุญที่เกิดขึ้นเพราะอนุโมทนาส่วน
บุญ สำหรับเวลาที่เป็นพิธีแล้ว จึงน่าจะว่ากันเป็นคำไทย ๆ
มากกว่า เพราะเหตุว่า

ก. แน่ใจว่าญาติที่ตายไปแล้ว คงจะรู้เรื่องและอนุโม-
ทนาถูก หากพูดเป็นบาลี ถ้าญาติที่ตายไปเคยเป็นเปรียญก็รอด
ตัวไปถ้าไม่รู้เรื่องภาษาบาลีคงลำบากเหมือนกัน

ข. กรวดน้ำ **อิมินา** และ **ยังกิญจิ** ยาวเกินไป ที่
จะใช้ในเวลาเช่นนั้น เพราะพระอาจะอนุโมทนาจบแล้ว แต่
โยมยังกรวดน้ำกันอยู่ไม่เสร็จคือการลักลั่น การกรวดด้วย
คาถาเหล่านั้น ถ้าหากว่ามีศรัทธาจะใช้อยู่ ก็อาจจะทำได้ใน
โอกาสอื่น เช่น เวลาให้พระสวดมนต์เสร็จแล้ว เป็นต้น ซึ่ง
มีเวลามากพอที่จะทำได้ ถ้าศรัทธาจะทำเช่นนั้น

ค. การกรวดน้ำด้วยคาถาอิมินานั้น บางทีถ้าแปลดู
แล้วอาจจะรู้สึกกระดากอยู่เหมือนกัน เพราะกรวดน้ำให้หมด
ทั้งพระอาทิตย์พระจันทร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ในเมื่อทว
ทั้งสองดวงนั้น ไม่ใช่สิ่งมีชีวิต ที่จะรับรู้และอนุโมทนาได้

เช่นเดียวกับสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลาย

ง. บางท่านเพื่อต้องการที่จะรักษาทั้งภาษาบาลีและเพื่อ
ตัดปัญหากลัวญาติพี่น้องจะฟังไม่รู้เรื่อง เลยแปลให้ไปด้วย ซึ่ง
เป็นคำที่กระต๊อรัต และกินความได้กว้างขวางที่สุดว่า

“สพฺเพ สตุตา สทา โหนตุ อเวรา สุขขีโน
ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวรอยู่เป็นสุขทุกเมื่อเถิด
กตํ ปญฺญผลํ มยํ หิ สพฺเพ ภากิ ภวนตุเต ขอปวง
สัตว์ทั้งสนนจงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญทุกข้าพเจ้าได้กระ-
ทำแล้วเถิด

จะเห็นว่ากระต๊อรัตมากและครอบคลุมไปได้ทั้งคนตาย
แล้วและคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อไม่ทราบว่าจะใช้อะไร ก็น่าจะ
ลองใช้ดู

การกรวดน้ำและวิธีกรวดน้ำนั้น เป็นการพูดในแง่ที่
ควรจะเป็นเท่านั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือนหรือตรงกับการ
กระทำของคนทุกคน ได้โปรดเข้าใจตามนี้ด้วย อย่าลืมนะว่า
ภาษาที่ใช้ในการกรวดน้ำที่แท้จริงคือ เจตนา หรือภาษาใจ

ถาม การทำบุญแล้วอุทิศกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
นั้น เขาจะได้รับส่วนบุญนั้นจริงหรือไม่เพียงไร ? พระพุทธ-

ศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไรบ้าง ?

ตอบ การทำบุญแล้วอุทิศกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นจัดเป็นทานมัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทานประการหนึ่ง เรียก “**ปัตติทานมัย**” บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญอย่างที่เรียกกันว่า **ทักษิณานุประทาน** บ้าง เป็น **บุพพเปตพลี** บ้าง แม้แต่ในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องทิศหกหน้าที่ของบุตรธิดา ซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ในข้อสุดท้ายก็ทรงแสดงว่า “เมื่อท่านทำกาลกิรียาตายไปแล้วทำบุญอุทิศกุศลให้ท่าน” และเทวตาพลีเป็นต้น

อันเป็นการแสดงว่า พระพุทธศาสนายอมรับหลักของการทำบุญอุทิศกุศลให้ผู้ตาย และยังได้ถือเป็นหลักปฏิบัติของบุตรธิดาผู้มีความกตัญญูกตเวที แม้ในปัจจุบันสำหรับหลักการทำบุญแบบนี้ จึงไม่เป็นปัญหาอะไร ที่จะต้องสงสัย

ข้อสงสัยที่ท่านเจ้าของปัญหาถามมา อยู่ในประเด็นที่ “ว่าการทำบุญอุทิศกุศลแบบนี้ สามารถจะให้ผู้ตายได้รับส่วนบุญหรือไม่ ? และพระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไรเท่านั้น ซึ่งจะได้ตอบรวมกันไป ตามหลักที่พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้

สำหรับประเด็นที่ว่า ผู้ตายจะได้รับส่วนบุญหรือไม่นั้น
 ข้อนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า ขึ้นอยู่กับ ฐานะ และ
 อฐานะ คำว่าฐานะคือ คนที่ตายไปแล้ว จำเป็นที่จะต้องได้
 รับส่วนบุญจากญาติ จึงจะดำรงชีวิตอยู่ได้ อันท่านเรียกว่า
 ปรตัตตูปชีวีเปรต คือตายไปเกิดเป็นเปรต ซึ่งจะต้องดำรง
 ชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้ เปรตเหล่านี้เมื่อญาติในโลกมนุษย์
 อุทิศกุศลส่งไปให้ย่อมจะได้รับส่วนบุญอันนั้น ถ้าหากว่าเขา
 ทราบและได้อนุโมทนา ส่วนญาติที่ตายไปบางจำพวก ไปเกิด
 เป็นมนุษย์บ้าง สัตว์ดิรัจฉานบ้าง หรือเป็นเทวดาบ้าง ท่าน
 เหล่านี้ย่อมมีอาหารเป็นของตนตามกำเนิดนั้น ๆ ไม่จำเป็นที่จะ
 ต้องคอยอาหารจากญาติในโลกมนุษย์ ท่านเหล่านี้เรียกว่าอยู่ใน
 อฐานะ คือไม่จำเป็นต้องรับผลทานของญาติในโลกมนุษย์ ก็
 อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ตามอัฏฐาของตน ๆ

เมื่อมีบุคคลแบ่งได้เป็นสองจำพวกเช่นนี้ ในการให้ทาน
 เพื่ออุทิศกุศลเพื่อผู้ตาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน “ติโรกฺขุ-
 ทกณฺฑกาคาถา” เป็นใจความว่า

พวกเปรตมาสู่บ้านของญาติ ได้ยืนอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ
 บางครั้งพวกญาติทั้ง ๆ ที่มีอะไรอยู่ แต่ก็ไม่ได้อุทิศกุศลไปให้

เพราะเป็นกรรมของสัตว์เหล่านั้น ชนเหล่าใดมีใจเอ็นดู ก็ควร
จะให้อาหารอันประณีต แล้วอุทิศเพื่อญาติทั้งหลายว่า ขอทาน
นี้จงถึงแก่ญาติทั้งหลาย ขอให้ญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเกิด
เมื่อพวกญาติที่ประชุมกัน ทราบแล้วและอนุโมทนาโดย
เคารพย่อม จะอำนวยพรให้ญาติ ด้วยความสำนึกคุณ เพราะ
ว่าใน **เปตโลก** ไม่มีการประกอบกิจการงาน เช่นการค้าขาย
เป็นต้น ผู้ที่ตายไปดำรงชีวิตอยู่ด้วยทานที่ญาติอุทิศให้จากโลก
นี้ ทานที่ญาติอุทิศให้แก่เปรต จึงย่อมถึงได้เหมือนน้ำที่ไหล
จากที่สูงไปสู่ที่ลุ่มจะนั้น และในต่อไปของคาถา ได้สั่งสอนว่า

คนเมื่อระลึกถึงอุปการะคุณของญาติ ที่ได้มีต่อตนก็
ควรจะให้ทักษิณานุทาน เพื่อผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว การร้องให้
เป็นต้นเมื่อญาติตายไป เป็นสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย และ
ในตอนท้ายได้ยืนยันว่า ทานที่บุคคลให้ดีแล้วย่อมสำเร็จผล
แก่ญาติที่ตายไปตลอดกาลนานตามฐานะ นอกจากนั้นยังเป็นการ
แสดงเบญจศีลธรรมให้ปรากฏ ได้ทำการบูชาอันยิ่งแก่มวลญาติ
ได้ให้กำลังแก่ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าได้ทำบุญไม่น้อยเลย” นี่เป็น
ใจความโดยย่อในคานานัน อันเป็นการยอมรับและยืนยันว่า
การให้ทานเพื่อผู้ตายเป็นการกระทำที่ไม่ไร้ผล

แต่การทำบุญนั้น หากมีเฉพาะทานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ยังมีการกระทำเป็นอันมาก มีการรักษาศีล เป็นต้น ซึ่งท่านถือว่าเป็นการกระทำบุญทั้งนั้น และอาจที่จะอุทิศกุศลแก่ญาติทั้งหลายเช่นเดียวกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในคาถาที่กล่าวมา ท่านมุ่งแสดงแต่ผลทานเท่านั้น หาได้หมายถึงผลบุญอย่างอื่นไม่ ดังนั้นท่านจึงบ่งผู้รับทานว่าเป็นเปรต คือเป็นสัตว์ที่เกิดในอบายพวกหนึ่ง แต่ในที่อื่นท่านแสดงว่าแม้สัตว์เหล่าอื่นมีเทวดา และสัตว์นรก เป็นต้น ก็อาจจะได้รับผลแห่งทานที่ญาติอุทิศไปให้ ดังนั้น พระอรรคโลกจารย์จึงเล่าถึงเรื่องที่ **ท้าวสัถกเทวราช** มาทูลขอให้พระพุทธเจ้าสั่งต่อพระภิกษุสงฆ์ให้ช่วยอุทิศกุศล อันเกิดจากการกระทำดีของท่านไปให้พระองค์บ้าง เพราะพระองค์ไม่ค่อยมีโอกาสมำทาณเป็นต้น ทั้งนี้ย่อมเป็นการแสดงว่า สัตว์ทุกชนิดทั้งที่เป็นมนุษย์ **อมนุษย์** ย่อมอาจจะได้รับผลแห่งบุญ ที่บุคคลอุทิศไปให้

ดังนั้น ในการกรวดน้ำ ท่านจึงบ่งถึงผู้ที่เราอุทิศกุศลให้ ทั้งเป็นพวกที่มีขั้น ๕ เช่น มนุษย์ สัตว์ ชั้น ๑ คือ อมนุษย์สัตตา และชั้น ๔ คือรูปพรหม ว่าขอให้รับเอาส่วน

บุญส่วนกุศล ที่ตนได้ทำและอุทิศไปให้

ประเด็นที่สำคัญที่สุด ของการทำบุญอุทิศกุศลว่าญาติจะ
ได้รับหรือไม่ได้รับนั้น อยู่ที่หลักเกณฑ์ ๓ ประการ คือ

๑. ญาติที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ได้กระทำความบุญอย่างใดอย่าง
หนึ่ง มีการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาเป็นต้น

๒. น้อมอุทิศผล อันเกิดจากการกระทำความดีดังกล่าว
อุทิศให้แก่ญาติ และสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่
ตาย ด้วยกัน

๓. ญาติหรือสัตว์ทั้งหลายที่ตายไปแล้ว รับทราบว่า มี
คนอุทิศกุศลให้ จึงอนุโมทนาคือความพลอยยินดีบันเทิงในกุศล
ที่เขาอุทิศให้นั้น เมื่อประกอบพร้อมด้วยองค์คุณสมบัติสามประการนี้
การอุทิศกุศลแก่คนที่ตายไปแล้วย่อมจะเกิดผล โดยไม่ต้องสงสัย

ปัญหาต่อไปจึงมีอยู่ว่า การกระทำดังนี้ จะไม่ขัดกับ
หลักที่ว่า

คนเรามีกรรมเป็นของตน จะต้องเป็นผู้รับผลของ
กรรม ใครทำดีจะได้ดีทำชั่วจะได้ชั่วหรือ ?

เพราะจากเรื่องราวที่กล่าวมา ฟังคล้ายกับว่าบาปบุญคุณ
โทษมีการมอบให้กันได้ ข้อนี้นับว่าเป็นประเด็นที่สำคัญมาก

และมักจะเกิดปัญหาอยู่เสมอ จึงเห็นสมควรจะนำมากล่าวเสียในที่นี้

เมื่อว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว หลักทั้งสองนี้ไม่ได้ขัดกันเลย และโปรดเข้าใจว่า ผลบุญที่ญาติอุทิศให้ นั้น ไม่ใช่ผู้ตายจะได้รับ แบบที่เรารับของจากพัสดุไปรษณีย์ คือทุกฝ่ายจะต้องทำเองทั้งนั้น ไม่ใช่ผู้ตายจะคอยรับผลลอย ๆ โดยไม่ต้องลงมือทำอะไรเลย แท้ที่จริงทั้งสองฝ่าย ได้ทำบุญและได้รับผลบุญของตนเอง

คือคนที่อยู่ในโลกนี้ ได้ทำบุญที่เป็น **ทานมัย** เป็นต้น กับทำบุญที่เป็นปัตติทานมัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ ส่วนคนที่ตายเมื่อทราบว่าเขาอุทิศกุศลให้ ก็ทำบุญด้วยการ **ปัตตานโมทานมัย** คือบุญที่สำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ

แต่เพราะอาศัยการอุทิศให้ของญาติเป็นปัจจัย ให้ตนได้บำเพ็ญปัตตานโมทานมัยดังกล่าว จึงได้ชื่อว่า เป็นผู้ได้รับส่วนบุญของญาติจากโลกนี้ ดังนั้น การอุทิศกุศลให้คนตาย ถ้าทั้งสองฝ่ายได้ทำตามหน้าที่ของตนดังกล่าวมา ย่อมเป็นการแน่นอนว่าไม่ไร้ผลทั้งสองฝ่าย

ถาม มีคำกล่าวว่า อาสัณกรรม คือกรรมเมื่อจวนจะตายนั้น มีความสำคัญมาก ถ้าหากว่าใครตายด้วยการระลึกถึงกรรมอะไรอยู่ กรรมอันนั้นจะเป็นผู้นำให้ไปเกิดในที่ต่าง ๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น หากว่าคนทำกรรมชั่วมาก ๆ แต่ก่อนตายกลับนึกถึงกรรมที่ดีเล็กน้อยของตนได้ ก็อาจจะไปเกิดในทางที่ดีใช่หรือไม่ ในทำนองเดียวกัน คนที่ทำกรรมดีไว้มากแต่ก่อนที่จะตายกลับระลึกถึงกรรมชั่วขึ้นมา ก็ต้องไปเกิดในที่ชั่วใช่ไหม ? ถ้าเป็นอย่างนี้กรรมดีและกรรมชั่วที่ได้ทำไว้มาก จะไม่มีอำนาจอะไรในการให้ผลเลยหรือ โปรดอธิบายด้วย เพราะรู้สึกว่ฟุ้งซัน ๆ กันอยู่

ตอบ - สำหรับปัญหานี้ ออกจะเป็นเรื่องสลับซับซ้อนเกี่ยวกับกฎของกรรมมากอยู่ เนื่องจากเรื่องกรรมเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งมากทีเดียว จึงขอตั้งเป็นประเด็น ๆ ไปดังนี้

๑. ทว่าอาสัณกรรม คือกรรมที่จวนจะตาย มีอิทธิพลในการให้ผลมากนั้น ท่านได้ให้อรรถาธิบายไว้ว่า อาสัณกรรมนั้น บางทีถึงอาจจะเป็นกรรมเล็กน้อย แต่สามารถให้ผลก่อนกว่ากรรมหนัก ๆ บางอย่างได้

โดยท่านยกอุปมาเหมือนโคที่มกำลังน้อย แต่

ยืนอยู่ตรงปากประตูคอกเมื่อเจ้าของโคเปิดประตูคอกในตอนเช้า ก็อาจออกมาได้ก่อนโคตัวอื่น ซึ่งถึงแม้จะมีกำลังมากแต่อยู่ด้านในของคอก เรื่องอาสนันกรรมก็ทำนองเดียวกัน ถึงแม้เป็นกรรมเล็กน้อย แต่อาจให้ผลได้ก่อนกรรมอื่น เพราะคนไปเหนี่ยวมาเป็นอารมณ์ก่อนที่จะตาย

ดังนั้นจึงมีธรรมเนียมว่า เวลาคนใกล้จะตาย ท่านจึงสอนให้ลูกหลานพยายามเตือนสติคนป่วย ให้นึกถึงคุณพระ นึกถึงความดีต่าง ๆ ที่ได้กระทำมา เพื่อจะให้ความดีนั้น เป็นอาสนันกรรมนำไปอุปบัติในภพและคติที่ดี ประเด็นแรกของปัญหาที่ถามว่า ถ้าหากใครตายด้วยการระลึกถึงกรรมอะไรอยู่ กรรมนั้นจะเป็นผู้นำให้ไปเกิดในสถานที่ต่าง ๆ จึงเป็นคำถามที่ถูกต้องตามหลักอันท่านได้แสดงไว้

๒. ประเด็นที่สองที่ว่า คนทำชั่วมากบางคนก่อนตายระลึกถึงความดีอันใดอันหนึ่งได้ ก็สามารถจะช่วยให้เกิดในที่ดีได้ ข้อนี้เมื่อว่าตามหลักแล้วก็เป็นอย่างนั้น แต่ตามข้อเท็จจริงแล้วคนที่ทำชั่วมาก ๆ จะไม่อาจระลึกถึงความดีจนสามารถให้ความดีนั้นเป็นอาสนันกรรมของตนได้

ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

ก็เพราะว่า คนเมื่อจะตายนั้นกำลังกายและกำลังใจ
อ่อนมาก ถ้าหากว่าเรื่องอะไรที่ตนไม่เคยชินมาเลยก็เป็น
การยากที่จะระลึกถึงสิ่งนั้นได้ อาจจะมีญาติที่อยู่ข้างบอกให้
ว่าพุทโธ หรือว่า “อรห” แต่ตัวผู้ฟังไม่เคยชินกับคำเหล่านั้น
มาก่อน ก็อาจจะฟังไปอีกอย่างหนึ่ง อย่างที่มิเร่องว่า

ชายคนหนึ่งชอบจับปลาขาย ก่อนตายลูกหลานบอกให้
นึกถึง พุทโธ ท่านผู้ฟังกลับได้ยินเป็น ปลาเทโพ ไป หรือ
คนซึ่งเห็นยวบางคน ลูกหลานบอกให้ว่า อรห แต่กลับฟังเป็น
ว่า อะไรหาย เป็นต้น

เนื่องด้วยคนที่ทำชั่วมากนั้น จิตใจตายตัว ไม่อาจจะ
ระลึกถึงความดี และโดยปกติก็มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยรู้จักผิด
ชอบชั่วดีอยู่ด้วย จึงเป็นการยากที่จะระลึกถึงความดี จนถึงกับ
ให้ความต่อนั้นเป็นอาสัณกรรมของตนได้

และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ท่านแสดงไว้ก็ไม่เคยพบว่า คน
ทำชั่วมาก ๆ ก่อนตายระลึกถึงความดีเพียงเล็กน้อย แล้วกลับ
ไปบังเกิดในสถานที่ที่ นอกเสียจากท่านผู้นั้นเคยทำชั่วมาก่อน
แต่กลับบรรลุนิพพานก่อนตายซึ่งเป็นเรื่องที่มีได้น้อย และอยู่
นอกข่ายของบุญหนา

๓. ส่วนที่คนทำดีบางคน แต่ก่อนตายกลับระลึกถึงกรรมชั่วเพียงเล็กน้อย แล้วกรรมชั่วอันนั้นกลับเป็น อาสนันกรรม นำให้เกิดในที่ลำบากนั้น ก็เป็นความจริงอีก และตัวอย่างบุคคลเกี่ยวกับเรื่องนี้ท่านแสดงไว้มากเสียด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า

คนที่ทำความดีส่วนมากแล้วจิตใจจะสะอาด ฐ
จักบาปบุญคุณโทษ เมื่อตนต้องทำอะไรบกพร่องในทางศีลธรรมไปบ้าง ก็จะคิดถึงสิ่งนั้นมากกว่าความดีที่ตนทำไว้ เนื่องจากเป็นคนรังเกียจบาปนั่นเอง ยิ่งในตอนจะตายด้วยแล้ว ความเดือดร้อนใจ เพราะได้ทำบาปไว้เพียงเล็กน้อย กลับเป็นเหตุให้คนบวญคิดถึงมากขึ้น และอาจจะตายไปโดยมีกรรมชั่วเล็กน้อยนั้นเป็นอาสนันกรรมได้ถ้าเขาไม่อาจขจัดความร้อนใจเพราะบาปเล็กน้อยนั้นให้ออกไปก่อนที่จะดับจิต

ดังนั้นเรื่องของบาปบุญ พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า “อย่าไปดูหมิ่นว่าเป็นของเล็กน้อย แล้วจะไม่ให้ผลเพราะฝนตกเพียงทีละหยาด ก็อาจจะเต็มภาชนะได้

ดังนั้น การสั่งสมบาปจึงนำทุกข์มาให้ โดยทำนองเดียวกันถ้าสั่งสมบุญไว้มาก บุญก็จะนำสุขมาให้โดยไม่ต้องสงสัย

การที่ท่านให้สั่งสมบุญให้มาก ก็เพราะว่าเมื่อบุญมีมากพอ ก่อนที่จะตายคนอาจจะใช้การระลึกถึงบุญอันมีปริมาณมากนั้น ทำลายบาป หรือขจัดความคิดถึงบาปเล็กน้อยให้ออกไปจากจิตได้ เหมือนคนใช้น้ำที่มีปริมาณมาก ใส่ลงในภาชนะยาพิษที่มีอยู่เล็กน้อย ให้เสื่อมคุณภาพไปได้ บุคคลผู้ทำบุญก็อาจจะใช้บุญที่ได้ทำไว้มากนั้นมาเป็นอาสนันกรรม หรือเป็นอารมณ์ของจิตใจขณะจนจะตายได้ และเขาก็จะตายด้วยจิตที่ผ่องใส ซึ่งเป็นการแน่นอนว่าเมื่อจิตผ่องใสแล้ว สุกตฺติคือสถานที่ดี ย่อมเป็นที่อุปถัมภ์ในภพต่อไป เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า จิตเต อสงฺกิลฺลฺฐุ สุกตฺติ ปาณฺณิกฺขา เมื่อจิตผ่องแผ้วแล้วสุคติเป็นอันหวังได้

๔. ส่วนตอนสุดท้ายของปัญหาที่เป็นห่วงว่า กรรมอย่างอื่นทั้งดีและชั่วจะหายไปไหนเสีย呢 หากจำเป็นต้องห่วงอะไรไม่ กรรมก็คือกรรม เมื่อคนกระทำความดีแล้วก็ย่อมเป็นของเขาอยู่นั่นเอง เพราะคนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน

และจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม ส่วนจะเร็วหรือช้าก็เป็นเรื่องของกรรมที่ทำไว้ไม่เหมือนกัน บาปกรรมและกุศลกรรมที่ยังไม่ได้ให้ผล ก็ย่อมจะให้ผลในลำดับต่อไปจากอาสันนกรรมนี้

เมื่อว่ากันตามหลักความจริงแล้ว **อาสันนกรรม** ที่เป็นบุญหรือบาปเล็กน้อยนั้น จะให้ผลได้ก็ไม่นานนัก ที่สุดก็ต้องกลายเป็น **อโหสิกรรม** ไป ดังนั้นท่านจึงเปรียบเทียบให้ผลหรือลำดับการให้ผลของกรรมไว้ว่า เปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อตัวโตไล่ทันก่อนก็กัดไปก่อน ตัวโตไล่ทันทีหลังก็กัดทีหลัง ตัวโตที่ไล่จนหมดแรง ก็ต้องเลิกไล่ไป เรื่องของกรรมก็ทำนองเดียวกัน กรรมใดแรงกว่าก็ให้ผลไปก่อน

ส่วนอาสันนกรรม ถึงแม้จะเป็นกรรมไม่แรงมากนัก แต่เพราะอาศัยที่เป็นกรรมเกิดขึ้นในระยะใกล้ตาย จนจิตไปเหนี่ยวมาเป็นอารมณ์ จึงกลับได้ให้ผลก่อน ถ้าอาศัยอุปมาตอนต้น ก็ต้องเปรียบอาสันนกรรมเหมือนสุนัขผอมโซ ไม่ค่อยจะมีแรงมากนัก แต่เมื่อไล่เนื้อ กลับอยู่ใกล้ตัวของเนื้อ จึงมีโอกาสดีกัดเนื้อก่อน แต่ก็คงจะกัดอยู่ได้ไม่นานนัก ในที่สุดก็ต้องปล่อยไป

เรื่องลำดับการให้ผลของกรรมนั้น เป็นเรื่องละเอียด
มากทั้งกล่าวแล้ว การจะพิจารณาหรือศึกษาเรื่องกรรม จึง
ต้องมองกันหลายแง่หลายมุม ท่านจึงให้อุปมาไว้หลายอย่าง
ทั้งได้กล่าวมาแล้ว

และอีกประการหนึ่ง ท่านอุปมาเหมือนการทิ้งสิ่งของ
ต่าง ๆ จากที่สูง ของใดมีน้ำหนักมาก ก็ย่อมจะถึงพื้นก่อน
ส่วนของใดที่เบา ก็ถึงพื้นทีหลัง อุปมานี้อาจใช้ได้เฉพาะกรณี
ของกรรมหนักเท่านั้น

เพราะตามหลักความจริงแล้ว การกระทำบาปหรือ
บุญของคนนั้น ต่างกรรมต่างวาระกัน เหมือนกับการทิ้ง
ของจากที่สูง ที่ต่างเวลากัน ไม่เป็นการแน่เสมอไปว่า ของ
หนักจะถึงพื้นก่อน ถ้าหากว่าของที่เบากว่า ถูกทิ้งมาก่อน
ของหนัก ก็อาจจะถึงพื้นก่อนได้

ในกรณีของกรรมก็เช่นเดียวกัน อาสันนกรรมที่เป็น
กรรมเบา อาจจะให้ผลก่อนได้ ในเมื่อเป็นกรรมที่เกิดขึ้น
ใกล้ตาย ส่วนกรรมอื่นก็ต้องทยอยกันให้ผล เหมือนของที่ทิ้ง
มาจากที่สูงดังกล่าวแล้ว ใครจะถึงก่อนถึงหลังนั้นไม่สำคัญ
แต่ทุกอันต้องถึงพื้นแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย จึงไม่น่าจะเป็น

ห้วงอะไรเลยว่ กรรมที่ท่ทำไว้จะไม่ให้ผล ต้องให้ผลแน่ จะเร็วหรือช้าเท่านั้นเอง

“^๕ ดังนั้น กรรมจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำให้มากไว้
ถ้าหากต้องการได้รับผลดี และการบังเกิดในคติภพที่ดี

ถาม เรื่องก็คือว่ากระผมมีความเห็นว่า ในพระพุทธศาสนา^๖ ท่านไม่นิยมส่งเสริมให้ภิกษุทำนายโชคชะตาราศีกันแต่อย่างใด และรู้สึกว่พระพุทธเจ้าก็ได้เคยตรัสไว้ว่ วิชาไสยศาสตร์หรือหมอดูนั้นเป็นคิรจณานวิชา แต่ถ่ตีความออกไปให้กว้างกว่านี้แล้ว ถ่เราจะพูดว่ คิรจณานวิชานี้ ไม่ได้เจาะจงอยู่กัเฉพาะตำราหมอดู หรือไสยศาสตร์เท่านั้น

แต่วิชาใดก็ตามที่ไมใช่วิชา ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น จากเกิดแก่เจ็บตาย เวียนว่ยอยู่ในวัฏฏสงสารแล้วยอมเป็นคิรจณานวิชา^๗ทั้งนั้น

แม้แต่วิชาเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ ที่เรียน ๆ กันอยู่นี้ วิชาที่จะช่วยให้หลุดพ้นถึงนิพพานได้ก็ยังมีแต่ ชรรมะ และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น”

ตอบ ก่อนอื่นควรเข้าใจคำว่าติรัจฉานเสียก่อน คำว่า ติรัจฉานนั้น ท่านแปลความว่า “การเจริญทางขวาง หรือ ผู้เจริญทางขวาง และไปทางขวาง อีกอย่างท่านแก้ว่า คำว่า ติรัจฉานหมายถึงผู้ที่เป็นอย่างอยู่ด้วยปัจจัย ๓ อย่าง คือ “กาม ภิณ โอน”

เมื่อความหมายของติรัจฉานเป็นอย่างนั้น ก็ควรจะมา พิจารณาถึงวิชา หรืออาชีพที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าเป็น ติรัจฉานวิชาสำหรับ “พระภิกษุ ที่บริโภครักษาอาหารซึ่งเขาให้ ด้วยศรัทธาว่ามีอะไรบ้าง ทรงแสดงไว้ในมัชฌิมคัมภีร์ และมหา คัมภีร์ ในสี่ชั้นวรรคแห่งที่ฌณิกายหลายสูตรด้วยกันว่า

“ภิกษุเว้นขาดจากติรัจฉานกถา เช่น อย่างที่สมณ- พราหมณ์บางจำพวก ฉันทโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยัง ประกอบติรัจฉานกถาเห็นปานนี้คือ พุดเรื่องพระราชา โจร มหาอำมาตย์ กองทัพ ภัย รบ ข้าว น้ำ ผั่ว ที่นอน ดอกไม้ ของหอม ญาติ ยาน บ้านนิคม นคร ชนบท สตรี บุรุษ คนกล้าหาญ ทรอก ทำน้ำ คนที่ล่วงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก ทะเล ความเจริญ และความเสื่อม”

เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยศิริจรรย์วิชา เช่น
 ทายอวัยวะ นิमित อุบาท ฝัน ลักษณะ หนูกัดผ้า พิธี
 บุญไฟ พิธีเบิกแว่นเวียนเทียน พิธีชักเกลบบูชาไฟ พิธี
 เติมน้ำมันบูชาไฟ พิธีเสกเป่าบูชาไฟ พิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำ
 พิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ลักษณะ ที่นา ปลุกเสก
 หมอผี หมอลงเลขยันต์คุ้มบ้านเรือน หมองู หมอยาพิษ หมอ
 แมลงป่อง หมอรักษาแผลหนูกัด หมอทายเสียง นก กา อายุ
 เสกกันลูกศร ทายเสียงสัตว์”

“เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิด ด้วยศิริจรรย์วิชา
 เช่น ทายลักษณะแก้วมณี ไม้พลอง ผ้า ศาสดา ตาบ ศร
 ธนู อาวุธ สตรี บุรุษ กุมาร กุมารี ทาส ทาสี ช้าง ม้า
 กระบือ โคอุสสะ โค แพะ แกะ ไก่ นกกระทา เหี้ย ตุ่น
 เต่า มฤค”

“เว้นการเลี้ยงชีพด้วยศิริจรรย์วิชาดังต่อไปนี้ คือดู
 ฤกษ์ยามตราทัพว่าพระราชาจะยกออก ไม่ยกออก พระราชา
 ภายในจะยกเข้าประชิด พระราชาภายนอกจักถอย พระราชา
 ภายนอกจักยกเข้าประชิด พระราชาภายในจักถอย พระราชา

ภายในจกมีชัย พระราชาภายนอกจกปราชัย พระราชาภายนอก
จกมีชัย พระราชาภายใน จกปราชัย องค์กรนั้นจกแพ้ องค์กรนี้จะ
ชนะ”

ต่อไปเป็นการกล่าวถึงเรื่องการเลี้ยงชีพด้วยวิชาจักรวาล
วิทยา เช่น พยากรณ์ว่าจกมีจันทร์คราสเป็นต้น รวมว่าเป็น
วิชาเกี่ยวกับอุนิยมวิทยา

จากนั้นกล่าวถึงการเลี้ยงชีพด้วยวิชาบางอย่าง เช่นการ
ทายว่า จกมีฝนดี ฝนแล้ง ข้าวปลาหาได้ง่าย หาได้ยาก
จกมีความเกษม จกมีภัย จกเกิดโรค จกไร้โรค นับคะแนน
คำนวณ นับประมวล แต่งกาพย์ โลกยตศาสตร์”

“เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพด้วยคิรัจฉานวิชาดังต่อไปนี้
ให้ทุกข์อวมงคล วิวาหมงคล เรียงหมอน หย่าร้าง เก็บ
ทรัพย์ จ่ายทรัพย์ ตูโชคตี เเคราะห์ร้าย ใหยามคงครรภ์
ร้ายมนต์ให้สิ้นกระต้าง คางแข็ง มือสั้น ไม่ให้หูได้ยินเสียง
เป็นหมอทรงกระจก ทรงหญิงสาว ทรงเจ้า บวงสรวงพระ-
อาทิตย์ ท้าวมหาพรหม ร้ายมนต์พ่นไฟ พิธีเชิญขวัญ ทำพิธี
บนบาน แก่นบน ร้ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันเรือน ทำ
กะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลูก

เรือน บวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมันต์ พิธีบูชาไฟ ประยูร
 สรรอก ยาถ่าย ยาถ่ายโทษ เบื้องบน ยาถ่ายโทษเบื้องล่าง ยาแก้
 ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู ประยูรยาตา ยานัตถ์ ยาตากัด ยาทา
 สมาน บ้ายาตา ทำการ ผ่าตัด รักษาเด็ก ใส่ยา ชะแผล”

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นวิชาอาชีพรที่ถือว่าเป็นคิรัจฉาน
 วิชา และคิรัจฉานอาชีพร “สำหรับพระที่บริภคปจัจยที่
 ชาวบ้านให้ด้วยศรัทธา”

วิชาเหล่านี้ได้ครอบคลุมวิชาทั่วไปในโลกก็จริง แต่
 สำหรับพระแล้ว ถ้าศึกษาวิชาเหล่านี้ และใช้วิชาเหล่านี้
 ย่อมถือว่าเป็นคิรัจฉานวิชา และคิรัจฉานอาชีพรสำหรับท่าน

แต่พระวาส คือผู้ครองเรือนย่อมไม่อยู่ในข่ายนี้ “เพราะ
 สำหรับพระวาสนั้น ไม่ว่าวิชาใดก็ตามที่เรียน และใช้ในทาง
 ที่เป็นสุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ” ย่อมถือได้ว่าเป็น
 สัมมาอาชีพรสำหรับเขาเหล่านั้น ดังนั้นเราจะพบว่า กสิกรรม
 พานิชกรรม โครภจกรรม อันเป็นธรรม จึงเป็นสัมมาชีพร
 สำหรับชาวบ้าน แม้อาชีพรอื่นก็เช่นกัน “ถ้าว่างอยู่บนรากฐาน
 แห่งศีลธรรม และกฎหมาย” คือไม่ผิดทั้งกฎหมายและ
 ศีลธรรมแล้ว ถือว่าใช้ได้

เรื่องจิรจ্ঞานวิชาเหล่านี้ทรงแสดงสำหรับพระเท่านั้น
ไม่ได้หมายถึงฆราวาสด้วย ดังนั้นเราจะพบว่าใน วิทยุธรรม-
มิกัตถประโยชน์ ที่ทรงสอนให้คนมี

อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยัน ใน
การประกอบกิจการงานเป็นต้น

อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์เป็นต้น
ที่ตนหามาได้

กถยาณมิตตตา การคบคนดีเป็นมิตร

และสมชวิตา การเลี้ยงชีพพอสมควรแก่กำลังทรัพย์
หามาได้ ถือว่าใครปฏิบัติได้ก็เป็นการปฏิบัติธรรม และธรรมะ
เหล่านี้ก็ไม่ถึงนิพพาน จึงเป็นอันกล่าวได้ว่า “ความสมควร
สำหรับพระกับฆราวาสบางอย่างย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมี
เพศต่างกัน”

เราจึงไม่อาจจะกล่าวได้ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย
ประวัติศาสตร์เป็นต้นว่า เป็นจิรจ্ঞานวิชาสำหรับฆราวาส ใน
เมื่อเขายังไม่ทำอะไรผิดศีลธรรมและกฎหมาย

แต่สำหรับพระแล้ว วิชาเหล่านี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็น
จิรจ্ঞานวิชา “แน่นอน”

หากว่าพราวาสใช้วิชาไปในทางผิดกฎหมายและศีลธรรม การเรียนและอาชีพเหล่านั้น พอจะกล่าวได้ว่าเป็นคิรัจฉานวิชา และคิรัจฉานอาชีพสำหรับเขา ทั้งนี้เพราะเป็นการกระทำที่มุ่ง “กาม กิน นอน” โดยหันหลังให้ศีลธรรม ทั้งเป็นการขัดขวางความเจริญของสังคมแห่งคนดี จึงเป็นความเจริญในทางขวางเข้าลักษณะของคิรัจฉานอยู่บ้าง

ปัญหานี้จึงไม่ใช่เรื่องที่ควรคิดมากแต่ประการใด “ในเมื่อเรามีความสุจริตใจ บริสุทธิ์ใจ และยังไม่ทำอะไร ผิดกฎหมายและศีลธรรม เรายังห่างไกลจากการกระทำแบบ แบบคิรัจฉานอยู่” และโปรดเข้าใจว่าคำว่าคิรัจฉานในศาสนา นั้นไม่หยาบคายเหมือนความเข้าใจของคนทั่วไปเพียงแต่มีความหมายถึงกล่าวแล้วเท่านั้นเอง

ถาม “ธรรมะในพระพุทธศาสนา ที่จัดว่าเป็นเครื่อง ช่วยสังคมโดยตรง มีบ้างไหม ท่านสอนว่าอย่างไรและในปัจจุบันนี้ได้นำมาสั่งสอนให้เกิดผล จนสังคมยอมรับว่า นี่เป็น ผลแห่งธรรมะในพระพุทธศาสนาบ้างไหม ?

ตอบ — ปัญหาข้อนี้ ผู้ถามต้องการทราบหลายเรื่องหลายตอน จึงขอแยกตอบเป็นตอน ๆ ไป

ตอนแรกที่ถามมาว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนาที่จัดว่าช่วยสังคมโดยตรง มีบ้างไหม ข้อนี้ว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว

ธรรมะในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เป็นเครื่องช่วยสังคมโดยตรงทั้งหมด

ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ? ถ้าได้ศึกษามูลเหตุแห่งการออกบวช และการตัดสินพระทัยสอนธรรมะของพระศาสดาหลังจากพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว หรือก่อนตรัสรู้ก็ตามจะเห็นว่าพระองค์มีพระพุทธประสงค์จะช่วยสังคม เพราะทรงเห็นว่าสังคมเต็มไปด้วยความยุ่งยาก มีความทุกข์นานาประการ

และตลอดพระชนมายุของพระองค์ ก็ทรงสั่งสอนและบัญญัติธรรมวินัย เพื่อเป็นเครื่องช่วยสังคมทั้งนั้น แต่เพราะอาศัยที่สังคมมีหลายชั้น เพราะคนเรานั้นย่อมแตกต่างกันมากบ้าง น้อยบ้าง โดยเฉพาะในเรื่องสติปัญญาและบารมี ที่จะทำให้เป็นประโยชน์แก่ตน ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม

ดังนั้นธรรมะจึงมีมากมาย เพื่อให้เหมาะสมแก่ชั้นแห่งสติปัญญาบารมีของคน และเป็นเครื่องช่วยสังคมโดยตรงทั้งนั้น ไม่มีข้อไหนเลยที่ช่วยสังคมโดยอ้อม จะมีปัญหาอยู่แต่เพียงว่าจะช่วยสังคมไหนเท่านั้น

ที่คนบางคนคิดว่าธรรมะบางข้อไม่เหมาะแก่สังคมบางสังคม เลยคิดเลยไปว่า ธรรมบางอย่างเป็นเครื่องช่วยสังคม บางอย่างไม่เป็นเครื่องช่วยสังคม ทั้ง ๆ ที่ธรรมะทุกข้อ เป็นเครื่องช่วยสังคมให้ประสบความสำเร็จ พ้นจากความทุกข์ทั้งนั้น เริ่มจากทุกข์ชั้นธรรมดาสามัญ จนถึงพ้นทุกข์ได้เด็ดขาดไม่ต้องทุกข์อีกต่อไป แต่จะยกตัวอย่างเฉพาะที่แก้ทุกข์ในสังคมทั่วไป มาแสดงสักเรื่องหนึ่ง

วิธีการที่จะใช้ธรรมะเป็นเครื่องช่วยสังคม ตามแบบของพระพุทธศาสนานั้น ก่อนอื่นท่านให้ทุกคนแก้ที่ตนเองก่อน เพราะสังคมก็คือคนหลายคน เมื่อในคนหลายคนเหล่านั้น แต่ละคนได้แก้หรือปรับตนเองมาดีแล้ว ก็จะเป็นการช่วยให้สังคมที่อยู่อาศัยกัน เป็นสังคมที่ดี

ข้อนี้พึงเห็นเวลานายช่างเขาจะบูรณะถาวรณารัตนก่อนที่จะนำกระดานแต่ละแผ่นมาบูรณรวมกัน เขาจะตกแต่งกระดาน

เหล่านั้นเสียก่อน มีการปรับท่านทุกท่านให้เสมอเป็นต้น เมื่อเวลานำมาปรวบรวมกัน จะดูสวยงามเข้ากันได้สนิท

การใช้ธรรมะเป็นเครื่องช่วยสังคัมก็เช่นเดียวกัน ท่านให้ทุกคนปรับตัวเองให้ดีเสียก่อน เหมือนการตกแต่งกระดานแต่ละแผ่นของนายช่าง เช่น สอนให้พ่อทำหน้าที่ของพ่อให้ดี ลูกทำหน้าที่ของลูกให้ดี ภรรยาให้ทำหน้าที่ของตนให้ดี เมื่อดีกันหมดทุกคนก็เป็นครอบครัวดี แม้ในหน้าที่อื่น ๆ เช่น เป็นพลเมืองของประเทศ เป็นศาสนิกในศาสนา เป็นมนุษย์ในสังคมของมนุษยชาติเป็นต้น

ท่านก็ให้หลักสำหรับปฏิบัติไว้แต่ละหน้าที่ เพื่อให้สังคัมแต่ละสังคัม ไม่ว่าจะเป็นสังคัมเล็กหรือสังคัมใหญ่ อยู่กันอย่างมีความสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน เช่น สังคัมของพระภิกษุสามเณร นอกจากจะมีธรรมะเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติแล้วท่านยังได้บัญญัติวินัยเพื่อให้อยู่กันอย่างมีระเบียบแบบแผน แม้สังคัมของอุบาสกอุบาสิกา ท่านก็มีศีลอันเป็นระเบียบวินัยสำหรับเป็นหลักปฏิบัตินอกเหนือไปจากธรรมะอีกเช่นเดียวกัน

ในส่วนของสังคมมนุษย์ ท่านก็ให้หลักศีลห้าประการไว้ จุดมุ่งหมายก็คือต้องการให้สังคมมนุษย์ เป็นสังคมที่ไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน รู้จักเคารพในทรัพย์สิน และบุตรภรรยาของสามีของกันและกัน จะพูดจากันด้วยความจริงใจ ไม่หลอกหลวงกัน และให้ทำอะไรอย่างมีสติ

คำสอนเหล่านี้ เรามีสอนกัน และเน้นให้คนตระหนักกันอยู่เป็นประจำ ส่วนผลที่จะได้มากน้อยเพียงไรนั้น เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่จุดมุ่งหมายในการสั่งสอนท่านก็ต้องการที่จะให้ได้ผลสมบูรณ์กันทั้งนั้นเหมือนหมอที่เยียวยาคนป่วย จุดมุ่งหมายก็ต้องการให้หายป่วยทั้งนั้น แต่เมื่อหายบ้าง พอบรรเทาโรคได้บ้าง และตายกันไปบ้างซึ่งก็เป็นเรื่องที่ช่วยอะไรกันไม่ได้

เพราะหมอก็ดู ผู้สอนธรรมะและพระพุทธเจ้าก็ต่างคนต่างก็ได้นำหนทางของตนอย่างดีที่สุดแล้ว

ผลของธรรมะที่เห็นได้ในปัจจุบันนี้มีมากเหลือเกิน เช่น เรามีเด็กส่วนมาก ที่มีสมาธิมาก รู้จักที่สูงที่ต่ำ คนไทยโดยทั่วไปมีเมตตาต่อคนอื่น การรู้จักอดทนและไม่แตกตื่นอะไรจนเกินไป รู้จักช่วยเหลือกันเมื่อคนอื่นประสบทุกข์ คน

ส่วนมากยั่วยุจกัยับยั้งซึ่งใจ ไม่รู้อำนาจของความชั่วเป็นต้น
เป็นผลของกรรมะทั้งนั้น ไม่ว่าใครจะยอมรับหรือไม่ยอมรับก็
ตาม แต่ความจริงก็ย่อมเป็นความจริง

ตอนสุดท้ายของปัญหาที่ว่า จนสังคมยอมรับว่าเป็น
ผลของกรรมะนั้น ปัญหาเกิดขึ้นว่าสังคมไหน ถ้าเป็นสังคม
ของคนที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อาจจะไม่ยอมรับก็ได้ แต่ถ้า
เป็นสังคมของบัณฑิตคือคนฉลาดแล้ว เขาย่อมรู้ได้เป็นอย่างดี
ว่า อะไรเป็นผลของอะไร ตลอดจนคุณลักษณะพิเศษต่าง ๆ
ของคนไทย ซึ่งเป็นสังคมพุทธส่วนมาก ที่ปรากฏเป็นช่วยยก
ย่องกัน และสร้างความประทับใจให้แก่แขกบ้านแขกเมือง ถ้า
เรามองให้ซึ่งลงไปแล้วจะเห็นว่า นี่แหละเป็นผลของกรรมะ
ที่ได้รับการสั่งสอนแนะนำกันมา จนฝังแน่นอยู่ในจิต ได้
กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติของคนไทย มาตั้งแต่โบราณ
กาล ถึงแม้ว่าบางคนจะปฏิเสธความจริงข้อนี้ แต่หาได้ทำให้
ความจริงกลายเป็นความไม่จริงไปได้ไม่

ถาม “ในขณะที่โลกกำลังวุ่นวายอยู่เช่นนี้ ธรรมะในพระ
ศาสนาจะช่วยโลกได้อย่างไรบ้าง และคนจะทำการอย่างไรธรรมะ
จึงจะช่วยเขาได้อย่างแท้จริง” ขอฟังคำอธิบาย

ตอบ “สำหรับปัญหาข้อนี้ เราอาจจะแยกประเด็น
ออกพิจารณาเป็นสามประเด็นด้วยกัน คือ

๑. โลกปัจจุบันกำลังวุ่นวายจริงหรือไม่ ?
๒. ธรรมะในทางพระศาสนาจะสามารถช่วยโลกอัน
กำลังวุ่นวายได้อย่างไรหรือไม่ ?
๓. ธรรมะจะช่วยได้ทุกคนหรือว่าเฉพาะคน และจะ
ช่วยได้โดยวิธีอย่างไร ?

ประการแรก ถ้าพูดถึงความวุ่นวายของโลกกันแล้ว
โลกไม่เคยปรากฏว่าไม่มีความวุ่นวายเลย จะมีได้ก็แต่เพียง
วุ่นวาน้อยลงเท่านั้น แม้ในสมัยพระพุทธกาลก็วุ่นวายเหมือน
กัน การออกบวชของพระพุทธเจ้าและพระสาวก มลเหตุก็มา
จากต้องการจะหนีความวุ่นวายในโลกนั่นเอง จนถึงกับสาวก
บางท่าน ต้องเดินออกจากบ้านพร้อมกับบ่นไปพลางว่า

“ที่วุ่นวายหนอ ที่นิจจังของหนอ”

แม้พระพุทธภษิต ก็มีเป็นจำนวนมาก ที่ทรงแสดง
ถึงความวุ่นวายของโลกไว้ เช่น ตรัสว่า

“ท่านทั้งหลายจะมีวุ่นเร้งเฟลิดเฟลิดอะไรกันเล่า
ในเมื่อโลกกำลังวุ่นวายและถูกห่อหุ้มอยู่ด้วยความมืดบอด
ทำไมไม่ช่วยกันหาประตูที่ปสำหรับส่องทางชีวิตเล่า”

และแม้ในที่อื่นก็มีการกล่าวถึงเรื่องความวุ่นวายของโลกไว้เป็นอันมาก จึงเป็นการแสดงว่า โลกหาได้วุ่นวายแต่เพียงปัจจุบันเท่านั้นไม่ ที่แท้แล้วโลกได้เคยวุ่นวายมาแล้ว กำลังวุ่นวายอยู่อีกในปัจจุบัน แม้ในอนาคตก็จะวุ่นวายเช่นเดียวกัน

ปัญหาจึงมีต่อไปว่า ความวุ่นวายทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้เกิดจากอะไร ก็อาจจะได้คำตอบว่า เพราะโลกนี้เต็มไปด้วยปฏิกชน ที่ยังตกอยู่ภายใต้การบงการของกิเลสตัณหาและที่ร้ายที่สุดคือคนส่วนมากมักจะทำอะไร ไปตามอำนาจของมันด้วย แทนที่จะหันมาใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต

คือสรุปว่า คนเราใช้อารมณ์ที่เกิดจากอำนาจของกิเลสมากกว่าการใช้เหตุผล ในการกระทำงาน และการดำเนินชีวิต เป็นต้น ความวุ่นวายทั้งหลายจึงหาทางจบสิ้นไม่ได้และผู้บัญชาการใหญ่ทั้งสามนั้นก็คือ

ความโลภ อยากได้จนเกินพอดี เป็นเหตุให้ประพฤติดุศีลธรรม

โทสะ ความประทุษร้าย ในทรัพย์สิน บุตรภรรยา
อิสราภาพและเสรีภาพ ตลอดจนถึงความสุขของกันและกัน

และความหลง ไม่รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ตลอดจน
ถึงไม่รู้ หรือถึงรู้ก็ไม่ยอมรับสภาวะความเป็นจริงของสัตว์และ
ชีวิต ว่าภาวะอันแท้จริงเป็นอย่างไร ความวุ่นวายจึงหาที่สุด
ไม่ได้

ประการที่สอง เมื่อเป็นเช่นนี้มาถึงปัญหาที่ว่าธรรมะ
ในทางพระศาสนาจะสามารถช่วยโลก ได้อย่างไรหรือไม่

ขอตอบว่าได้อย่างแน่นอน

เพราะว่าหลักธรรมในทางพระศาสนานั้น เป็นผลงาน
อันเกิดจากการค้นคว้า เพื่อแก้หรือควบคุมความวุ่นวายของโลก
โดยตรง และเคยใช้ปรากฏผลมาแล้วมากมายปัญหาจึงอยู่ที่ชาว
โลกจะทำการอย่างไร พระธรรมจึงจะช่วยโลกได้ จึงมาถึงประเด็น
ของปัญหาตอนที่สาม

ประการที่สามว่า ธรรมะจะช่วยได้เฉพาะคนหรือทุกคน
และจะช่วยได้โดยวิธีอย่างไร ?” เรื่องธรรมะจะช่วยได้ก็คนนั้น
จะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าธรรมะไม่ใช่ หน่วยกุกัย ที่ใครไปตก
อยู่ที่ไหนจะไปยกประคองขึ้นมาได้

แต่ธรรมเป็นเหมือนยาที่สูงด้วยคุณภาพ พระ-
พุทธเจ้าเป็นเพียงแต่ผคนพบยา แล้วมาบอกแก่คน

ทั้งหลาย ชาวโลกทุกคนจึงเป็นเหมือนคนป่วย เมื่อ
ทราบว่ายานนั้นแก้โรคอะไรแล้ว ก็ต้องนำยานั้นไปรับ
ประทาน โรคจึงจะหาย

ยาช่วยคนกินยาให้หายจากโรคได้ฉับไฉ

ธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ก็จะช่วยให้สำหรับ
ทุกคนที่ปฏิบัติตามนั้น

คือชาวโลกทุกคน จะต้องหันมาใช้เหตุผลในการดำเนิน
ชีวิต มากกว่าที่จะใช้อารมณ์ มีความเมตตาต่อกันและกัน
ให้มาก ขจัดความเห็นแก่ตัวและพวกพ้องของตัวให้น้อยลง
ปลุกฝังความรักหมักรักคณะในทางที่ถูก สำนึกถึงความรับผิดชอบ
ในเมื่อจะกระทำอะไรก็ตาม ทั้งที่เป็นส่วนตัว และเกี่ยวข้องกับ
คนอื่น ละเว้นไม่กระทำการอันใดที่เป็นการยังตนเองหรือผู้อื่น
ให้เดือดร้อน

มีความละเอียดแก่ใจในการกระทำผิด และหาละทิ้ง
ต่อความผิดก่อปรด้วยการใช้สติปัญญา เป็นประทีปนำทางชีวิต
ก็อาจที่จะบรรเทาความวุ่นวายของโลกได้เป็นอย่างมาก

แต่จะแก้ให้หายเลยนั้น ย่อมเป็นไปได้ ในเมื่อโลก
ยังเป็นโลกของคนมีกิเลส การแก้ปัญหามิทางพระพุทธศาสนา

นั้น ทุกคนจะต้องแก้กันที่ตนเอง เมื่อทุกคนเป็นคนดีแล้วส่วนรวมก็จะดีไปเอง

ถาม “การที่คนเราทำความดี เพื่อต้องการที่จะให้คนอื่นยกย่องว่าเป็นคนดี จะเรียกว่าเป็นการทำความดีหรือไม่ ?

ตอบ - การที่จะมาพูดว่า การกระทำความดีเพื่อต้องการให้คนอื่นยกย่องนั้น จะเรียกว่าเป็นการกระทำความดีหรือไม่ ตอบได้ว่าเป็นการกระทำความดีเหมือนกัน เพราะตอนต้นของปัญหาก็ได้บอกอยู่แล้วว่าทำความดี ก็ต้องเป็นความดีอยู่นั่นเอง แต่รู้สึกว่าย่ปัญหาคงจะไม่มีเท่านั้น คงจะต้องการทราบอธิบายอะไรบ้าง จึงขอเสนอหลักการบางอย่างเกี่ยวกับการทำความดี เพื่อพิจารณาบางประการเนื่องจากคำว่า “ทำความดีนั้น” มีความหมายกว้างเหลือเกิน เพราะว่าใครจะทำอะไรก็ได้ ถ้าไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เดือดร้อนแล้ว ก็จัดได้ว่าเป็นการทำความดีได้ทั้งนั้น ดังนั้นการทำความดีอาจจะเริ่มจากการกวาดบ้าน ไปจนถึงการบำเพ็ญความดีเพื่อการบรรลุผล อันเป็นอุทิศคติในทางพระพุทธศาสนา

แต่ว่า เมื่อเรามาพูดถึงขั้นของการกระทำแล้ว อาจจะแบ่งได้เป็นชั้น ๆ ดังนี้ คือ

๑. การทำความดี เพราะตนเห็นว่าดี คือตนชอบและพอใจอย่างไร และเห็นว่าอะไรดีก็ทำลงไป เป็นการทำของบุคคลที่ถือตนเองเป็นใหญ่ การทำอะไรตามความคิดของตนเองนั้น อาจจะขัดโลกและขวางธรรมชั้นมากก็ได้ จึงออกจะเป็นการทำที่เสี่ยงต่อความผิดอยู่มาก

๒. การทำความดี ตามความนิยมชมชอบของชาวโลกเขา เมื่อห่มมากเขาเห็นว่าการกระทำอย่างนี้ดี ก็ทำตามเขาไป หรือว่าถ้าไม่ทำก็กลัวเขาจะนิินทา หรือไม่อย่างนั้น ก็ทำเพื่อแสวงหาชื่อเสียง หรือต้องการให้คนอื่นเขายกย่อง อย่างในปัญหา^๕ ก็เป็นการทำความดีอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งออกจะเป็นการเสี่ยงต่อการผิดจากธรรมะได้เหมือนกัน

เพราะว่าสังคมคนนั้น ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่ การยกย่องคนทำความดี หรือมาตรฐานแห่งความดี ก็ย่อมจะแตกต่างกัน

บางทีการกระทำบางอย่าง คนพวกหนึ่งยกย่อง แต่คนอีกพวกหนึ่งอาจจะตำหนิก็ได้ เพราะเราไม่มีอะไรเป็นหลักสำหรับวัดความเห็นของคนมาก ๆ ได้

อีกประการหนึ่ง ผู้ที่ทำความดีเพียงเพื่อต้องการให้คนอื่นเขายกย่องว่าเป็นคนดีนั้น แสดงว่าหาได้ทำด้วยความนิยมความดีหรือทำเพราะนิสัยใจดีไม่ หากทำไปเพราะต้องการความยกย่องสรรเสริญจากคนอื่นเท่านั้น เมื่อมองโดยมุมกลับแล้ว ทำให้เข้าใจได้ว่า

“คนที่ทำความดีเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวนี้ ถ้าหากไม่มีใครยกย่อง เขาอาจจะไม่ทำความดีก็ได้ หรือร้ายไปกว่านั้น ถ้าหากว่าในลับตาคน หรือไม่มีใครรับรู้การกระทำของตน เขาอาจจะทำความชั่วก็ได้”

ถ้าเป็นนักเรียนก็จะขยันแต่ต่อหน้าครู เป็นพนักงานบริษัทหรือข้าราชการก็จะทำงานเพียรเพื่อเป็นการเสนอหน้า ต่อผู้บังคับบัญชาเท่านั้น เขาอาจจะเป็นคนอย่างที่กำลังเพียรว่า “ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโกกได้”

การกระทำความดีแบบนี้ ถึงแม้ว่าจะเรียกว่าเป็นการกระทำความดี แต่ก็ยังมีข้อที่ควรคำนึงอยู่หลายประการดังกล่าวนั้นแล้ว เพราะผู้ทำไม่ทำเพราะนิยมความดีด้วยใจจริง

๓. การทำความดี เพื่อความดี หมายถึงการทำความดีที่อาศัยหลักศีลธรรมเป็นมาตรฐาน คือถ้าหากว่าเป็นการไม่

ผิดศีลธรรมแล้ว คนเหล่านั้นพร้อมที่จะทำ ไม่ว่าใครจะยกย่องหรือไม่ก็ตาม เรียกว่าถ้าเป็นการถูกต้องตามธรรมแล้ว เขาจะทำทันที เข้าทำนองของคนที่สามารถปีดทองหลังพระได้ เป็นการทำให้เกิดขึ้นจากการนิยมในความดี โดยไม่ติดใจต่อความสรรเสริญเป็นต้น นี่เป็นการทำความดีที่แท้จริง

ถาม “คนที่ เป็นพุทธศาสนิกชน ควรจะมีหลักธรรมอะไรบ้างเป็นข้อปฏิบัติ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นศาสนิกชนที่แท้จริง ขอให้ เป็นหลักธรรมที่ไม่ยากแก่การปฏิบัติจนเกินไป”

ตอบ — ขอแยกตอบเป็นประเด็น ๆ ไปดังนี้

ประเด็นแรก คนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรจะมีหลักธรรมอะไรบ้างเป็นข้อปฏิบัติ สำหรับประเด็นนี้ คำว่าคนที่ เป็นพุทธศาสนิกชนนั้น ย่อมเป็นการกล่าวครอบคลุมไปถึงทุกคนที่เป็นพุทธบริษัททั้งสี่ คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา

แต่เจ้าของปัญหาใช้คำว่า คน น่าจะเป็นการหมายเอาเพียงอุบาสกและอุบาสิกาเท่านั้น เพราะตอนต่อไปยังมีการขอให้ เป็นธรรมะที่ไม่ยากเกินไปด้วย

เรื่องหลักธรรมสำหรับประพฤติปฏิบัติของท่านที่เป็น
พุทธศาสนิกชนนั้น ไม่ใช่ควรจะมี แต่จำเป็นที่จะต้องมี
เดียว เพราะการปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนานั้น ๆ ย่อม
เป็นเครื่องหมายบอกว่า ใครนับถือศาสนาอะไร และยังได้ชื่อ
ว่าเป็นการปฏิบัติ ตามจุดหมายหมายของศาสนาในศาสนานั้น ๆ
ด้วย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว พระบรมศาสดาทรง
เน้นหลัก

ให้ศาสนิกปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ มากกว่า
ที่จะมาไหว้ ๆ กราบ ๆ หรือบูชาด้วยอามิสอย่างอื่น และ
การปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์นี้ ตรัสว่าเป็นธรรม
ทายาทโดยแท้ด้วย

ดังนั้นการที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริง จึง
จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะ อันเป็นคำสั่งสอนของพระ-
ศาสดา ด้วยความเคารพ และเล็งเห็นถึงผลอันจะเกิดมีจากการ
ปฏิบัตินั้น

ประเด็นที่สอง ท่านเจ้าของปัญหาต้องการหลักธรรม
ซึ่งไม่ยากจนเกินไป และทั้งอาจจะทำให้เป็นพุทธศาสนิกชน
ที่ดีได้ จึงขอเสนอธรรมะบางประการ ซึ่งทรงแสดงไว้สำหรับ
อุบาสกอุบาสิกาโดยเฉพาะคือ

๑. ต้องเป็นผู้มี **ศรัทธา** คือ **ความเชื่อ** อันได้แก่ การเชื่อในหลักของกรรม คือ

เชื่อหรือยอมรับว่าการกระทำทุกอย่างนั้นมีอยู่ และทุกคนที่ทำอะไรลงไปแล้ว เขาจะต้องเป็นเจ้าของการกระทำอันนั้นแต่ผู้เดียว ไม่ว่าการกระทำอันนั้นจะเป็นการกระทำดีหรือชั่วก็ตาม และเมื่อมีการกระทำเกิดขึ้น ผลของการกระทำนั้นก็จะต้องติดตามมา

ถ้าเป็นการกระทำดีก็จะได้รับผลของความดีอันนั้น ถ้าเป็นการกระทำชั่ว ก็ต้องได้รับผลชั่ว และผู้กระทำความนั้นจะต้องเป็นเจ้าของผลกรรมที่ให้ผลออกมา นั้น ไม่ว่าจะออกผลมาในลักษณะไหนก็ตาม

ทุกคนไม่ว่าจะรู้อะไรได้ทั้งหมด โดยเฉพาะเรื่องความสลับซับซ้อนของกรรม และความละเอียดของธรรมะ เมื่อเราไม่ว่าจะทำอย่างอื่นได้ดีไปกว่า ก็ต้องอาศัยตถาคตโพธิสัทธา คือ เชอ^๕บ^๕ัญญา เกร^๕อง^๕ตร^๕ัส^๕ฐ^๕ของพระพุท^๕ธเจ้า เพื่อป้องกันไม่^๕ให้^๕ม^๕ีการ^๕ลง^๕ผิด^๕ลง^๕ถูก^๕ หรือ^๕ไขว่^๕กว่า^๕อย่าง^๕ขาด^๕จุด^๕หมาย

๒. จะต้องเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ คือตนสมาทานศีลอันใด ก็พยายามรักษาศีลที่ได้สมาทานมาแล้วนั้นไว้ให้สมบูรณ์ จนถึงกับทำให้ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วก็ตำหนิตนในเรื่องของการรักษาศีลไม่ได้

๓. ไม่เชื่องคลตืนข้าวต่าง ๆ อันขาดเหตุผลที่พอจะเชื่อได้ และไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ ในเมื่อได้กระทำตามลงไป ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็น ปญฺญอจรรรม คือทำให้แน่นเข้าไปโดยใช่เหตุ

และยิ่งเชื่อมากก็ยิ่งห่างไกลจาก **สัจธรรม** ออกไปทุกที เช่นเรื่องผีหลวง หลาวเหล็ก ฤกษ์ยามาที่เป็นต้น โดยหันมาเชื่อกกรรม คือการกระทำ

เมื่อทำดีตอนเช้าก็เชื่อว่าตอนเช้านี้ดี แม้ในตอนเย็นเที่ยง กลางคืน ก็นัยเดียวกัน เมื่อกระทำดีเวลาใด เวลาหนึ่งก็เชื่อว่า ฤกษ์ดี ยามดี ขณะดี วันดี โดยไม่ต้องมารออะไรอยู่ให้เข้าไปเปล่า ๆ

๔. ไม่กระทำการที่เรียกว่าบุญ นอกวิธของพระพุทธศาสนา เช่นการฆ่าสัตว์เพื่อเซ่นสรวงบูชา สิ่งที่น่าใจกันว่า ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

๕. แสวงหาบุญหรือบำเพ็ญบุญ ในขอบข่ายที่ทางพระพุทธศาสนาสอนไว้ว่า เป็นการกระทำบุญเท่านั้น เช่น ให้ทาน แก่คนที่ควรให้ รักษาศีล เจริญภาวนา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ การแสดงความยินดี เมื่อคนอื่นเขาทำดี ฟังธรรม แนะนำคนอื่นเมื่อพอจะแนะนำได้เป็นต้น

หลักธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ ท่านเรียกว่าเป็นสมบัติของอุบาสก หรือธรรมสำหรับพุทธศาสนิกที่เป็นผู้ครองเรือน เมื่อปฏิบัติได้ก็ชื่อว่าพอเพียงที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ทั้งไม่เป็นการยากเกินไปที่จะปฏิบัติอีกด้วย

ถาม “ที่ว่าธรรมะในพระพุทธศาสนา สอนคนให้เป็นเทวดานั้นมีความมุ่งหมายเพียงไร เพราะถ้ามุ่งเอาเทวดาในชาติหน้า ก็จะเลื่อนกลางเต็มที ขอคำอธิบาย

ตอบ คำถามนี้ ย่อมเป็นการแสดงว่าท่านเจ้าของปัญหาไม่เชื่อว่า เทวดาในชาติหน้ามี หรือว่าการที่คนจะเกิดเป็นเทวดาในชาติหน้านั้น ย่อมไม่อาจเป็นไปได้ หรือแม้จะเป็นไปได้ก็ออกจะเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ เพราะใช้คำว่าเลื่อนกลางเต็มที

ดังนั้นก่อนที่จะตอบปัญหาข้อนี้ ใครจะกล่าวถึงจุดหมายในการสอนธรรมะ ของพระพุทธเจ้าเสียก่อน ถ้าเราได้ศึกษาให้ทราบโดยละเอียดแล้ว จะเข้าใจได้ทันทีว่า การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการกล่าวถึงความจริงที่มีอยู่เป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นการสอนแบบที่นึกเอาว่า น่าจะมี น่าจะเป็น อย่างนั้นอย่างนี้

เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ความจริง และในการสอนนั้นก็มุ่งสอนแต่ความจริง ที่มีประโยชน์ และเป็นสิ่งหรือสภาวะที่ดีเท่านั้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ความทุกข์ของคน

เริ่มแต่ความทุกข์ขั้นธรรมจาสามัญ อันคนจะต้องประสบในปัจจุบัน ทุกข์อันจะมีในกาลภายหน้าตลอดถึงชาติหน้า และการขจัดทุกข์ให้หมดสิ้น อันเป็นอุดมคติในทางพระพุทธศาสนา”

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์อันคนจะพึงได้จากพระพุทธศาสนา ก็คือประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างสูงสุด คือการหมดสิ้นกิเลสตัณหา อันเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ และการเวียนว่ายตายเกิด อย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น ในสังสารวัฏอันหาที่

สุดไม่ได้ ในการสั่งสอนทั้งหมด พระพุทธเจ้าทรงทำเพื่อ
โลกโดยแท้จริง และไม่ต้องการการตอบแทน ที่เป็นวัตถุ
สิ่งของอะไรจากโลก

ดังนั้นจึงเป็นการยืนยันหรือแน่ใจได้เลยว่า ท่านผู้มาก
ด้วยความรู้ มีพระขันธสันดานอันบริสุทธิ์ และเพียบพร้อม
ด้วยปัญญาเช่นพระพุทธเจ้า จะไม่นำสิ่งที่ไม่จริง และไม่
เป็นประโยชน์แก่โลก มาสั่งสอนเป็นแน่ ทั้งนี้จะต้องมีพื้นฐานอยู่
ที่ว่า เราเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ไหม ? เรายอมรับคุณ
ของพระองค์ไหม ? และที่สำคัญ คือเรามีศรัทธาต่อโพธิ-
สัตถามากน้อยแค่ไหนเพียงไร ?

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว เมื่อเราหันมาศึกษาเรื่อง
ของพระพุทธศาสนา คือส่วนที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว จะเห็นได้อย่างเด่นชัดทีเดียวว่า เรื่องของสวรรค์ เรื่อง
ของเทวดา มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ก่อน
พระพุทธเจ้าตรัสรู้ จนวันปรินิพพาน การสอนเรื่องสวรรค์
ก็มีตั้งแต่พรรษาแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ เรื่องเทวดาก็มี
อยู่ในวันตรัสรู้ และวันแสดงปฐมเทศนาแก่ท่านปัญจวัคคีย์แล้ว
จึงอาจสรุปเรื่องเกี่ยวกับเทวดาได้เป็นสองประเภทด้วยกัน คือ

๑. **เทวดา** ที่เป็นส่วน **รูปธรรม** ก็หมายถึงเป็น สัตว์โลกชนิดหนึ่ง ที่มีชีวิตไปไหนมาไหนได้ มีร่างกาย มีความรู้สึกนึกคิดเช่นที่คนนึกคิดกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า คิดไม่ดีมากกว่าดีเหมือนคน ซึ่งท่านเรียกในทางศาสนาว่า เป็น **อุบัติเทพ** คือเกิดมาเป็นเทวดาเลย ซึ่งท่านแบ่งออกเป็นชั้น ๆ ตามลำดับแห่งความดี และสถานที่อยู่ของท่านเหล่านั้น จัดเป็น สวรรค์ชั้น **กามภพ** ส่วนที่เป็นพรหมท่านก็จัดเป็น **รูปภพ** คือภพที่มีรูป และ **อรุภพ** คือภพที่ไม่มีรูป ซึ่งมีรายละเอียดมากมาย ไม่อาจจะนำมาบรรยายในที่นี้ได้

๒. คือการเป็นเทวดาโดย **คุณธรรม** ได้แก่คนธรรม-ดาสามัญนั่นเอง ก็อาจจะเป็นเทวดาได้ด้วยการปฏิบัติธรรมะ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เป็นเทวดาในร่างของมนุษย์ ชั้นนี้ทาง พระพุทธศาสนามีการเน้นหนักมาก เพราะว่าคนเราถ้าลองเป็นเทวดาได้ในปัจจุบันชาติแล้ว ในชาติต่อไปก็เป็นอันหวังได้ไม่ยากนักที่จะเป็นเทวดา

เหมือนการเรียนวิชาครูไว้ในปัจจุบันแล้ว การที่จะเป็นครูในวันข้างหน้านั้นไม่เป็นการยากเย็นแต่ประการใด ปัญหา

ต่อไปจึงมีว่า คนควรจะมีธรรมะอะไรบ้าง จึงจะได้ชื่อว่าเป็น
เทวดาในร่างของมนุษย์ ข้อนี้ท่านแสดงไว้มากมายด้วยกัน แต่
จะนำมากล่าวบางข้อ เพื่อว่าท่านเจ้าของปัญหานี้ก็อยากจะเป็น
เทวดาขึ้นมาบ้าง

ธรรมะประการแรก คือ ความมี “หิริ” ได้แก่ความ
ละอายแก่ใจ ไม่ยอมกระทำความชั่ว ความผิดแม้
เพียงเล็กน้อย รวมตลอดถึงการนึกคิดเรื่องที่เป็นไปเพื่อเบียด
เบียน ทำลายล้างกันด้วยใจ

ประการที่สอง คือ โอตตัปปะ ได้แก่ความหวาด
สะดุ้งกลัวต่อบาป หรือผลของบาป

ไม่ใช่เพียงแต่ไม่ทำบาปเพราะกลัวคนเห็น หรือกลัวจะ
ถูกตำหนิติเตียน ตลอดถึงกลัวคุกตะรางเพียงอย่างเดียว แต่
เป็นการกลัวบาป เพราะว่าบาปนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีทุกข์โทษเป็นผล

ธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาอีกประเภทหนึ่ง ท่านแสดง
เป็นกลุ่มธรรมะไว้ ๗ ประการ คือ

๑. การอุปฐากบำรุงพ่อแม่ของตน ด้วยความสำนึก
ถึงหน้าที่ของลูกที่ดี

๒. การประพาศิตนเป็นคนอ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่
ในตระกูลของตน

๓. การพุดจาถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน

๔. ละวาจาที่เป็นเหตุให้คนอื่นเขาทะเลาะกัน ด้วย
การไม่พุดส่อเสียด

๕. ไม่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินงาม

๖. เจรจาแต่คำสัตย์คำจริงและประการสุดท้าย คือ

๗. เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมา สามารถข่มความ
โกรธไว้ได้ ไม่แสดงออกมาให้คนอื่นเขาเห็นว่าตนโกรธ”

ธรรมะทั้ง ๗ ประการนี้ ท่านเรียกว่าเป็น **วัตรบพ**
คือใครประพาศิตได้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นเทวดาโดยธรรม อันเป็น
ความมุ่งหมายในทางพระพุทธศาสนา แม้แต่ศีล ๕ ประการ
ท่านก็แสดงว่า เป็นธรรมะที่ทำให้คนให้เป็นเทวดาในโลกมนุษย์
เช่นเดียวกัน

แต่การที่พระพุทธศาสนาเน้นหนัก ในเรื่องที่ทำให้คน
เป็นเทวดาเสียในปัจจุบัน ด้วยการปฏิบัติธรรมะดังกล่าวแล้วนั้น
หาได้หมายความว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธว่า เทวดาในโลก
อื่นไม่มีก็หาไม่

แต่เพราะเหตุที่พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายอันสำคัญ
อยู่ที่ความเป็นผู้ไม่ประมาท คือหมายถึงว่า จะทำอะไร จะ
เป็นอะไร ก็ให้เร่งรีบเป็นเสียในวันนี้ ในขณะที่ทุกสิ่งทุก
อย่างยังเป็นของเราอยู่ คือหมายความว่า คนเราจะเป็นอะไร
นั้น ปัจจุบันย่อมเป็นเครื่องส่งอนาคตได้เป็นอย่างดี ถ้าหาก
ว่าปัจจุบันดีแล้ว เป็นอันหวังได้ว่าอนาคตจะพลอยดีไปด้วย”

การบำเพ็ญ **เทวธรรม** คือธรรมะที่ทำให้คนให้เป็นเทวดา
ในปัจจุบันได้ นอกจากจะเป็นเทวดาโดยธรรม ในปัจจุบัน
แล้ว เมื่อยังต้องเกิดในชาติหน้า เพราะยังมีสาเหตุให้ต้องเกิด
ก็เป็นอันหวังได้ว่าจะต้องเป็นเทวดา โดยไม่ต้องสงสัย

ส่วนในตอนท้ายของปัญหาที่ว่า ถ้าจะมุ่งเอาเทวดาใน
ชาติหน้า तुจะเลื่อนลงเต็มทีนั้น สำหรับคนที่ไม่ได้ทำความดี
ดังได้กล่าวมาแล้ว ก็ออกจะเลื่อนลงหรือมีตกเอาเลยทีเดียว
เหมือนคนที่ไม่ได้เรียนวิชาแพทย์มาเลย การที่จะหวังเป็นแพทย์
นั้น ไม่มีหนทางที่จะเป็นไปได้แน่ แต่สำหรับคนที่เรียนมา
หาได้เลื่อนลงแต่ประการใดไม่ กลับเห็นทางอยู่แค่เอื้อมมือเท่า
นั่นเอง

คำตอบปัญหาควรจะจบแค่นี้ แต่เห็นว่าเป็นคำถามที่แสดงว่าไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า จึงใคร่จะเสนอข้อคิดเห็นสำหรับเรื่องนี้สักเล็กน้อย คือเรื่องสวรรค์ นรก เทวดา นั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ ก็หาทำให้ความมีอยู่ของสิ่งนั้นกลายเป็นไม่มีไปได้ไม่ การที่จะเชื่ออะไร โดยต้องให้พบเห็นเสียก่อนนั้น เหมือนคนได้ยินประกาศให้ไปฉีดวัคซีนป้องกันอหิวาต์ แต่ไม่ยอมไปฉีด เพราะตนยังไม่ได้เป็นโรคนั้น ต้องคอยให้โรคเกิดเสียก่อน เมื่อโรคเกิดแล้วจึงจะไปฉีดยา คิดหรือว่าจะช่วยได้

สติปัญญาของคนเรานั้น ไม่อาจที่จะพิสูจน์อะไรได้หมดตามลำพังตนเองหรอก เมื่อเรายังไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะไม่สามารถหรือเพราะไม่อยากจะพิสูจน์ ก็น่าจะรับฟังความคิดเห็นของท่านผู้อื่นไปพลางก่อน

การใช้ตถาคตโพธิสัตว์ คือความเชื่อในปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นความจำเป็นสำหรับชาวพุทธที่ยังไม่อาจใช้ปัญญาของตน ขจัดวิชาของตนได้เด็ดขาด

แม้ในชีวิตปัจจุบัน การยอมรับว่าคนทำดีจะได้ไปสวรรค์
ส่วนคนทำชั่วจะต้องไปนรก เป็นเครื่องกระตุ้นให้คนทำความ
ดีได้มาก

เมื่อบุคคลทำดีในปัจจุบันแล้ว สมมติว่าเกิดสวรรค์ไม่
มีขึ้นมา เขาก็ได้ชื่อว่าเป็นคนดีในปัจจุบัน แต่ถ้าสวรรค์มี เขา
ก็จะได้เป็นเทพบุตรเทพธิดาในสวรรค์อีก ซึ่งเป็นการได้ถึง
สองต่อ

ดังนั้นการทำดี จึงไม่มีการขาดทุนสำหรับผู้ที่เกิดมา
เป็นมนุษย์

เพราะเหตุ^๕นี้บัณฑิต^๕คือผู้ฉลาดจึงไม่ยอมปฏิเสธ
อะไร ก่อนที่เขาจะได้พิสูจน์ตามหลักวิชาจนเกิดความ
แน่ใจแล้วเท่านั้น

ถาม “ถ้าเราเป็นคนมีขันติ คืออดทนต่อการล่วงเกิน
และคำเสียตแ่งของคนอื่น จะไม่กลายเป็นว่าเราเป็นคนฉลาด
ยอมแพ้เขาเรื่อยไปหรือ?”

ตอบ - เรื่องของขันติ อันแปลว่าความอดทนนั้น
เมื่อว่าถึงประเภท ท่านแบ่งเป็นสามประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. อคติทนต่อปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น หนาว ร้อน หิว กระจาย เป็นต้น

๒. ความอดทนต่อความเจ็บปวดทางร่างกาย เช่น ประสบกับทุกขเวทนาต่าง ๆ อันเกิดขึ้นที่กาย จนทำให้ผู้ประสบไม่ได้รับความสำราญ เช่น ทุกขเวทนาทางกายมีการเจ็บปวดที่อวัยวะ เป็นต้น

๓. ความอดทนต่อความเจ็บใจ เพราะประสบกับการ คำว่า การล่วงเกิน การดูหมิ่น เหยียดหยามจากบุคคลจนทำให้ผู้ประสบเกิดความเดือดร้อน และชิงชัง ต่อบุคคลที่สร้างสาเหตุให้ตนเกิดความเจ็บใจ เมื่อบุคคลประสบกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ พระพุทธศาสนาสอนให้มีความอดทนเอาไว้ ไม่ยอม ห้วนใจ หรือแสดงอาการที่ผิดปกติกออกมา โดยเฉพาะในกรณีของการประสบกับคำด่าว่าถึงกล่าวแล้ว

ความอดทนต่อคำด่าว่าเหล่านี้ ทำให้ท่านเจ้าของปัญญาสงสัยว่า จะไม่ทำให้เรากลายเป็นคนขลาดไปหรือ? ในเรื่องนี้ ถ้าเราลองพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว ก็จะได้เห็นว่าเมื่อประสบกับ คำด่าเป็นต้นถึงกล่าวแล้ว เรามีสิ่งที่จะต้องขลาดหรือกลัวอยู่ สองประการ คือบุคคลที่มาด่าเรา กับความขลาดต่อบาป หรือ

โทษอันจะพึงเกิดขึ้น จากการคำตอบหรือประทุษร้ายตอบ ใน
 สิ่งที่เราขลาดสองอย่างนี้เราต้องเลือกเอาอย่างหนึ่ง ว่าควรจะ
 ขลาดอะไรดี

ก็โดยพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากความขลาด หรือถูก
 กล่าวหาว่าเป็นคนขลาดนั้นมาเทียบเคียงกัน คือ ถ้าเราขลาด
 คนต่ำก็อาจจะได้ข้อสังเกตหลายประการ เช่น

๑. เพราะเราพิจารณาถึงตนเองว่าจะสู้เขาไม่ได้หรือ
 เพราะกลัวเขาในตำแหน่งอื่น

๒. เพราะเราเห็นโทษของการทะเลาะวิวาท ไม่
 ประารถที่จะมีเรื่องราวกับใครๆ จึงยอมอดจิตอดใจ ไม่ได้
 ตอบหรือก่อเรื่องราวให้มากออกไป

๓. เพราะคำนึงถึงศักดิ์ศรีที่ไม่สมควรกัน โดยอาศัย
 หลักของนักปราชญ์ ที่ไม่ให้โต้ตอบความชั่วของคนอื่น ด้วย
 ความชั่วของเรา ซึ่งเปรียบเหมือนการเอาน้ำไม่สะอาด ไปล้าง
 พื้นที่สกปรก จะล้างอยู่สักกี่ปีก็ไม่อาจจะให้สะอาดได้ จึงออก
 ทนเอาไว้

๔. เพราะพิจารณาเห็นว่า การด่าว่าเสียดสีกันเป็นการ
 กระทำที่ผิด และบุคคลที่ทำเช่นนั้น ก็ชื่อว่าได้ทำผิด ก็ทำไม

เล่าจะต้องทำผิดเพิ่มเข้าไปอีกคนหนึ่งปล่อยให้เขาทำผิดไปคนเดียวจะไม่ง่ายต่อการปรับความเข้าใจกันหรือ?

๕. เข้าใจถึงความจริงที่ว่า อันการตัดสินปัญหาต่างๆ ด้วยกำลัง หรือการประทุษร้ายกันนั้น หาใช้วิสัยของมนุษย์อันได้นามว่าผู้มีจิตใจสูงไม่ ทั้งธรรมชาติก็หาได้สร้างอวัยวะของคน ให้มาต่อสู้กันอย่างสัตว์ไม่ หากแต่ให้สติปัญญา เหตุผล มาตัดสินปัญหาต่างๆ กัน จึงยอมอดทนเอาไว้ไม่ได้ตอบการทำผิดด้วยความผิด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นต้น

จะเห็นได้ว่า จากข้อสังเกตทั้ง ๕ ประการนี้ ผู้อดทนต่อการก้าวร้าวของคนอื่น จะรู้สึกว่าการอดทนจะค่อยไปเพราะไม่สู้คน เพียงประการแรกข้อเดียวเท่านั้น แต่กลับได้ผลที่เป็นคุณธรรมความดีถึง ๔ ประการด้วยกัน

เพราะเมื่อว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว คนเรานั้นถ้าหากจะไม่มีสิ่งอื่นเป็นหลักอยู่แล้ว หามิไกรกลัวใครไม่แต่การที่อีกฝ่ายหนึ่งอดทนต่อการเสียชื่อเสียงค่าตัวของคนอื่น เพราะเขามีมโนธรรมอันสูงค่าอยู่ภายใน ช่วยยับยั้งไว้ ไม่ให้ทำอะไรไป

ตามอารมณ์ ? แต่กลับมาใช้เหตุผล และคุณความดีมาตัดสิน
ปัญหาต่าง ๆ กัน

ถ้าหากว่าใครจะกล่าวหาว่า เขาเป็นคนฉลาดไม่สู้คน
เราก็จะได้เหตุผลที่ถูกต้องว่า “แท้ที่จริงเขาหาได้ฉลาดคนไม่
แต่เขาฉลาดต่อความชั่วความผิดและมโนธรรมภายในใจ
ของเขามากกว่า เพราะการประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้ายตน
การคำต่อปฏิกิริยาที่ต่อต้านนั้นเป็นการขัดต่อมโนธรรมของมนุษย์
เขาจึงต้องออกทนเอาไว้”

อนึ่งเรามีคำพูดอยู่ประโยคหนึ่งที่ว่า “แพ้เป็นพระชนะ
เป็นมาร” คำว่าแพ้และชนะในที่นี้ ก็หมายถึงท่านที่มีความ
อดทน ต่อการดูหมิ่น ล่วงเกินของบุคคลอื่นนั่นเอง ซึ่งนัก
ปราชญ์กล่าวว่า ผู้แพ้ในลักษณะนี้แล ชื่อว่าเป็นพระหรือผู้
ประเสริฐด้วยคุณธรรม ตรงกันข้าม คนที่ชอบการชนะคนอื่น
ด้วยกำลัง ด้วยการคำ่ว่า กลับว่าเป็นมาร

ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

เพราะเขาเหล่านั้นชื่อว่าทำลายล้างคุณความดีของตนทำ
ลายคุณความดีของคนอื่น ทำลายความสงบ มิตรภาพวัฒนธรรม
และพระศาสนา เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านผู้มีปัญญาจึงไม่ทอดทิ้ง

ความก็ทั้งกล่าว เพียงเพราะต้องการให้คนพาลบางพวก ยกย่อง
ตนว่าเป็นคนกล้า สามารถโต้ตอบคนอื่นด้วยความเลวร้ายพอๆ
กัน เพราะว่า การกระทำเช่นนั้นหาเป็นการแก้ปัญหาคู่
ประการใดไม่ หากเป็นการสร้างปัญหาให้ซับซ้อนขึ้นอีก จน
ไม่เป็นการง่ายที่จะแก้ไข

ดังนั้น คนที่ออกทนต่อการล่วงเกินของคนอื่นได้ จึงหา
เป็นคนฉลาดไม่ แต่เขาย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนกล้า เป็นผู้ชนะ
ซึ่งในช่วงสุดท้ายของปัญหาที่ว่า “ยอมแพ้เขาเรื่อยไปหรือ !
นั่น เป็นการยืนยันว่า เขาหาใช่เป็นผู้แพ้ไม่ แต่เป็นผู้ชนะ
คืออย่างไร ?

คือว่า ความชนะนั้นมีสองอย่าง

ได้แก่การชนะคนอื่นหรือผู้ที่ศัตรูของตน ประการ-
หนึ่ง ซึ่งความชนะในขั้นนี้ ในหมู่คนบางกลุ่มอาจจะยกย่อง
สรรเสริญ แต่ในความรู้สึกของบัณฑิตแล้ว ท่านหาสรรเสริญ
ไม่

๒๕๓
ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

เพราะว่าการชนะคนอื่นนั้น ไม่แน่นอนวันนี้อาจจะ
ชนะ แต่วันต่อไปอาจจะแพ้ได้ เป็นความชนะที่ไม่ยั่งยืน

ทั้งเป็นการก่อกวนเวรหาที่สิ้นสุดไม่ได้ เมื่อมาถึงขั้นแล้ว
ความเดือดร้อนหาได้มีแต่ผู้แพ้และผู้ชนะไม่ ยิ่งเกี่ยวโยงคน
อื่นเข้าไปร่วมชะตากรรมอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นท่านจึง
ไม่สรรเสริญความชนะหรือผู้ชนะโดยวิธี

แต่ท่านกลับสรรเสริญ ความชนะอีกประการหนึ่ง

นั่นคือความชนะใจตนเองหรือชนะตนเอง จาก
ตัวอย่างในปัญหาที่ บุคคลที่สามารถอดทนต่อการด่า
ว่าของคนอื่น ถ้ามองเห็นๆ จะเห็นว่าเขาเป็นผู้แพ้
แต่เมื่อให้ขงลงไปก็จะเห็นว่า เขาเป็นผู้ชนะ อันควร
เรียกว่าบุรุษผู้พิชิตทีเดียว

ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ?

เพราะว่าเขาสามารถชนะใจตนเอง ชนะความโกรธ
หรือความต้องการที่จะประทุษร้ายตอบเสียได้โดยไม่มีการโต้
ตอบความไม่ดี ด้วยความไม่ดี การชนะของเขาที่ท่านจัดว่า
ประเสริฐ ก็เพราะว่า เป็นการปิดกั้นกระแสแห่งความอาฆาต-
พยาบาทเอาไว้ ไม่ต้องมีเวรมีภัยกัน ไม่ชักนำความทุกข์ความ
เดือดร้อนให้คนอื่น ต้องพลอยรับบาปด้วยทั้งเป็นการ ช่วยสร้าง

ความรัก ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อไมตรีจิตและมิตรภาพในโอกาสต่อไปอีกด้วย

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนเอาไว้ว่า “ชนะตนนั้น
แลเป็นความดี เพราะเป็นชัยชนะที่ไม่ต้องมีแพ้อีก และ
สอนให้ชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ ชนะความชั่วด้วยความ
ความดี ชนะความตระหนี่ หรือคนตระหนี่ด้วยการให้ชนะคน
พุกเลวไหลด้วยความจริง”

ถ้าคนทำได้ดังนี้ไม่ต้องกลัวว่าใครจะกล่าวหาว่าเป็นคน
ขลาด หรือคนขี้แพ้ เพราะคนพุกเช่นนั้น ถ้าหากจะพឹងมี เขา
ย่อมเป็นคนพาลโดยแท้

ซึ่งวาจาของคนพาลอันผู้ฉลาดไม่ควรถือเป็นประมาท
ในการกระทำทั้งปวง เพราะใครไปถือเป็นประมาทเข้าก็มี
แต่โทษโดยส่วนเดียวเท่านั้น ควรทำตามคำของบัณฑิต จึงจะ
เป็นการถูกต้อง

ถาม “มีคนกล่าวว่า ศาสนาพุทธสอนให้คนเกียจคร้าน เพราะสอนให้รักสันโดษ ปราศจากความโลภ จึงไม่
ขยันทำงาน แล้วกลายเป็นคนเกียจคร้าน ขี้เกียจแท้จริงเป็น
อย่างไร ? ขอความกรุณาอธิบายด้วย”

ตอบ -ปัญหาข้อนี้ คิดว่าคงไม่มีคนเพียงคนเดียวที่สงสัยและมักจะเข้าใจในทำนองนี้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ แต่จะเป็นเหตุผลที่ประการก็ตาม จัดว่าเป็นการเข้าใจพระพุทธศาสนาและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาพลาดไปอย่างน่าเห็นใจ ทั้งนี้เพราะว่า

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ดำเนินกิจกรรมจะไม่จะเป็นการกิจวัตรในงาน การศึกษาเล่าเรียนหรือว่าการปฏิบัติก็ตาม เราจะพบพระพุทธภาษิตเป็นอันมาก ที่ทรงสรรเสริญความเพียรและบุคคลผู้มีความเพียรไว้ในที่แทบทุกแห่ง เพราะความเพียรเป็นอุปการะแก่การกระทำทุกอย่าง เช่น

“ท่านทั้งหลายเห็นความเพียรอันเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรโดยความเป็นธรรมอันเกษมจากภัย จงปรารภความเพียรเถิด นี่เป็นพุทธศาสน์”

“ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรเอง ตถาคตเป็นแต่ผู้บอก ผู้มีปกติเพ่งพินิจดำเนินไปแล้ว จักพ้นจากเครื่องผูกของมาร”

“อริยมรรคยอมบวชบวช เพราะขบไล่ความหลับความเพียร บิดขี้เกียจ ไม่ยินดี และเมืออาหารนั้นได้ด้วยความเพียร”

“ผู้ใดเกียจคร้านมีความเพียรเร็ว พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี
แต่ผู้ปรารภความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐ
กว่าผู้นั้น”

คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียรเป็นต้น
นี่เป็นตัวอย่างแห่งคำสอนที่ว่าด้วยความเพียร ในขณะที่
เดียวกันก็กำหนดความเกียจคร้าน และคนที่เกียจคร้าน

ส่วนองค์พระพุทธเจ้าเองเล่า ก็ทรงเป็นตัวอย่างแห่ง
คนที่ประกอบความเพียร จนได้รับผลสำเร็จในชีวิตของพระ
องค์ และเป็นความเพียรชนิดที่ยอมตาย คือถ้าไม่สำเร็จตามที่
มุ่งหวังก็ยอมตายไปเลย นับเป็นบุคคลที่เป็นตัวอย่างในทางนี้
ที่หาบุคคลใดเสมอเหมือนมิได้

สำหรับพุทธบริษัททุกฝ่าย พระองค์ก็ทรงเน้นหนักให้
แต่ละท่าน ใช้ความเพียรพยายามตามสมควรแก่ภาวะของแต่ละ
คน เช่น ฆราวาสผู้ครองเรือน “ทรงสอนให้มีความหมั่น
ขยันในการประกอบกิจการงาน การศึกษาเล่าเรียนและการทำ
ธุระหน้าที่ของตน”

ทั้งยังทรงแสดงให้เห็นว่าความเป็นคนเกียจคร้านนั้น
เป็นอบายมุข คือหนทางแห่งความเสื่อม คนจึงไม่ควรเป็นคน

เกียจคร้าน ทั้งสอนให้คนรู้จักค่าของเวลาอย่าปล่อยการเวลา
ให้ผ่านพ้นไปเสียเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วจะต้องเสียใจในกาล-
ภายหลัง

สำหรับพระสงฆ์ ก็ทรงสั่งสอนให้
มีความเพียรพยายามในการที่จะไม่ให้บาปเกิดขึ้น ใน
จิตใจ

พยายามละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
เพียรพยายามที่จะทำความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจของตน
และพยายามรักษาความดีที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมไป
ในด้านการงานต่าง ๆ เล่าทรงสอนว่า ถ้าจะทำการ
งานอะไร ก็ให้ทำการงานนั้นให้จริง จงบากบั่นในการงาน
นั้นให้มาก เพราะการงานที่ทำจับ ๆ วาง ๆ มีแต่จะเป็นผลเสีย
เป็นต้น

ดังนั้น ใครก็ตามที่เข้าใจว่าพระพุทธศาสนา สอนให้
คนเกียจคร้าน จึงเป็นการเข้าใจผิด

ข้อที่ทรงสั่งสอนให้รักษันโศชนนั้นเป็นความจริง แต่สัน
โศชนไม่ใช่เป็นสาเหตุให้คนเกียจคร้านก็ สันโศชน นั้นคืออะไร ?

ความยินดีตามมีตามได้ คือเรามีอยู่เท่าไร ได้มาเท่าไร
ให้ยินดีเท่านั้น นี่เรียกว่าสันโดษ ท่านจัดออกเป็นสามประเภท
ใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. **ยถาลาภสันโดษ** ยินดีตามได้ หมายความว่า
เราได้เงินทอง อะไรมาก็ตามจะมากหรือน้อย ก็ให้ยินดีเท่าที่
เราได้มา ไม่ควรไปโลภอยากได้สิ่งของ ๆ บุคคลอื่นซึ่งเราไม่มี
สิทธิจะได้

๒. **ยถาพลสันโดษ** ยินดีตามกำลัง นี่เป็นการสอน
ให้คนใช้ความเพียรพยายาม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ
จะได้มาเท่าไรก็ได้ ไม่ถือว่าเป็นการเสียสันโดษ แต่ขอเพียง
ให้เป็นการได้มาด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิดของ
เราเอง โดยตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้องทั้งทางศีลธรรม
และกฎหมาย ไม่ฉ้อโกงใครแล้วได้มา ก็ถือว่าเป็นสันโดษ
นั่นเอง

๓. **ยถาสารูปสันโดษ** ยินดีตามสมควร แก่ภาวะ
ฐานะแก่ความจำเป็นของเรา ข้อนี้หนักไปในทางใช้จ่ายซื้อหา
ด้วย คนเราจะต้องการอะไร ก็ต้องพิจารณาถึงความสมควร
แก่ฐานะตัวเอง ทรัพย์และความจำเป็น เพราะถ้าใช้จ่ายใช้

สอยอะไร โดยไม่พิจารณาถึงความเหมาะสมแล้ว ก็ไม่
อาจจะหาความสุขที่แท้จริงได้ ทั้งหมายรวมถึงการประทับตก
แท่งร่างกาย การนั่งห่มเป็นต้น ก็ต้องยึดตามสมควรแก่วัย
ทรัพย์เป็นต้นของตนเช่นเดียวกัน

จะพบความจริงว่า เพราะอาศัยสันโดษนี้เอง ที่ช่วย
ให้คนอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขพอสมควร ถ้าคนขาดสันโดษก็คง
จะยุ่งยากมากทีเดียว

ส่วนเรื่องสอนไม่ให้โลภนั้นก็จริงอีก แต่ความหมาย
ของความโลภก็คือ อยากได้สิ่งของ ๆ ของคนอื่น ทั้ง ๆ ที่
ตนไม่มีสิทธิ์จะได้ ส่วนการใช้ความเพียรพยายามด้วยตัวของตัว
เองแล้วได้มานั้น สำหรับผู้ครองเรือนท่านถือเป็นสุจริตธรรม
ขอเพียงแต่ให้ความเพียรพยายามนั้นนั้น ไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น
เข้าเท่านั้น

ดังนั้น ความเข้าใจถึงในปัญหาที่กล่าวแล้ว จึงเป็น
ความเข้าใจธรรมชาติผลจากความ เป็นจริง ไปเท่านั้นเองซึ่ง
ความเป็นจริงนั้นดังที่ได้กล่าวมานี้แหละ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะ
พบว่า ด้วยการอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจะช่วย
ให้สังคมมนุษย์สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาทางคนเกียจ

คร้านว่างงาน ปล้น ชก และปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ถาม “คำว่าสันโดษมีความหมายอันแท้จริงว่าอย่างไร? ขอทราบรายละเอียดพอเข้าใจ และทำไมเรื่องสันโดษจึงไม่มีในนวโกวาท”

ตอบ -คำว่าสันโดษ เป็นคำพูดที่ผู้ฟังส่วนมากได้ยินกันอยู่เสมอ และได้ยินกันจนความเข้าใจในหลักการของสันโดษผิดไปจากความมุ่งหมายเดิมก็มีอยู่ไม่น้อย จนถึงกับบางคนถือสันโดษเป็นอุปสรรคในการพัฒนาครอบครัวและประเทศชาติ ทำให้ความรู้สึกอันไม่ตรงความเป็นจริงนี้ มีอิทธิพลต่อการสร้างความหวาดหวั่น และรังเกียจต่อหลักธรรมชั้นขั้นในหมู่คนบางกลุ่ม

บางคนยังคิดหนักไปว่า สันโดษไม่เหมาะสำหรับการเรียน และการสอนในยุคนี้ก็มี

ข้อนี้เป็นความผิดของธรรมะ หรือว่าเป็นความผิดของใคร ? เราไม่อาจจะชี้ชัดลงไปได้

แต่ถ้าจะกล่าวกันตามหลักความจริงแล้ว ธรรมะในพระพุทธศาสนาทุกข้อย่อมมีที่ไปที่มา มีความมุ่งหมาย มีหลักการ และวิธีการอยู่โดยเฉพาะแล้ว

ดังนั้นการจะวินิจฉัย หรือทำความเข้าใจธรรมะ ถ้าจะให้ เป็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ผู้ศึกษาจะต้องดู และ ทราบอรรถาธิบาย จากที่มาแห่งธรรมะนั้น ๆ การที่จะทักทัก ตัดสินลงไปว่าอะไรควรหรือไม่ควร จึงเป็นการกระทำที่ไม่บัง ควรเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเราไม่เข้าใจสิ่งนั้นดีพอ

ดังนั้นการตอบเรื่องสันโดษ จึงปรารภณที่จะนำเอา ความหมาย จุดประสงค์ของคำสอนอันมีปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ ต่าง ๆ มาเป็นหลักเพื่อให้ท่านผู้ฟังวินิจฉัยเอาเองว่า สันโดษ ยังใช้ได้อยู่ไหม ? ในสังคมปัจจุบันนี้

คำว่า สันโดษ ท่านแปลว่า ความยินดีด้วย บัณฑิต ตามที่เราได้อยู่ และตามที่เราได้มา ความยินดีใน ลักษณะนี้ท่านเรียกว่าสันโดษ โดยมีอรรถคือใจความเป็นสาม-ลักษณะคือ

๑. เรามีบัณฑิตอันใดอันหนึ่งอยู่แล้ว ก็มีความพอใจ ยินดีในบัณฑิตนั้น ไม่ต้องการบัจิตอื่นที่เป็นชนิดเดียวกัน พร้อมกับละความเป็นคนมักได้เสีย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า เป็นผู้สันโดษด้วยบัณฑิตมอยู่ คือหมายความว่าเรามีอะไร อยู่ ก็ให้ยินดีในสิ่งนั้น

๒. เมื่อเราได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่มเป็นต้นอย่างไร จากผู้อื่นไม่แสดงอาการรังเกียจในของบางอย่าง ถ้าของนั้น เป็นของที่ได้มาโดยถูกต้อง เกิดขึ้นโดยธรรม ก็ไม่ฉ้อโกง คนอื่นมา เมื่อเวลาจะใช้สอย ก็ใช้สอยไปตามที่เราได้มา ไม่ ว่าจะเป็นของเลวหรือประณีตก็ตาม เขาให้มาอย่างไร ก็ใช้ไป อย่างนั้น ความยินดีในลักษณะนี้ ทรงเรียกว่า **ผู้สันโดษ ด้วยปัจจัยของตน**

๓. การที่คนควบคุมอารมณ์ของตนเอาไว้ ไม่ให้เกิด ความยินดีในสิ่งที่น่ารักน่าใคร่จนเกินไป และไม่แสดงอาการ ชิงชังในสิ่งที่ตนไม่ชอบจนเกินไป โดยทำความพอใจหรือทำ ความรู้สึกเมื่อประสบกับอารมณ์ทั้งสองประการ โดยจิตใจปกติ เพราะความยินดีในบางสิ่ง จนปราศจากการควบคุมใจนั้น ทำให้เกิดความรักใคร่ วังโล่ตามความอยากกันไม่มีที่สิ้นสุด ถ้า ยินร้ายในอารมณ์บางอย่างจิตใจก็ถูกจะแผดเผาด้วยความชิงชัง เคียดแค้น ความยินดีในลักษณะนี้ ทรงเรียกว่า **ผู้สันโดษ สมาเสมอ**

ความหมายอันแท้จริงของสันโดษ ก็คือต้องการไม่ให้ คนโลภอยากได้ ในสิ่งของ ๆ คนอื่น แต่ทำให้เป็นการสอน

ให้คนงอมืองอเท้า ไม่แสวงหาปัจจัยสี่ อันประกอบด้วยธรรม
 คือเป็นของบริสุทธิ์และได้มาโดยธรรม คือเป็นสัมมาชีพไม่
 ท้งนี้เพราะว่า ท่านยังได้แสดงประเภทของสันโดษไว้อีก ๓
 ประการ คือ

ยถาลภสันโดษ ความยินดีตามที่ได้ หมายความว่า
 ถ้าเป็นการได้มาด้วยความเพียรพยายามของตนแล้วไม่ว่าจะได้มา
 ให้มากสันปานใดก็ตาม ไม่เป็นการเสียสันโดษแต่สิ่งของที่จะ
 ได้มานั้น มีหลักอยู่ว่า จะต้องได้มาโดยธรรมและประกอบด้วย
 ธรรมจึงได้กล่าวมาแล้ว

ยถาพลสันโดษ คือการยินดีตามกำลัง หมายความว่า
 ว่าเรามีกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังในการอารักขาเป็นต้น
 ขนาดไหน ก็ให้ยินดีตามกำลังนั้น ถ้าบุคคลมีกำลังกายไม่แข็งแรง
 แต่ไปพอใจสิ่งที่เกินกำลังกายของตน ก็เป็นเหตุให้ลำบาก

สันโดษข้อนี้เน้นว่าช่วยให้คนรู้จักฐานะของตนจะทำอะไร
 ไรก็ให้พิจารณาถึงกำลังของตนเป็นหลักไม่ทำอะไรเกินกำลัง
 ของตนนั่นเอง แม้กำลังในการอารักขาก็ทำนองเดียวกัน

ยถาสารูปสันโดษ ได้แก่ความยินดีตามสมควร หมายถึง

ความว่าเรามีฐานะความเป็นอยู่ การศึกษา และความจำเป็น
ขนาดไหน ก็ให้ยินดีหรือมีความต้องการ พอสมควรแก่ฐานะ
นั้น ๆ คนมีเงินเดือนไม่กี่บาท จะต้องการมีรถใช้ส่วนตัว ก็
ออกจะเป็นความต้องการที่เกินสมควรไป อย่างที่ท่านกล่าวว่า

“อันนกลีกรังเล็กพอสมร่าง โคจะแข่งแรงข้างข้าง
อดสู”

“หรือที่ว่าเห็นข้างขจะขเอาอย่างข้างเห็นเหมื่องกว้าง
ก็จะกว้างเอาอย่างเหมื่อง อันเบี้ยน้อยหอยน้อยจะพลอย
เปลืองเป็นต้น”

สันโดษดังที่กล่าวมานี้ ในบาลีท่านแสดงประเภทโดย
ละเอียดมากมาย เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเป็นคำสอนที่ต้องการ
ให้คนมีความยินดี พอใจในสิ่งของที่ตนมีอยู่ ที่ตนได้มาโดย
ธรรม ถูกต้องตามธรรม ตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่
ของตน ไม่ไปโลภอยากได้ในสิ่งของ ๆ คนอื่นหรือแสวงหา
ในทางที่ผิดธรรม ให้คนรู้จักยับยั้งชั่งใจ หักห้ามใจของตนไว้
ไม่ให้เฟื่องเล็ง โลภอยากได้ ในสิ่งของ ๆ คนอื่น หรือที่ตน
ไม่มีสิทธิที่จะได้

เช่น คนทำงานรัฐบาลหรือองค์การห้างร้านบริษัท
เขาให้เงินเดือนมาเท่าไร ก็ยินดีไปตามนั้น ไม่เอะยัยยก
หลอกหลวงน้องโง่หรืออยากได้ ในสิ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบ
ของตน แต่ตนไม่มีสิทธิ์ที่จะได้ข้อนี้ก็ป็นยถาถนสนโตะ เมื่อ
ได้มาแล้ว ตนมีกำลังทรัพย์อย่างไรแคะไหน ก็ยินดีไปตามสม
ควรแคะกำลังทรัพย์เป็นต้นของตน จัดเป็นยถาถนสนสนโตะ

ถ้าจะถามว่า สนโตะทำให้คนขี้เกียจจริงหรือ?

ข้อนี้ขอตอบว่าไม่ใช่แน่นอน ทั้งนี้เพราะว่า พระ
พุทธศาสนา คำหนักนเกียจคร้าน ที่ปล่อยวันเวลาให้ผ่าน
ไป โดยไม่ได้ทำชีวิตและเวลาให้เป็นประโยชน์ว่า เป็น โมฆ-
บุรุษ คือคนที่ว่างเปล่าจากความคิด เป็น พุชชีวิต คือชีวิต
ที่ขี้ พระพุทธศาสนาเน้นหนัก เรื่องการสอนให้คนใช้ความ
เพียรพยายาม ในทางที่ชอบ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและคน
อื่นให้เดือดร้อน ในคำสอนทุกระดับ

เช่น ในชั้นแห่งการครองเรือน ก็ทรงสอนในหัวข้อ
แรกว่า ให้มีความหมั่นในการทำการงาน การศึกษาเล่าเรียน
และการกระทำธุระหน้าที่ของตน เป็นต้น

ในชั้นชีวิตประจำวันก็สอนให้คนดำเนินตามแนวของ
อิทธิบาททั้ง ๔ ประการ ซึ่งในข้อที่สองก็มี วิริยะความเพียร

ในมรรคมืองค์ ๘ ประการก็มี สัมมาวายามะ คือ
ความเพียรในทางที่ชอบ เป็นการแสดงว่า พระพุทธศาสนา
เน้นหนักให้ทุกคนใช้ความเพียรในอันที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตน
ประสงค์ ขอแต่ให้เป็นความเพียรในทางที่ชอบเท่านั้นเป็นใช้ได้

สันโดษ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาหรือ?

ข้อนี้ยังเห็นได้ชัดเจนว่า **สันโดษ** เป็นปัจจัยอันสำคัญ
ที่จะสนับสนุนการพัฒนาต่างๆ ให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางได้
เร็วขึ้น เพราะเมื่อใดก็ตามผู้ที่ต้องการจะพัฒนา หรือผู้ที่มี
หน้าที่และรับผิดชอบในการพัฒนามีความสันโดษ ยินดีเฉพาะ
สิ่งที่ตนควรจะได้

ไม่โลภอยากได้ในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิที่จะได้ ปัจจัยที่จะ
ใช้ในการพัฒนา ก็จะได้ใช้ลงไปเพื่อการพัฒนานั้นๆ อย่างเต็ม
เม็ดเต็มหน่วย ไม่มีการฉ้อราษฎร์ บังหลวง ลวงตัวเอง โดย
ไม่เกรงบาปกรรมและกฎหมาย งานทั้งหลายก็จะมีประสิทธิภาพ
และผลดีโดยไม่ต้องสงสัย

ดังนั้น การจะตัดสินว่าสันโดษ ยังเป็นธรรมที่จำเป็น
ในปัจจุบันหรือไม่ จึงเป็นคำตอบที่ผู้เป็นบัณฑิตจะพิจารณา
เอาเองโดยไม่จำเป็นจะต้องตอบให้มากความ

สำหรับตอนสุดท้ายที่ถามว่า ทำไมสันโดษจึงไม่มีใน
หนังสือนวโกวาท นั้น

หนังสือ “นวโกวาท” เป็นหนังสือสำหรับสอนภิกษุ
ใหม่ แปลว่า “โอวาทสำหรับผู้บวชใหม่” ท่านผู้ถาม
บอกว่า ไม่มีคำสอนเรื่องสันโดษ คงจะไม่ได้สังเกตให้ดี

เพราะเรื่องสันโดษ มีในนวโกวาท ในหัวข้อ “ลักษณะ
ตัดสินพระธรรมวินัย” ๘ ประการ อยู่ในหมวดที่ ๘ ข้อที่
๕ ความว่า

“ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความสันโดษ ยินดี
ด้วยของอันมีอยู่ นี้พึงรู้ว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอน
ของพระศาสดา”

ในคำสอนสำหรับภิกษุใหม่นั้นเอง เรื่องสันโดษยังมี
ปรากฏในหนังสือ “พุทธศาสนสุภาษิต” เล่ม ๑ อีกเป็นอัน
มาก เช่น

ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างประเสริฐ ความยินดีตาม
มีตามได้ นำสุขมาให้, ท่านได้สิ่งไรมาก็จงยินดีในสิ่งนั้น
เป็นต้น

นอกจากนั้น สันโดษที่บุคคลเข้าใจถูกต้อง และปฏิบัติ
ได้ตามได้แล้ว ยังช่วยในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและคุลย
การค้า ที่พุดกันหนาหูในปัจจุบันได้ด้วย ซึ่งผู้มีปัญญาจะพึง
พิจารณาให้เห็นได้ ด้วยตนเอง

โปรดติดตามเล่ม ๒ และเล่มต่อ ๆ ไป